

הלכות הזמן / הרב יצחק יעקב פוקס, מח"ס 'הכשרות' תפילה כהלכתה' הליכות בת ישראל'

ערב תשעה באב – יום רביעי ח' אב

אין יוצאים לטיול מן הבוקר – פרט להליכה לבריאות.

מחצות היום (12:45) אין ללמוד אלא בדברים "הרעים" המותרים בת"ב – משנ"ב תקנ"ג, ח' ומותר אף ללמדם לאחרים – שו"ת כת"ס או"ח. **הסיבה לאיסור:** דרך אדם לחשוב על מה שלמד ביום עד שנת הלילה, ויבא ללימוד תורה המשמחת לבילת ת"ב – חת"ס. מרן החזון איש נהג לומר אחרי חצות ערב ת"ב תהילים דרך אמירה ובקשה. החפץ חיים לימד זכות על הלומדים דברי תורה רגילים אחרי חצות, וכך נהג בעצמו – ביאור"ל תקנ"ג.

סעודה המפסקת

נהוג כיום לאכול סעודה מליאה אחרי חצות היום ובסמוך לערב את הסעודה "המפסקת", ואם אכלו פת אחרי חצות צריכה "המפסקת" להיות בפת ולהיות נפרדת – בתפילת מנחה, או אחרי ברכת המזון של הראשונה לעבור למקום אחר או עכ"פ לאחר שהייה של חצי שעה.

דיני הסעודה

אוכלים בישיבה על הארץ (אך עוד לא חולצים הנעליים) ואין אוכלים בה יותר מתבשיל אחד, ונהגו ביצה קשה קרה או עדשים, הרגילים לערב הביצים עם העדשים – דווקא כשנתבשלו בסיר אחד.

הגדרת תבשיל

1 מבושל, צלוי, מטוגן, כבוש או מעושן אפילו נאכל חי. אין לאכול שתי ביצים אחת קשה ואחת רכה.

2 לביבות ממולאות בגבינה או אטריות עם גבינה – שני מאכלים (משנ"ב)

3 כמה מיני מאפה – מין אחד (לא כולל הפת)

4 פירות וירקות חיים, לבן יוגורט גבינה – ללא הגבלה. אף שמפוסטרים (אבני ישפה להגרי"פ פיינהנדלר זצ"ל) לדעת הגר"ע יוסף זצ"ל עדיף שלא לשתות (בנוסף לתבשיל) תה או קפה. ויש מתירים כי רק עירוי – שערים מצוינים בהלכה. **אין לאכול ולשתות:** דג (חשוב מידי ומצמיא), חמוצים, חריף, חרדל, כריין, קטשופ (פרישות מהנאה). אין שותים שיכר וכל המשכר.

5 בברכת המזון, אין מזמנים, אפילו אכלו שלשה באותו מקום. וטוב שישבו במשך הסעודה כל אחד בפינה אחרת. כשקשה לברך בישיבה על הארץ – אפשר לברך בישיבה על כיסא.

אחרי הסעודה המפסקת, מותר לחזור ולאכול עד שקיעת החמה (19:42) אלא אם כן, קיבלו על עצמם בפירוש שלא לאכול יותר (יש אומרים, שאפילו קבלה בלב – קבלה), ובכל אופן נכון יותר להתנות בפירוש בפה או בלב, שאין מקבלים על עצמם התענית עד בין השמשות (שו"ע תקנ"ג, א ומשנ"ב).

זמן תחילת העינויים: השנה שקיעת החמה של ח באב – 19:42

כדי לצאת ידי תוספת ת"ב ראוי להקדים 5 דקות לפני השקיעה – מועדים וזמנים חלק ז'

ליל תשעה באב

בליל תשעה באב מתפללים בנחת ודרך בכי כאבלים. **המתפלל ביחידות** (יש אומרים שאף הנשים) **קוראים איכה והקינות** (ח"י אדם קל"ה, י"ט ומ"ב תקנ"ט, ה). ובכל פרק איכה מגביהים יותר הקול (רמ"א תקנ"ט, א)

חוזרים מבית הכנסת לביל תשעה באב ביחידות, כאבלים ואין להיפרד זה מזה בברכת "לילה טבא" שזה בכלל שאילת שלום (מהרי"ל ומנהגי וורמייזא, קכ"ב). בבית, משאירים אורות רק כפי הצורך (שולחן שלמה תקנ"ט א).

הלכות יום תשעה באב

שלשה מיני הלכות והנהגות ביום ת"ב

א. חמישה עינויים: אכילה, רחיצה, סיכה, נעילת הסנדל ותשמה"מ. **ב. עניני אבלות:** איסור לימוד תורה, ישיבה נמוכה, איסור שאילת שלום ואיסור מלאכה. **ג. מיעוט בתענוג:** עזר בשינה, איסור עישון והרחת בשמים.

אכילה ושתייה

1. חולה אפילו אין בו סכנה שהצום מזיק לו פטור מלצום, והוא הדין המבריא ממחלה והצום יריע מצבו ויחזירו למחלתו – לא יאכל מעדנים ו**יאכל וישתה**. מי שאם יצום בת"ב לא יוכל לצום ביום הכיפורים – אל יצום בת"ב (ציץ אליעזר). וכן כל מי שמרגיש בחילות, סחרחורות מתמשכות או הקאות וחולשה הקריבה לעילפון – יפסיק הצום מיד.

2. מעוברות ומיניקות המצטערות – פטורות, והוא הדין כשיש חשש לחלב והתינוק זקוק לו. ואין צריך לנסות תחליפים (חז"א נ"ט, ג-ד והליכות שלמה ט"ז, י). **למעשה** דעת הגרש"ז אויערבך זצ"ל שאם בדרך כלל קשה עליה הצום – יש להקל ובפרט בחודשים הראשונים בוודאי אם יש חשש לעובר או שכבר הפילה פעם.

3. יולדת: תוך 3 ימים – ודאי שלא תצום. וכן תוך 30 יום – כל שמרגישה רע – לא תצום. אכן, אפילו תוך 7 ימים אם מרגישה טוב והרופא מסכים – תצום. ומפלת ר"ל (לאחר 30 יום להריון) – דינה כיוולדת (א"א תנינא תקנ"ג, קנ"ד).

4. אין שתיה ואכילה "לשיעורים" בת"ב כמו ביוה"כ, פרט לנמצאים במקומות מאד חמים ועוסקים בפעילות גופנית מאמצת כגון: **חיילים** – יתחילו מתחילת הצום בשיעורין (כל 9 דקות עד 30 גרם מוצקים ועד 40cc שתיה). **האוכל ומרגיש טוב** – ימשיך לצום – (חת"ס או"ח קנז. אג"מ, או"ח ב, קיב ושבת הלוי)

5. היכול לצום מספר שעות בלבד – עדיף שיתחיל ביום מאשר בלילה (קרוב יותר לעיצומו של החורבן).

הערה: האוכל פת נוטל ידיו כרגיל, וכן למים אחרונים, בברכת המזון יוסיף "נחם". ולא יאכלו שלשה יחד שלא יתחייבו בזימון. **חולה האוכל**, מכל מקום גם הוא אינו מניח תפילין עד מנחה (מהר"ם שיק), ולדעת מרן הגרש"ז זצ"ל אחר חצות 12:45 – יניח תחילה תפילין לפני שיאכל ובמנחה יניח שוב.

לקיחת תרופות: חולה שצם אך צריך לקחת כדורים לרפואה, מותר לבלעם בלי מים, או בעזרת משקה מר כגון מים עם תמצית תה בלי סוכר וכדומה, וכן מותרים סירופים שאינם טעימים (כף החיים, ל"ד וש"ת שבת הלוי ד, נ"ד ומבית לוי, בין המצרים).

שטיפת הפה: אסורה רחיצת הפה וצחצוח שיניים עם מים (שו"ע תקס"ז, ג ומקור חיים תרי"ג) **המצטער** צער גדול מאי שטיפת הפה, יש להקל, אם מכופף ראשו כלפי מטה (משנ"ב שם, י"א), והסובל **מריח הפה**, ראשי לנקות שניו עם מברשת ומשחת שיניים בלא מים (שו"ת מנח"ד, ק"ט). **קטנים וקטנות עד בר מצוה ובת מצוה** – אינם צריכים להתענות כלל (ח"י אדם קל"ג, ו ומשמעות משנ"ב תקנ"ב, ה). אך לא יאכלו מעדנים וממתקים.

רחיצה

אסורה אפילו הושטת אצבע למים צוננים לתענוג. אחרי שנת הלילה – נוטלים שלש פעמים עד סוף קשרי האצבעות. **אחרי עשיית צרכים** אם לא לקראת תפילה, עדיף לגעת בנעל (גם של ת"ב) כדי לאפשר רחיצה במים. משנ"ב ריג. הנוגע ב"מקומות המכוסים" אפילו באצבע אחת – רוחץ כל היד עד קשרי האצבעות (דה"ח יוה"כ דיני רחיצה, א). כמו כן, המקפיד לקנח עצמו במים לאחר עשיית צרכיו ["בידן"], או לנוטף דם מחוטמם – מותר לרוחוץ (שו"ע תקנ"ד, כ"ט ותרי"ג, א).

התלכלכו הגוף או הידיים – מותר לרחצם אפילו בסבון ואם צריך אף במים חמים. **שטיפת העיניים** – בשחר, ראשים להעביר את האצבעות הרטובות מן הנטילה על העיניים. והסובלים מהפרשות או מי שנדבקו ריסי עיניו מהבכי על החורבן – מותר לשטפם.

תינוקות – מנקים כרגיל, עדיף לא באמבטיה, אלא אם כן עוטים כפפות. **לצורכי בריאות** – פצעים, מניקה, איסטניס שאין דעתו מיושבת כשאינו שוטף פניו – מותרים לרחצם. **ולעניין ההיגיינה לשמירה מה"קורונה"** – אין ספק, שזו רחיצה לבריאות ממשי, ואף לשמירה מהידבקות חלילה, ומותר בוודאי להשתמש ב"אלכו גל" וכשאיין, ובמקום הצורך, מותר בוודאי בסבון, ועל כל פנים, במים פושרים, בכל פעם שהדבר נצרך, לאורך כל יום תשעה באב. **אמנם**, כשאפשרי לשמר את היגיינת הידיים **בחבישת כפפות** – **וודאי עדיף**. כשם שמורים הפוסקים, לעניין רחיצת תינוק, או הדחת כלים הנצרכים, שעדיף לעטות כפפות, **הוא הדין לענייננו**.

שטיפת כלים או מאכלים – מותרת, ועדיף, אם ד, בצונן. ובוודאי יש להעדיף בכפפות או מדיח.

סיכה וקוסמטיקה **1.** אסור לסוך אפילו חלק מהגוף בשמן, תחליב או קרם לטיפוח ויפוי העור. מותרת משחה על פצע או צריבת שמש, שפתיים או ידיים שנבקעו מיובש. דאודורנט בספריי – מותר. וכן, מותרת מריחת נוזל נגד יתושים. **2** טבעות, צמידים, עגילים – הרגילים תמיד להיות על הגוף – אין צורך להסירם. **3.** צביעת שפתיים, ריסים, פנים, ציפורניים – אסורה. **פרט לכלה** תוך 30 יום לנישואיה, כדי שלא תתגנה על בעלה (מ"ב תקנ"ד, כ"ט).

נעילת הסנדל

אסורים: כל נעל, סנדל או נעלי בית מעור חיה ובהמה, וכן המחופה עור מלמעלה אף שאין הסוליה מעור.

לבני ספרד יש המתירים כשהעור ברצועה מלמעלה רק להחזיק הנעל. קישוטי עור על הנעל מותרים (הגרי"י פישר זצ"ל)

מותרים: נעלי בד, עץ, גומי, פלסטיק, שעם. נעל **סקאי** (דמיו עור): הגרי"ש אלישיב התיר ולדעת הגרש"ז אויערבך זצ"ל: אם דומים ממש לעור, אסורים משום מראית העין. נעל מחומר מותר שרגילים בה כל השנה והיא נוחה, ואין מרגישים בה את הקרקע – יש להימנע לנעלה, אא"כ יש צורך רפואי.

ב. ענייני אבלות

איסור תלמוד תורה

פיקודי ד' ישראלים משמחי לב (תהלים י"ט, ט), על כן אסור ללמוד תורה אפילו לא בהרהור, בין לאנשים ובין לנשים. אבל מותר ללמוד בענייני החורבן, ספר איוב והלכות אבלות ר"ל ומנחה, ורק פשוטן של דברים אבל לישא וליתן בהלכה או ללמוד דרך פלפול אסור. (שו"ע תקנא, א-ג ומ"ב). תינוקות של בית רבן בטלים, ויש מתירים ללמוד

עמם בדברים הרעים, ועדיף לספר להם על החורבן סיבותיו ותוצאותיו, דברים המשברים לב התינוק.

מותר ללמוד ספרי מוסר ותולדות וסיפורי צדיקים והנהגותיהם, וספרים על השואה ועל צרות ישראל (שלמי מועד בשם הגרש"ז אויערבך זצ"ל) ומרן החזון איש זצ"ל עיני בת"ב בספר סדר הדורות ובשם הגדולים להרחי"ד א.

אמירת תהלים

נחלקו הדעות אם מותרת (משנ"ב תקנ"ב, ז) והגר"מ פיינשטיין זצ"ל - אסר. הכרעת הגר"ש ווזנר זצ"ל (קובץ מבית לוי עמ' מ"ה) שנוהגים שלא לומר, אפילו מי שיש לו סדר קבוע בכל יום. ומ"מ לצורך יולדת או חולה ר"ל - מותר, כיון שזהו דרך בקשה

ישיבה על הקרקע

בני ספרד - עד 10 ס"מ גובה. **בני אשכנז** - עד 30 ס"מ גובה. כשיש בעיות אורתופדיות או מעוברת - יושבים על כיסא רגיל. בנסיעה באוטובוס, רכבת קלה - אם קשה לעמוד מותר לשבת.

ישיבה על הקרקע עד חצות היום (12:45) בלבד. לאחר מכן הממשיך לשבת גוערים בו.

שאלת שלום

אין שואלים "מה שלומך?". ואין אומרים "בוקר טוב", ואם ישאלו לשלומנו עונים בשפה רפה ובכובד ראש. מותר לומר "מזל טוב", "להתראות", "באי" וכדומה. ומותר לשאול איך צמים? ולברך ברכת רפואה שלמה, וברכה לאריכות ימים.

עשיית מלאכה

נהגו שאין עושים מלאכה עד חצות היום א"כ שכיר החייב לעבוד או בתפקידים עם ציבור. ואין לפתוח חנות אלא אחר חצות. אכן, מותרת מכירת דברי מאכל - כל היום (תוס' חיים על ח"א קל"ה, י"ט).

הערה: מותר לטאטא הבית לאחר חצות, אבל אין להדיח הרצפות, (ערוה"ש תקנ"א, כ"א). פרט לצורך חולה ר"ל (שו"ת התעוררות תשובה או"ח של"ט).

ג. מיעוט בתענוג

צער בשינה: ישנים רק עם כר אחד או בלי כרית, יש המניחים בשנת הלילה תחת ראשם לבינה. (וישם אבן מראשותיו - במקום המקדש) והמצטער אינו נוהג בזה. **עישון:** אין מעשנים עד חצות היום (12:45) ולאחר מכן רק בצנעה. ואין מריחים בבשמים בתשעה באב.

סדר התפילה

לדעת ערוה"ש תקנ"ד, והגר"ש ואזנר זצ"ל אין **אומרים** פרשת העקידה וקריאת שמע שלפני הקרבנות

ואומרים כל מה שהוא מסדר התפילה: פרשת התמיד ואיזהו מקומן וברייתא דר' ישמעאל,

אומרים מזמור לתודה (מ"ב סו"י נ"א) ואומרים פיתום הקטורת שלפני התפילה אבל לא שלאחריה, ואין אומרים "שיר של יום" אלא במנחה ומשלימים פיתום הקטורת.

בהנחת תפילין במנחה אין לקרוא פרשיות התפילין (רמ"א תקנ"ט, ד מ"ב ולוח א"י).

אמירת "עננו" ו"נחם"

עננו אומר היחיד המתענה, (אף כשהוא בציבור) בשומע תפילה. **בני ספרד** אומרים "עננו" בכל התפילות, ו**בני אשכנז** רק במנחה, **השוכח עננו** וכבר חתם "שומע תפילה" - אינו חוזר, ואם זכר, יאמר באלוקי נצור.

אף מי שאינו צם מוסיף במנחה "נחם וכו' וחותם "מנחם ציון ובונה ירושלים" ורבים מבני **ספרד** אומרים נחם בכל התפילות. **השוכח לומר "נחם"** אינו משלימו בשומע תפילה, אלא ברצה לפני ותחזינה ואינו חותם ברוך מנחם ציון וכו' אלא מסיים ותחזינה וכו' מזכר לאחר מכן, יאמר אותו באלוקי נצור, כמובן, בלי חתימה.

בספר "תורת חיים" (תקנ"ט, ב) הביא, שלאחר אמירת הקינות, או במוצאי תשעה באב היה מניח את ספר הקינות בבית הכנסת ולא מחזירו הביתה, שאם ייקחנו לביתו לשנה הבאה - נראה כמתייאש מן הגאולה.

מוצאי תשעה באב

סיום התענית - 20:06 צאת הכוכבים לחומרא - 20:16

יש נוטלים ידיים כהוגן. קידוש לבנה: מקדשים לאחר שטעמו מעט, ויש שכתב, שירחץ ידיו ופניו קודם קדוש הלבנה (החיד"א במורה באצבע, רל"ט). ויש לקדשה במגעלים רגילים (מ"ב תל"ו, יא) ומותר לרקוד ולשיר כנהוג (תשובות והנהגות להגר"מ שטרנבוך שליט"א א, ר"ו). **הציבור מקדשה, מיד** אחרי התפילה ואין מנין מאוחר יותר לקדשה - יכול לקדשה אף בלא טעימה ונעימה, משום ברוב עם הדרת מלך (א"ר תר"ו, ט). **ומנהג בעלז** - שאין מקדשים את הלבנה אלא למחרת בליל י"ב.

סיום מנהגי האבלות

לבני ספרד - מותרים מיד בכל, פרט לברכת שהחיינו ומוזיקה, שממתינים עד חצות עשירי. **ובשר ויין** - אסורים לבני ספרד כל יום עשירי ולבני אשכנז מותר הכול רק מחצות יום עשירי (12:45) כולל בשר ויין. **אמנם, חל תשעה באב ביום חמישי** - כהשנה, כיון שיום "עשירי באב" ערב שבת - **מותר בכל הני"ל לכבוד שבת** (משנ"ב תקנ"ח). אלא שדעות שונות בפוסקים, האם היתר המשנ"ב כבר מהלילה: **דעת הגרי"י פישר זצ"ל** ב"אבן ישראל" וכן הוכיח הגר"א **פאלק זצ"ל** בשו"ת מחזה אליהו, פ"ו שמתירים בכיבוס ואף בתספורת ורחיצה **לכבוד שבת** כבר בליל ששי, וכן משמע בסידור היעב"ץ. **ולדעת הגר"נ קרליץ זצ"ל** מותר לכתחילה לכבס במוצאי הצום לכבוד שבת כיוון שתקנת עזרא לכבס ביום ה', **ומותר** לכבס גם מה שאינו לשבת, שבזה לא גזרו (וכן דעת מרן הגרש"ז אויערבך זצ"ל במילואים לשש"כ מ"ב, ט"ז שבמכונת כביסה אפשר להוסיף גם מה שלא לכבוד שבת) ואבל תספורת ורחיצה אסורים לדעת הגר"נ זצ"ל עד הבוקר, ומותרים מיד בבוקר. ודעת הגר"ש ווזנר זצ"ל (ב"קובץ מבית לוי" בין המצרים), שיש להקל מליל ו' גם בכביסה שאינה לצורך שבת, והתיר רחיצה **בצונן** מהלילה, אבל לעניין תספורת, לדעתו יש להחמיר לכתחילה ולהמתין לבוקר.

בני אשכנז הנוסעים בבוקר עשירי באב מביתם לחו"ל או לחופשה ואינם יכולים לקחת עימם כביסה מלוכלכת רשאים לכבסה אחרי הצום בצנעה, כשאין כל אפשרות אחרת - דעת הגר"מ גרונש שליט"א.

שבת נחמו - ואתחנן י"א מנחם אב

ראוי לכבדה ולענגה יותר משאר שבתות השנה להראות שאין חפצים להישאר באבלות ומצפים לנחמת ציון בירושלים (יוסף אומץ תתצ"ד).

יום רביעי ט"ו באב - "לא היו ימים טובים לישראל כט"ו באב" (תענית ל)

א. פסקו מתי מדבר מלמות. **ב.** הותרו שבטים לבא זה בזה. **ג.** פסקו לחטוב עצים למערכה ויכלו לעסוק יותר בתורה (רבינו גרשום, ב"ב קכ"א). אין

אומרים בו תחנון, ויודיו. ואף לא במנחה שלפניו. אין מתענים בו אפילו חתן ביום חופתו ואף לא ביארחיט. **בני אשכנז**, אומרים "למנצח" ובני **ספרד** אין אומרים.

מיום ט"ו באב יש להרבות בלימוד תורה בלילה שמתקצרים הימים ומתארכים הלילות"

והלומד בלילה ומקיים העומדים בבית ד' בלילות זוכה ומזכה לכל העולם כולו

מהרה יבנה המקדש

עם ד' כולו עומד בתפילה יום יום, מבקש ומתחנן, לפני אבינו שבשמים, כי במהרה זיכור את בני ובנותינו, וישוב לציון ברחמים רבים, וישכין שכינתו בבית מקדשנו, וישובו כוהנים לעבודתם ולוויים לשירם ולזמרם - כבתחילה. כדברי דהע"ה "נכספה וגם כלתה נפשי לחצרות ד' וגו'". **והנה גילו לנו חז"ל**, כי, כל דור שלא נבנה בית המקדש בימיו - **כאילו נחרב בימיו** - משמע, כל עוד לא זכינו לתקן את הגורמים והסיבות להסתרת הפנים, איך נעמוד ונבקש מלפניו על גאולתנו? ולמדונו בגמ' יומא ט ע"ב: "בית שני, אעפ"י שהיו עוסקים בתורה במצוות ובגמ"ח, לא נחרב אלא **בעוון שנאת חינם**, השקולה כנגד ג' עבירות החמורות וכו' ועל שביזו בה תלמידי חכמים...."

על כן, כתב מרן רבי ישראל מאיר הכהן, בעל ה"חפץ חיים" זי"ע בקונטרס אהבת חסד פרק ב:

"אם לא נחזק עצמנו בכל כוחנו, לסור מעונות אלו, ולהסיר השנאה הטמונה בלבנו, ולייקר ולכבד מורי ההוראה מלמדי התורה הקדושה, לתקן את אשר קלקלנו, נהיה חס ושלוש נמקים חלילה בגלות, ועוד נהיה נתבעים על כבוד שמים שנתבזה על ידנו."

כלל גדול בתורה - אהבת הבריות

ציוונו הבורא יתברך בתורתו - תורת אמת, אשר כל דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום (משלי ג, י"ז): **"ואהבת לרעך כמוך"** (ויקרא י"ט, י"ח) וברש"י על פי תורת כוהנים: **"אמר רבי עקיבא, זה כלל גדול בתורה"**.

וכך מדריכנו הרמב"ם בהלכות דעות פרק ו הלכה ג:

" מצוה על כל אדם לאהוב כל אחד ואחד מישראל כגופו, שנאמר: "ואהבת לרעך כמוך", לפיכך צריך לספר בשבחו ולחוס על ממונו כאשר הוא חס על ממון עצמו ורוצה בכבוד עצמו"

א. "לספר בשבחיו" - ההיפך המוחלט מלשון הרע, רכילות והוצאת שם רע.

אדרבה, תן בלבנו שְׁנָאָה לְ כָל אֶחָד מֵעַמֵּי חִבְרֵינוּ וְלֹא חֶסְרוֹנָם, וְשִׁנְדָּבֵר כָּל אֶחָד אֶת חֵבְרוֹ בְּדֶרֶךְ הַיִּשָּׁר וְהַרְצֵנוּ לִפְנֵיהֶם, וְאֵל יַעֲלֶה שׁוֹם שְׁנָאָה מֵאֶחָד עַל חֵבְרוֹ חֲלִילָה (תפילה שקודם התפילה לרבי אלימלך מליז'נסק זי"ע).

ב. "ולחוס על ממונו" - שולחן ערוך חושן משפט רנ"ט, ט: נאמר "לכל אבדת אחיך" (דברים כ"ב, א) - בכלל מצות השבת אבדה, **למנוע ולהציל** ממון חברו מהפסד. ומי שאינו מציל - עובר בלאו - **"לא תעמוד על דם רעך"** כדברי הרמב"ם ספר המצוות ל"ת רצ"ז "וחייב בדיני שמים, לשלם לחברו על הנזק שנגרם, והיה יכול למנעו...". **דוגמאות:** המגלה דליפה מאחד מדודי השמש שבגג הבניין.... הרואה ששכן החנה מכוננית והשאיר אורותיה דולקים..... המריחים עוגה או

תבשיל שכנראה נשרפים ונחרכים אצל שכנים... חובה ליידע, ולעשות כל שאפשר למניעת ההזק.

ואין צריך לומר, קל וחומר - לחוס על נפש. ספר החינוך, מצווה רל"ט: בכלל "השבת אבדה" הוא, שאם רואה את חברו שסר מדרך הישרה עליו להחזירו אליה, שהרי הדברים מדרך חומר, אם ציורה תורה להשיב אבדת ממונו. קל וחומר אבדת נפשו. שנאמר: "ולא תעמוד על דם רעך".

מין החזון איש זצ"ל באגרותיו, **אגרת ל"ג**, מציין את החשיבות העליונה בהרגשת האחריות של הכלל כלפי הפרט: "נהנה אני לשמח לבות בני אדם, ומאד חובתי להיזהר מלגרום אי נעימות לבני אדם, אף הרגע אחד" **ובאגרת קכ"ג:** "העצה למי שחסר רגש ההשתתפות בצער הזולת, להשתדל תמיד להיטיב עם סביבתו ולהציל מצער, ואם רואים מי שמצטער או כועס, ישתדל בכל מאוודו לשמחו, להרגיעו ולהניח את דעתו - והמעשה פועל על הלב, וכן יתפלל על צרת זולתו אף כשאין הדברים יוצאים מן הלב, ואף אם המצטער המוני, הדיוט ובזוי [-ביעניו].

אהבת הבריות - הלכה למעשה

"חובה תמידית על האדם לעזור לזולתו בכל יכולתו, ואם רואה את חברו שמצטער, או שכועס, ישתדל בכל מאוודו לשמחו ולהרגיעו ולהניח את דעתו. וראוי למנות בכל מקום ישוב מתדברים המוכנים לכל דבר עזרה להציל את בני המקום מכל נזק וסכנה בגופם או בממונם, ואין צריך לומר, להציל את נפשם מכל חטא ועוון. (אהבת חסד ענייני גמ"ח פרק ט"ז).

בכלל אהבת הבריות - לאהוב השלום ולשנא

המחלוקת, ולהתרחק תמיד מכל ריב ומדון, ובפרט יש להיזהר מעבירות חינוך ששנאת חנם שקולה כנגד שלש מעבירות החמורות ביותר, שמקדש שני, אעפ"י שהיו עוסקים בתורה ובמצוות, לא נחרב אלא בעוון שנאת חנם. (עפ"י גמרא סנהדרין ק"י עמ' א)

איסור השנאה "שנאת אדם מישראל - אסורה מן התורה, שנאמר: "לא תשנא את אחיך בלבבך" (ויקרא י"ט, י"ז). וכל השנאה אחת מישראל, בין שנאה גלויה ובין נסתרת בתוך לבו, עובר בלא תעשה (מג"א קנ"ו, ב ומ"ב, ד). **ואפילו אותו אדם גרם לו צער ובושה - אל ישנאנו**, אלא ישאלנו: למה עשית לי כך וכך... "המרגיש שחברו שונאו, ישתדל לברר את סיבת השנאה, ובמידת הצורך יתנצל בפניו, אולי יסלח לו, ממשיך הלה בשנאתו, ילכו אצל רב מורה הוראה או אפילו חבר של שניהם וידונו ביניהם לברר העניין" (רמב"ם ספר המצוות לא תעשה"ב ובהלכות דעות ו, ה)

ושלושה דברים הנובעים מן השנאה אסורים: א. אינו מדבר עמו שלוש הימים, מחמת האיבה, כשנפגשו כל יום. ב. דורש רעתו. ג. שמח לאידו. (חפץ חיים לאוין ח, ט"ו ואהבת חסד פרק ב, י).

הערה: תרעומות וביקורות, **מוצדקות** על הזולת - **אינה שנאה**, אלא אדרבה, היא הזדמנות לקיים מצות תוכחה, על פי כללי ההלכה, והיא חסד אמתי להנחות ולחזק, את הזקוק לכך, בבחינת "כל ישראל ערבים זה בזה, ובאופן הנכון - את אשר יאהב ויכחי", והיא **אהבת הבריות** באופן מהודר.

עצות להסיר שנאה: 1. לדון לכף זכות (אור החיים ויקרא ט, י"ז). 2. לישא בעול עם חברו כדי להסיר השנאה מלבו. 3. יתפלל על חברו בלב שלם על הצלחתו, ויידע שאזי אם הוא גם צריך לכך - הוא נענה תחילה.

לימוד זכות

"מצוה לדון כל אחד מישראל לכף זכות וללמד תמיד סגוריה על עם ישראל, שנאמר: "בצדק תשפוט עמי" (ויקרא י"ט, ט"ו) ודרשו חז"ל בגמ' שבעות ל ע"א: והווי דן את חברך לכף זכות, ואדרבה החושד בכשרים - עוון חמור הוא: "אחד הדברים המעכבים את התשובה, החושד בכשרים, לפי שקל הדבר בעיני הבריות, שאומרים בלבם לא עשיתי לו מאומה, רק חשבתי בלבי, ואין זה אלא חשד, והוא אינו יודע ששמים אדם כשר כבעל עבירה, שאפילו בחשד במחשבה כבר ביטל מצוה דאורייתא של "בצדק תשפוט עמי" (רמב"ם הלכות תשובה פרק ד, ד) "אדם שמעשיו נתונים לשיפוט לטוב או למוטב, אם הוא ירא שמים - חובה לדונו לכף זכות, למרות ששיקול הדעת נוטה לחובה. **היה אדם בינוני** שזוהר מן החטא ורק לעיתים נכשל - כשהספק שקול, יש להכריעו לזכות. **נוטה הספק לחובה** - נכון להישאר בספק ומידת חסידות לדונו לזכות. **רוב מעשיו לרוע או שאינו ירא שמים** - יש לדונו לחובה, ומכל מקום, **כשאדם אינו מוכר והמעשה אינו מוכרע** - יש לדונו לזכות. (הלכות לשון הרע לחפץ חיים ג, ז, ובבאר מים חיים).

תיקון לחושד בחברו: "החושד את חברו ותבעו על דבר שאין בו - צריך לפייסו ולברכו, שכשחשד עלי הכהן בחנה שהיא שכורה, ואמרה לו "כי אישה קשת רוח אנכי", ובאתי לבקש על בן, "ויען עלי" ויאמר, לכי לשלום ואלוקי ישראל ייתן את שלתך" (שמואל א, י"ז) (גמ' ברכות ל"א ע"ב).

שנאת אחים ותלמידי חכמים

כלל ישראל מורכב מהרבה עדות, זרמים וקהילות של יריאים ושלמים, ועובדי ד', כאשר כל אחד בוחר לו דרך בעבודת ד' ובהשקפת החיים, בדרך רבו ומנהיגו, כמקובל כמיוסד מהררי קודש, מדורי דורות, ובעוונותינו הרבים, פעמים שההבדלים מעוררים פירוים גדולים ומחלוקות נוראיות עד כדי שנאה ממש, ועל זה היה דווה לבנו ! **לא יאסור לדון תלמידי חכמים שולחן ערוך יו"ד רמ"ג, ו:** עוזן גדול הוא לבזות תלמידי חכמים או לשנאותם, וכל המבזה את החכמים, אין לו חלק לעולם הבא, והוא בכלל "דבר ד' בזה", ונקרא "אפיקורס" (גמ' סנהדרין צ"ט) ואין רפואה למכתו (גמ' שבת ק"ט ע"ב).

מי נקרא תלמיד חכם לעניין זה ? חפץ חיים "שמירת הלשון פרק ט"ז ועוד: **תלמיד חכם הראוי להורות ויעג בתורה או תופס ישיבה ומעמיד תלמידים, או אב"ד וכן, המנהיג קהילה בדרכי התורה והראיה.**

המדבר על תלמיד חכם או רב, לשון הרע: איסורו חמור בהרבה מכל המדבר לשון הרע (חפץ חיים הלכות לשון הרע כלל ח סעיף ד). **הערה:** **חכם הנחשב לגדול הדור, וכן חכם מופלג בחכמה יותר משאר החכמים שבדורו - דינם כרבו מובהק אף שלא למד מהם !!!**

חינוך קטנים לכיבוד תלמידי חכמים

אב או אם המזכירים תוך כדי דיבור שמות רבנים תלמידי חכמים או אדמו"רים בדרך גנאי או זלזול, וילדיהם שומעים, כגון שאומרים: "אם הייתי במקומו, הייתי מנהיג כך וכך..." - עוברים בכמה איסורים חמורים. ואין זה מן הפליאה, שיש בין בני הדור הצעיר בימינו, הגדלים בעזות, ללא שום כיבוד והערכה לגדולי הדור, לתורה ולומדיה ולחכמיה. **הערה:** זהירות מיוחדת נדרשת בנושא זה, סביב שולחן השבת, ועל כן, יש לקרוא ליד שולחן השבת מתוך ספרים השווים לכל נפש, דברי הלכות נחוצות, ודברי חיזוק ושמירת הלשון, וסיפורי צדיקים, ובזה יחוסו ההורים על נפשם ועל טוהר משפחתם.

התרחקות ממחלוקת "המחלוקת שנואה עד מאד לפני הבורא יתברך, ויש להתרחק ממנה בכל נפשו ומאודו, **כבורח מן האש**" (מסכת דרך ארץ זוטא) "אל תשקצו את נפשותיכם במחלוקת המלכה גוף ונפש וממונ... וראיתם לבנים שהשתירו... ומשפחות שנספחו... ישרים הוסרו מגדולתם ועיירות גדולות נתערערו, וקיבוצים נפרדו וחסידים נפסדו ואנשי אמנה אבדו ונכבדים קלו ונפסדו בסיבת המחלוקת וכו' ולכן שנוא אותה ונסו מפניה והתרחקו מכל אוהביה רועיה" (צוואת הרמב"ם לבנו רבי אברהם). ואמרו חז"ל (גמ' חולין פ"ט עמ' א) "אין העולם מתקיים אלא בשביל מי שכולם פיו בשעת מריבה, שנאמר: "תולה ארץ על בלימה" (איוב כ"ו, ז) - קצור שולחן ערוך כ"ט, ט.

חובת לימוד הלכות בין אדם לחברו

"הגיד לך אדם מה טוב ומה ד' דורש ממך, כי אם עשות משפט ואהבת חסד והצנע לכת עם אלוך" (מיכה ו, ח) **רמב"ם הלכות דעות פרק א הלכה ו:** "מצות עשה מן התורה ללכת בדרכי ד' יתברך, שנאמר: "ללכת בכל דרכי ולדבקה בו" (דברים י"א, כ"ב) וכך למדו חז"ל בפרוש מצוה זו, מה הוא נקרא חנון, אף אתה היה חנון, מה הוא נקרא רחום, אף אתה היה רחום וכו', להודיע שכן דרכים טובים וישרים, וחייב אדם להנהיג עצמו בהן ולהדמות אליו כפי כוחו" **"הלל אומר, הוי מתלמידי של אהרון: אוהב שלום ורודף שלום, אוהב את הבריות ומקרבן לתורה"** (אבות א, י"ב) "לתורה" כדברי בעל ה"אמרי אמת" - למדרגת ישראל בשעת מתן תורה, "כאיש אחד בלב אחד" לאביהם שבשמים, מדרגה שעליה נאמר: אילו קרבנו לפני הר סיני... דינו! שלשה סימנים המה המאפיינים את האומה הישראלית: רחמנים, ביישנים וגמלי חסדים (גמ' יבמות ע"ט), והמכנה המשותף בשלשתם - הנהגות ערכיות ביחסים שבין האדם עם זולתו, משפחתו וסביבתו, ואמנם כן, עיקר חובת האדם לעסוק תמיד ב"תיקון המידות המעשיות", עבודה הבאה לידי ביטוי, במיוחד, בהנהגתו עם הבריות, שהיא אבן הבוחן, כדברי חכמינו באבות ג, י"ג: **"כל שרוח הבריות נוחה הימנו, רוח המקום נוחה הימנו"**

על כן, גדולי הדורות עוררו והזהירו רבות, אודות החובה לעסוק בלימוד ההלכות שבין אדם לחברו, וכעניין הלכתי ולא כעניין מוסרי-ערכי בלבד. וכך לימדנו מן החפץ חיים זצ"ל בפתיחתו לקונטרס "כבוד שמים":

"ואין שום עצה כי אם שילמד אותן [הלכות גזלה, אונאה, מזיק חברו וכיוצא בזה] מתוך ספרי הלכה כמי שלומד שאר הלכות, וכל זמן שאינו לומדן רק מספרי מוסר וכו' מדמה בנפשו שהוא רק עניין מוסרי בעלמא, ובאמת הלא הירבה הקב"ה לצוות ולהזהיר על זה, יותר מעל שאר ענייני התורה" **וכך קובע מן החזון איש זצ"ל בספרו אמונה ובטחון עמ' כ"ח:** "וכמו שלא יתכן לשמור את השבת בלא דעת הלכותיה, ולא יתכן להישמר ממאכלות אסורים מבלי דעת האסור והמוותר, כן לא יתכן להישמר מגזל וחמס, בלי לימוד ההלכות שבין אדם לחברו...". ומן הקניינים העיקריים להשתלם באהבת המשפט... ובלכות שבין אדם לחברו בפרט... ושצריך שאלת חכם בכל מה שגוגע בענייני חברו... שגדרי הגזל והחמס אינם נפטרים על פי דעת בני אדם, רק על פי חוקי התורה וכל שהוא נגד הדין - הוא גזל, אף שאין בני אדם מסכימים עליהם ברגש"

סגולה גדולה להתקבלות התפילות ולהתפלל בכונה

קיצור שולחן ערוך סימן י"ב סעיף י"ב "טוב ליתן צדקה קודם התפילה שנאמר: אני בצדק

אחזה פניך" (תהלים י"ד ט"ו), **גם יקבל עליו קודם כל תפילה מצות ואהבת לרעך כמוך** (וירא י"ח י"ט), ויכוון לאהוב את כל אחד מישראל כנפשו, כי אם חס ושלום יש פירוד לבבות ישראל למטה, אזי גם למעלה אין התאחדות, אבל התאחדות בגופיהם מלמטה גורם התאחדות ודביקות נפשותיהם למעלה, ועל ידי זה גם תפילותיהם מתאחדות, ואז בהיות תפילותיהם כלולות יחד - רצויה התפילה לפניו יתברך שמו"

וזו גם כן, סגולה להתפלל בכוונה: באם נתבונן, נמצא כי ה"מחשבות הזרות" בשעת התפילה, סובבות בדרך כלל אודות הדברים המעסיקים אותנו ביום שלנו..... כאשר אדם מושיט לפני תפילה את ידו **אל הכיס או הארנק ומוציא פרוטות לצדקה**, צריך הוא לזכור, שיש כעת ממש אנשים הנצרכים לעזרה כדי לקנות לילדיהם פת לחם.... וכאשר **יקבל עליו לאהוב כל אחד מישראל כגופו**... יזכור כעת, ממש כשהוא עומד להתפלל, נכנסות יולדות לחדרי לידה... ואולי משפחותיהן אינם יודעים כלל מה היא אמירת תהילים? ומה היא תפילה...? עשרות חדרי ניתוח פועלים, **לא עלינו** סביב השעון, וכעת נכנסים אנשים לניתוח, ואולי אין מי שיבקש עבורם, רפואה שלימה...? ואז אין ספק שהתפילה תקבל משמעות רבה יותר, כאשר נשתחרר מעט מה"בעיות שלנו" שנדמה כאילו הן הבעיות הגדולות כרגע בעולם....

לסיום יש לדעת: "עיקר מצות אהבת ישראל היא מפני שהם עבדי ד' יתברך, והאהב המלך, אוהב בניו ועבדיו, וככל שתגדל עבדותם ושירותם למלך - יאהבם יותר" (אבות דרבי נתן סוף פרק ט"ז) מכאן, שאת חכמי התורה ותלמידיהם שהם גדולי עבדי ד' יתברך - יש לאהוב ביותר (גמרא שבת קי"ט).

הלכתא רבתי לשבת / הרב נחום אייזנשטיין
תלמיד מובהק להגרי"ש אלישיב זצ"ל, מרא
דאתרא 'מעלות דפנה', דיין ומו"צ בירושלים
עיה"ק

דיני האבילות השנה במוצאי ט' באב (ליל שיש) ובי' באב (יום שיש) קודם חצות

שאלה: מה הם דיני האבילות השנה במוצאי ט' באב (ליל שיש) ובי' באב (יום שיש) ערש"ק פר' ואתחנן?)

תשובה: השנה שחל ט' באב ביום חמישי, מותר לכבס להתרחץ ולהסתפר – מיום שיש בבוקר [גם אם המטרה לא לכבוד שבת], ובמקום הצורך מותר לכבס בגדים הנצרכים לשבת כבר בליל שיש.

'שמיעת מיני נגינה' ו'ברכת שהחיינו' – אסורים כמו בכל שנה עד חצות היום בי' באב. יש שמחמירים גם בבשר ויין עד חצות.

ואם יש צורך מותר לבשל בט' באב אחרי חצות עבור השבת.

*

ה ר ח ב – ד ב ר :

אבילות במוצאי ט' באב ובי' אב – בשו"ע ורמ"א (תקנח, א) מבואר שמאחר שבת המקדש נשרף לעת ערב של יום התשיעי וממשך עד ליום העשירי, אז הגם שקבעו את התענית ואת עיקר האבילות לט' בו מפני "שאתחלתא פורעניתא עדיפא", מ"מ נוהגים שלא לאכול בשר ויין עד חצות היום של י' באב, וכן נוהגים שלא להתרחץ ולהסתפר ולכבס עד חצות היום. אך כותב המשנ"ב (שם, ג): "וכשחל ט' באב ביום ה' שאז יום עשירי הוא ערב שבת, מותר בכל זה לכבוד שבת".

ליל שיש – וע"ד מרן הגריש"א זצ"ל ההיתר הוא רק ביום שיש החל מהבוקר אבל לא במוצאי היום בליל שיש. וכו"ה בלוח לא"י (להגרי"מ"ט): "אולם לכבס ולרחוץ מותר למחר מיד בבוקר מפני כבוד השבת". וראה גם בהערה" בשם הקיצור שו"ע.

שלא לכבוד שבת – ועל דעת מרן הגריש"א זצ"ל – מאחר שהתירו לכבוד שבת, כבר לא גזרו בזה כלל, ומותר לכבס להתרחץ ולהסתפר מהבוקר של יום שיש גם אם המטרה לא לכבוד שבת. דהיינו שאמנם סיבת ההיתר הוא "לכבוד שבת" אבל מכח זה כבר לא אסרו כלל.

לצורך שבת בליל שיש – ומ"מ במקום הצורך יש להקל לכבס גם בליל שיש (מוצאי היום) בגדים הנצרכים לשבת.

בשר ויין ותזמורת – והנה בפשטות מה שהתירו הוא כיבוס רחיצה ותספורת – מאחר שבכל אלו יש כבוד שבת, אבל אין לא לאכול בשר ויין קודם חצות מאחר שבזה אין כבוד שבת, וכפי שכותב הערה"ש (תקנח, ב): "אבל לאכול בשר קודם חצות פשיטא שאסור דלא כיש טועים בזה". אך דעת מרן הגריש"א היתה שיש להקל בבשר גם לפני חצות², אך "תזמורת" אין להקל קודם חצות³.

^א וכ"מ בקיצור שו"ע (קכד, כ): "אם יום העשירי חל בערב שבת מותר לרחוץ ולהסתפר ולכבס מיד בשחרית מפני כבוד השבת" (וראה בשש"כ ח"ב פמ"ב הע' טז מש"כ בזה).

^ב בספר מור ואהלות להרב אליהו פוסק זצ"ל (עמ' 78) כותב: ובהלוחות

אולם נראה שאם צריך לטעום מהמאכל לראות אם חסר תבלינים וכדומה – מאחר שזה כבוד השבת שזה ודאי מותר [ובלא"ה מבואר בביה"ל (תקנח, א ד"ה שלא) שמותר לאכול "תבשיל של בשר" במוצאי ט' באב בכל שנה, וע"ע במשנ"ב תקנא, ג].

ברכת "שהחיינו" – אין לברך ברכת "שהחיינו" במוצאי ט' באב ויום י' אב עד חצות (שע"ת תקנח, ב).

בישול בט' באב לכבוד שבת – עוד יש לציין, שאם יש צורך והדבר נחוץ, מותר לבשל עבור שבת בט' באב אחרי חצות (וע"ע במשנ"ב תקנח, ט), אבל לא לנקות הבית.

קידוש לבנה – המשנ"ב (תכו, י) כותב בשם הדרכי משה, שאם ט' באב חל ביום ה' יש להמתין לקדש את הלבנה עד מוצאי שבת שהוא י"ב לחודש. אמנם מבואר שם במשנ"ב (ס"ק יא) שכל זה לדעת הרמ"א שסובר שאין ראוי לקדש את הלבנה במוצאי ט"ב, אבל דעת האחרונים בכל זה דמקדשין אפילו במוצאי ט' באב רק שצריך לטעום קודם וכן צריך לזהר שלא לקדש בלי מנגלים – וממילא לפי"ז גם השנה מקדשין במוצאי ט' באב וכמו בכל שנה.

וכותב האלה רבה (תקנא, מו) שאדרבה נוהגים לקדש את הלבנה במוצאי ט' באב, וכמש"כ

מדפיסין דאסור לאכול בשר עד חצות, ויש בקבלה שהרב הצדיק המפורסם ר' לוי יצחק מבארדטשוב זצ"ל פי דברי המג"א דהכל מותר גם בבשר, ויעו"ש מש"כ שהטעם כדי שלא לעשות כחוקות הגויים שאין אוכלים בשר ביום שיש (עי' מג"א תקנא, כח), ושלא יהיה ניזוק משינוי וסת בשבת, וגם מצד שצריך לטעום מכל תבשיל (עי' מג"א רנ, א), ושגם לא יהיה סתירה שרחיצה מותר ובבשר אסור.

^ג תזמורת חמור טפי מבשר ויין שאסור מתחילת ימי בין המצרים לעומת בשר ויין שאסור רק בתשעת הימים [ולכן י"ל שהשנה לא אסור ביום ו' את דיני ט' הימים אבל עדיין עומד בתקפו האיסורים של ימי בין המצרים]. ועוד שאילו בשר מוגדר בשו"ע (תקנא, ט) "יש נוהגים" ואילו מיני נגינה מתבטא המשנ"ב (שם, טז)

אסור לעשות ריקודין ומחולות מי"ז בתמוז ואילך. (אלא שבלא"ה צ"ע מה שהשו"ע לא הביא איסור זה (יעו"ש במג"א סק"י שכותב "נראה ליי"), ובאר"ר שם מתבטא "וריקוד ומחולות נוהגין לאסור בין המצרים (בכל ענין)."

האריז"ל כי בט' באב נולד בן דוד ומבשרים לבנה לישראל.¹

ונסיים בדבריו הנפלאים של ה'סדר היום' (סדר ט"ב) אודות ההנהגה במוצאי ט' באב: "אחר שהוא בתענית ושברון מתנים מתאבל על חורבן ירושלים, ראוי ודאי הוא להקביל פני השכינה (קידוש לבנה") משאר לילות וכן נהג, וילך לביתו ויקבל תנחומין על אבילותו, ויאמין באמונה שלימה שאלהינו יתברך ויתעלה ינחמנו מאבלנו כאשר הבטיחנו ע"י נביאיו, ומעתה יעסוק בעסקיו ובחפצי שמים, אבל לא ישכח אותו מלבו דכתיב אם אשכחך ירושלים וכו".

לימוד תורה בערב ט' באב אחרי חצות – ובשולי הדברים נציין מש"כ הביה"ל (תקנח, ב ד"ה ולכן) שכותב בשם המאמר מרדכי: "ואי לא דמיסתפינא מחברי"א דאפילו ביום ט"ב עצמו היה לנו להקל דבעוה"ר נתקלקלו הדורות וביום ט"ב מטיילין בשווקים ומשיחין שיחת חולין ואפילו היודעים ספר וקצת הלומדים מקילין בזה ופשיטא דבאופן זה טפי הוי עדיף להו ללמוד כו', כלום אסרו הלמוד אלא כדי שיהיו יושבין בעניני צער ואבילות ומתוך כך זוכרין ודואגין על חורבן הבית והנה מטיילין ומשיחין שיחת חולין ומסיחין דעתן מן האבילות ומתוך כך באים לידי שחוק והיתול. אלא דמאחר שאיסור ברור הוא בש"ס ופוסקים פשיטא דאין לנו כח להקל ושומר נפשו ירחיק עצמו משחוק והיתול וטויל והשם יכפר בעד השוגגים, אמנם בערב ט' באב יש להקל כיון שלא הוזכר בש"ס ופוסקים וכן אני נוהג אף בחול וסמיכנא בהא על מהרש"ל ז"ל, ומ"מ מי שמרגיש בעצמו שיוכל לדחוק וללמוד דברים המותרים ולא ימעט מפני זה בלימודו קדוש יאמר לו ואחר כונת הלב הן הדברים עכ"ל". וכן דעת מרן הגריש"א זצ"ל.

ובפרט בתקופתנו שמצב המגיפה גורם נסיונות של רפיון בעסק התורה, ודאי מי שמרגיש שלימוד רק בדברים המותרים יגרום לו רפיון – שאין לו למנוע ללמוד בערב ט' באב אחר חצות כדרכו בקודש, ואדרבה יתחזק ללמוד בכל דבר כנגד המתרשלים, ובזכות לימוד התורה זכה במהרה להחזרת עטרת היכלי הישיבות הקדו' ליושנה, ולבני ביהמ"ק בב"א.

לתגובות: dvarhalacha613@gmail.com

^ד בפמ"ג (שם מ"ז אות ח) כותב שהמשיח נולד במוצאי ט"ב. ועי' היטב במדרש (איכ"ר א, נא) ובירושלמי (ברכות ב, ד) ובבראשית רבתי ויצא עמ' 131.

^ה בגמ' בסנהדרין (מב, א) אמרו "כל המברך על החדש בזמנו כאילו מקבל פני שכינה". וע"ע בדרכי משה (תכו, ג) דברים נשגבים אודות הריקודים בקידוש לבנה.

הרב חיים שולביץ

מקום זמן המנוחה

אוהבי ה' המסכים בבנין אריאל. ביום השבת שישו ושמחו כמקבלי מתן נחל יאל.

בסידור בית יעקב ביאר את מאמר הפייט, כי ביום השבת אין מקום לאבל על חורבן הבית, ואף המחכים לבנין אריאל, הם המופקדים כשומרים כל היום וכל הלילה, תמיד לא יחשו המזכירים את ה' עד יכון ועד ישים את ירושלם תהלה בארץ, הרי בשבת קודש שישו וישמחו, בשמחה רוחנית כמקבלי התורה, ועדיין ראוי להשיב על הלב, למה לא יחסר הבית ביום השבת.

והנה התפילה הנעלה, בשלימות השבת, עת רעוא דרעוין, כולה נסובה על ענין המנוחה, 'מנוחת אהבה ונדבה. מנוחת אמת ואמונה. מנוחת שלום ושלחה והשקט ובטח מנוחה שלמה שאתה רוצה בה, יכירו בניך וידעו כי מאתך היא מנוחתם ועל מנוחתם יקדישו את שמך', לאמור, כי השביתה ממלאכה מעת התקדש היום אינה התכלית, עד שתגיע לידי 'מנוחה שלמה' אחר כל עליות השבת. עיקרה של המנוחה היא כענין 'ומצאנה מנוחה אשה בית אישה', כי אין אשה מוצאת קורת רוח אלא בבית בעלה (רות רבה ב טז), וכן הוא לענין מנוחת השבת, כמו שאמר רשב"י (ב"ר יא ח) 'אמרה שבת לפני הקב"ה לכולם נתת בן זוג ולי לא נתת בן זוג. אמר לה הקב"ה, כנסת ישראל היא בן זוגך, וכבר כתב הגר"א (תק"ז, תי' כב) 'שזהו סוד השבת יחודא דכלהו, והוא המנוחה'.

מהות העמל בחול והמנוחה בשבת התבאר בגנזי רמח"ל (עמ' רעו) כי הקב"ה משפיע וכנסת ישראל מקבלת, אך צריך שיהיה יחס בין זה לזה, כאמור 'אני לדודי ודודי לי ועלי תשוקתו', 'אני לדודי ודודי לי', ובהיות ההנהגה מתוקנת, וישראל זוכים, הקשר מתעורר בתוקף, כי כל תשוקת הקב"ה לישראל, וכל תשוקת ישראל להקב"ה. אך כאשר אין הדברים בתיקון, ואין זכות בישראל, והחיבור כמו נפסק ח"ו, רחמי שמים הם שלא לעזוב את ישראל, ולכן נמשך החיבור בהסתר פנים, המכוסה ביצה"ר, ושעבוד האומות, וכל הטורח והקושי שבדברי העולם, אך השבת היא דוגמא לעת"ל, שאז יתגלה החיבור השלם, ואף שעתה ההנהגה מלובשת ב'עולם כמנהגו', הרי בפנימיותה, הכל הולך לתיקונם של ישראל, ליום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים.

ולעומת זה ענין המנוחה בבית המקדש, שאף בה האיר עינינו הרמח"ל (בהקדמת משכני עליון) כי ה'חיבור' בין כלל ישראל להש"ת אינו פוסק לעולם, אף כשאין הבית קיים, אך בעת שהארון עומד בקדש הקדשים, אזי מתקיים 'זיווג' בין רעים אהובים, ובו יש תענוג ושמחה תמידית, והרי הוא ענין המנוחה.

וכבר בצווי דוד לשלמה על בנין הבית (דה"א כב ט), אמר לו שהתנבא 'הנה בן נולד לך הוא יהיה איש מנוחה והניחותי לו מכל אויביו, שלמה יהיה שמו', ואכן בו היתה שלימות המנוחה, כי אז נבנה הבית, והיתה הסט"א כפופה מאד, כמו שאמרו (זוה"ק ח"א קנ א, ח"ב פה) ביומי דשלמה מלכא קיימא סיהרא באשלמותא, והיינו דכתיב (מ"א ה י) ותרב חכמת שלמה מחכמת כל בני קדם, וישב שלמה על כסא הו"ה למלך, ושלימות סיהרא היא רק ע"י קבלת השפע בייחוד שלם.

בעוד שבית המקדש הוא 'מקום המנוחה', הרי שהשבת כולה היא 'זמן המנוחה', וכיון שה'מנוחה' היא תכלית מעשה שמים וארץ, מתקיימת בעיצומו של יום השבת, כמו לפני ולפנים בבית המקדש, הרי שבשבת אין צד אבלות על חסרון הבית.

שורש הדברים כתוב בראשית התורה, כי הנה חטא אדם הראשון היה בערב שבת (סנהדרין לח:), ומכל מקום לא הוזכר בתורה אלא אחר השבת, והטעם לכך הוא כמבואר בשערי אורה (שער א) 'בתחילת בריאת העולם עיקר שכינה בתחתונים היתה, שהרי מערכת כל הנבראים על סדר המעלות היו, עליונים כנגד עליונים, תחתונים כנגד תחתונים. ולפיכך היתה שכינה שרויה בתחתונים, ובהיות השכינה למטה נמצאו שמים וארץ אחדים, וזהו לשון 'ויכולו השמים והארץ וכל צבאם', שנשתכללו אלו מאלו ונתמלאו אלו מאלו, והיו הצינורות והמקורות פועלים בשלימותם וכו'. בא אדם הראשון וחטא, נתקלקלו השורות ונשתברו הצינורות ונפסקו הבריכות, ונסתלקה שכינה ונתפרדה החבילה, ולכאורה תמוה, הרי בחטא אדם הראשון נתקלקלו השורות ונשתברו הצינורות, ואיך נאמר אחריו 'ויכולו השמים והארץ וכל צבאם', ושוב 'השתכללו אלו מאלו'. וביאר מו"ר הגר"מ שפירא שהנהגת השבת היא שהכל עומד על מתכונתו, כמו שאמרו (ר"ה יא.) 'אל תקרי צבאם, אלא צביונם', כי אף אחר החטא בשבת כל הנבראים עומדים בצביונם.

והיינו כי כל פגם החטא חל רק בערך תפיסת ימות החול, אך בשבת אין כלל מציאות של חטא, ולא חל בה פגם ע"י חטא האדם, וכמבואר, שהדבקות בהש"ת בשבת אינה רק 'חיבור' אליו, אלא יש בה עליה מעין עולם הבא, ששם הכל עומד בשלמותו כפי שהיה קודם החטא, ואין בו צד חורבן.

והגרש"י בורשטיין הוסיף בזה, שלכך מצינו (או"ח תקנב) לגבי תשעה באב שחל בשבת, ש'אוכל כסעודת שלמה בשעתו', ואף להמג"א (שם ס"ק יד) שיושב בדאבון נפש, מודה הוא שאין למעט בעונג שבת, והיינו כי אף שבחול שעת סעודה זו מורה על חרבן, הרי שהנהגה בשבת היא כשעת שלימות הבנין, וכפי שהיה בימי שלמה בעת שהיתה סיהרא בשלימותא.

הרב יעקב מרדכי טובי, כולל צאנז, בית עלית

חסדי ה' כי לא תמנו - קריאת פסוקי נחמה בתשעה באב

כתב הטור (ריש סימן תקנד), באשכנז נוהגים לקרות פרשת קרבו גוים לשמוע (ישעיה לד) אחרי שקראו הדברים הרעים שבירמיה, וכתב ה"ר מאיר מרוטנבורק (הל' שמחות סימן מח) איני יודע מהיכן נהגו שקורין כמה פסוקי נחמה שבירמיה, וגם קורין פרשת קרבו גוים שבישעיה שכולה נחמה, שהרי לא התיר הספר לקרות אלא דברים הרעים שבירמיה, ואם כן היה ראוי לדלג כל פסוקי נחמה, אח"כ שמעתי שיש נק"י הדעת שמדלגין כל פסוקי נחמה, ע"כ. ובבית יוסף הערה מקורו מהגהות מיימוניות (הל' תעניות ה' יא אות א). ובלבוש (סעיף ב) ביאר הטעם, שלא להתנחם וליישב את לבו בדברי נחמה.

ולכא' לולי דברי הראשונים כמלאכים היה מקום לומר בצדקת מנהג בני אשכנז, כי הנה גם במגילת איכה מצינו ראינו כמה וכמה פסוקי נחמה, כגון בפרק ג' הפסוקים זאת אשיב אל לבי על כן אוחיל, חסדי ה' כי לא תמנו כי לא כלו רחמיו, חדשים לבקרים רבה אמונתך, חלקי ה' אמרה נפשי על כן אוחיל לו וגו', טוב ה' לקווי לפנש תדרשנו וגו', כי לא יזנח לעולם ה' וגו', וכן להלן בפרק ד' מובא אודות קיצם ואידם של אדום, שיש ושמחי בת אדום וגו' גם על"ך תעבר כוס תשכרי ותתערי, תם עונך בת ציון וגו' פקד עונך בת אדום גלה על חטאתיך, ומבואר ברד"ק (ישעיה פרק לד) שפרשת קרבו גוים שבישעיה, הוא ביאור והרחבה לפסוקים אלו עיי"ש. ואתי שפיר מנהג בני אשכנז.

ב אלא שהמעין ברש"י בכל הפסוקים במגילת איכה, יוכל להוציא מדבריו בפירוש הפסוקים הנ"ל, שאין הכוונה בהם להשמיע דברי ישועה ונחמה, רק בפרק ג' הכוונה לומר שבשלנו הסער הגדול הזה, נחנו פשענו ומרינו, והזכיר חסדי ה' שמ"מ לא כלינו בעווננו, ובפרק ד' הכוונה להתנבא על חורבן בית שני על ידי אדום (והפסוקים בסוף פרק ג' תשיב להם גמול וגו' תרדוף באף ותשמידם וגו', יש לפרש שאינו אלא בקשה גרידא, ולא בתורת הבטחה ונחמה). וכפי הנראה בקו זה נטו והלכו הר"מ מרוטנבורק וההגהות מיימוניות.

אמנם שאר מפרשי איכה, כגון רבינו יוסף שם טוב (וראה גם בכל המקובץ בליקוט מעם לועז), הלכו בדרך אחרת, שהכוונה היא שכל הצרות באו עלינו היו רק לטובתנו, עיי"ש בארוכה. וע"ע בצל"ח בברכות (ד' ד"ה מ"מ לא נאמר), שא"ב של כל מגילת איכה הם מיוסדים על סדרם כולם לטובה, כי הם מקיימים אותנו ומקרבים גאולתינו, כמ"ש רש"י ריש פר' נצבים, שהקללות והיסורין מקיימין אתכם ומציבין אתכם לפניו, עיי"ש בארוכה. ומעתה צריך ליישב לפי דרכם תמיהת הר"מ מרוטנבורק למה א"כ לא התירו לכתחילה לעסוק בפסוקי ישועה ונחמה שבספרי הנביאים. גם יש ליישב עיקר ענין איסור לימוד התורה באבל, דלכא' מאי שנא משאר נחומים אשר מוטל על המנחמים לנחם לבו בהם.

ג והנראה לברא בס"ד, כי הנה עיקר איסור השמחה אצל אבל הוא מפני שמוטל עליו שלא להסיח דעת מאבלותו, ואילו השמחה מסיחה דעתו וסותרת לעצם האבלות, ומעתה יש להבחין ולחלק, דכל זה הוא כאשר השמחה באה מצד איזה דבר שאינו נוגע לאבלות, כגון לימוד התורה בכל ענין שהוא, אשר היא משכיחה דעתו מעצם האבלות, אבל כאשר הנחמה והשמחה באה מצד איזה דבר הנוגע ממש לאבלות, הנה ככה"ג שפיר הותר הדבר מאחר שאין זה היסח הדעת מהאבלות. וזהו

אפוא ענין מצות נחום אבלים, לנחמו על עצם הענין שמתאבל עליו.

בהיות כן שפיר מצאנו מקום לחלק בין סוגי הנבואות של נחמה, דהנה רוב הנחמות עוסקים במצב הנפלא שנזכה בה לעתיד לבא, וזה הרי אינו נוגע לעצם האבלות, משא"כ נחמה שנוגעת לעצם האבלות, וכגון שכל הצער והאבלות הכל הם לטובה, שהרי יצאו מתחת יד השי"ת הטובה עלינו וכי"ב, וכן הנקמה ששייב לצרינו כנגד הצער שגרמו לנו בגלותנו, כל אלו הותרו שפיר שהרי הם עוסקים ממש בענין האבלות, וז"ב.

וכאשר המדובר הוא על האבלות דת"ב, יתכן לומר ביתר שאת, שאכן זהו תכלית הנרצה שנתבונן ונכיר שהכל היא מרחמי השי"ת המרובים עלינו, ובוודאי לטובתנו הנצחית עשה, לטוב לנו כל הימים לחיותנו כהיום הזה. ואילו היינו עוסקים בנחמות העתידות לבוא עלינו, היה מקום לדמות שכל עצם החורבן והגלות יש בה ח"ו צד רע מאתו ית"ש, וכביכול רק לעתיד ייטיב עמנו הטבתו הנפלאה, וזה אינו, וכמ"ש הצל"ח (פסחים נ. ד"ה העולם) בשם המגיד מבראד, על ענין לעתיד לבא כולו הטוב והמיטיב, שיתברר למפרע שהיה צריך לברך גם על הרעות הטוב והמיטיב, שכל הרעות שהיו לאדם הכל לטובתו עיי"ש בארוכה, וע"ע בקדושת לוי (על מגילת איכה, ד"ה אפס בלתך) דכשיבוא משיח צדקינו במהרה בימינו, אז יתגלה שכל המאורעות שהיו בגלות לנו, היה הכול הכנה לגאולה עיי"ש.

ד והאופן הפשוט להבין ולהשכיל את הטובה הגנוזה בצרות הגלות, הוא עפ"י מה שכתב האור יצחק (לפסח) משל לאשת המלך היקרה והמפוארה והטובה שאין כמוה בכל העולם, אך מצד גודל הקנאה מאלו המסבבים אותה אנשי בליעל בשקידה רבה, כמו אשר חטאה מעט שלא ברצונה, וחזרה תיכף על זה, אבל המלך ידע מזה שאשתו היקרה אינה חייבת כל כך, והיה צער לו מאד על אשתו החביבה, וגלה עמה קרוב לזאת המדינה שגלית שם, ולהגין עליה שלא יארע לה איזה סכנה ח"ו, וככלות הזמן של הפסק דין חזר המלך עמה בשמחה ובטוב לב וכו'. ובהיותם בבית המלכות בשמחת לבם רצה הוא לנחמה, ואמר ראיתי את צרות נפשך, כזו וכזו עשו לך, אבל ראיתי שלא נשכח מלוח לבך את אהבה כאשר היתה באמנה אתי, וכל דבר שסבלה בזה המדינה היא בעצמה לא זכרה, שהיה אצלה כימים אחדים באהבתה אותו ולחזור לבעלה היקר, לזה לא שמעה את הצרות, אך בעלה היקר הוא כתב כל אלה לזכרון, וראה היטב את גודל צדקתה במדינה רחוקה ובין אנשים כאלו המעיקים אותה לפנותה ולא קבלה, ומה עשה לה המלך בגודל אהבתה לנחמה, מסר בידה אלו הזכרונות שכתב בימי עניה ומרודה, וצוה שעל כל ראש שמחתו תקרב לו דבר מהמאורעות שאירע לה בזמן הגלות, כזה וכזה היתה, בכדי להגדיל אהבתה לנחמה ביותר וכו', עכתה"ק (ושורש הענין נזכר ברש"י (ישעיה סב ו) עה"פ על חומתי"ך ירושלים הפקדתי שומרים וגו', לכתוב ספר זכרונות שלא ישתכח זכותם מלפני עיי"ש. וע"ע מלאכי ג טז, דניאל יב א ובמצו"ד שם).

נמצא, כי אדרבה המצבים היותר קשים בגלות החל הזה וההתחזקות כנגדם בגבורת עוז ובאמונת אומן לעבדו בכל לבבנו, המה יהיו לראש שמחתנו לעתיד לבוא, ויעצימו את אהבתו ית"ש אלינו בעולם הנצחי. ויש בכל זה בכדי להאיר את חשכת ליל הגלות בכל מצב ומאורע אשר יבוא על האדם ה", שיתבונן ויזכור הטובה אשר באחריתם, ויעמוד מול עיניו, שהשעות הקשות האלה הם הם יהיו לו לעטרה לעתיד לבא, ובזכותם יעורר השי"ת

אהבתו עלינו (וזיכה אותנו השי"ת להתעודד באמרי נועם ומרפא אלו, בשנים אשר זכינו להתעסק ברפואת וסעד ביתנו הילדה היקרה, נפש נקי וצדיק, אסתר ע"ה, והם היו לנו לנפש משיבת, בחסדי ה' המרובים עלינו).

ה בכך אמרתי והוספת על מה שהגיד כ"ק אדמו"ר הגה"ק בעל שפע חיים זי"ע (רעד"ר וישלח מאמר ח) בביאור המדרש (פתיחתא דאיכ"ר פ"סקא יז) מאחר שהן יושבין ואוכלין ושותין ומשתכרין וכו' יושבין וקוראין קינין ונהי ואיכה, שהמכוון בזה על הצדיקים שבגודל מדריגתם רואים כבר מעכשיו שכל מה דעביד רחמנא לטב עביד, ועל דרך שלעתיד לבא יפורשו מגילת איכה והקינות באופן של נחמות וישועות, וכגון איכה ישבה בדי יתפרש ע"ד בטח בדי עין יעקב (דברים לג כח) וכדומה, עיי"ש בדב"ק.

ולהאמור לפי דרכו של האור יצחק יתכן, כי לעתיד לבוא יפורש מגילת איכה על גודל מדרגתם של בני ישראל בגלות, ותיאמר המגילה על ידי השי"ת בקריאה של חיבה אל בניו אוהביו: 'איכה ישבה בדי וגו' היתה כאלמנה', כיצד זה ישבה כנסת ישראל גולה וסורה ועל"ז נשארה בנאמנותה להשי"ת חבוקה ודבוקה בו, וכן כל הספר על זה הדרך. וכנסת ישראל תשיב ותזכיר אף היא את גודל חסדי ית"ש בגלות, כיצד אף שלאחר שהכעיסה כנגדו שמר לה אמונים ושלח לה עזרתו מקודש בכל העתים ובכל הזמנים (ועד"ז ביארתי בס"ד במקו"א בפירוש מגילת שיר השירים, שלעתיד לבוא יתבאר על סגנון זה, והאיזנא בזמן הגלות מתפרש לאידך גיסא, עיין בראשון לציון לבעל אור החיים הקדוש, ואכמ"ל), חסדי ה' כי לא תמנו כי לא כלו רחמיו, חלקי ה' אמרה נפשי על כן אוחיל לו.

זמן כיבוי האורות בליל תשעה באב

כתב השו"ע (תקנ"ט ג): ואין מדליקין נרות בלילה, כי אם נר אחד לומר לאורו קינות ואיכה. והמג"א כ' בשם המהרי"ל שיש להדליק עוד נר אחד, שאם יכבה נר החזן ידליק ממנו, וכל המג"א שמשמע מדבריו שהקהל לא אומר איכה וקינות, אלא רק מקשיב ושומע את הש"ץ, ולכן הציבור יכול לשבת בחשכה. והט"ז כ' שכל הציבור אומרים הקינות, ולכן נראה שבכל אזור בביהכ"ס ידליקו נר, לפי הצורך, והבאה"ט הביא דברי הבאה"ט הקדמון, דמש"כ השו"ע "כי אם נר אחד" היינו דוקא בכניסת הלילה, אך בשעת קריאת איכה וקינות יכולים שכל אחד ידליק נר לעצמו. ושמעתי מגאב"ד מאנצעסטער הגרא"י וועסטהיים צ"ל לדייק שהפוסקים הנ"ל התירו להדליק נרות נוספים כדי שיוכלו לקרא האיכה והקינות, ואולם בזמן תפילת ערבית לא איפשרו להדליק כלל נרות, ואפשר שהוא מפני שכולם יודעים להתפלל מעריב בע"פ ואינם צריכים אור לכך. וע"כ תמה על מנהג העולם שמשאירים את רוב האור בתפילת מעריב ומכבים אותו יותר לאחר מכן, בשעת האיכה והקינות, בעוד שמהשו"ע והפוסקים הנ"ל משמע להיפך, שבשעת הקינות והאיכה רק התירו להדליק עוד נרות, מפני שלא יודעים לקרותם בע"פ, אך בזמן תפילת מעריב צריכה להיות חשיכה גמורה, ככל האפשר, עד כאן הערני הגרא"י וועסטהיים צ"ל ודפח"ח.

ואולם מצוה לישב מנהג העולם, שבשעת תפילת ערבית מדליקים יותר תאורה מאשר בשעת אמירת האיכה והקינות. וכן בס' הלכות חג בחג (פ"ט) כתב שנהגו לכבות את האורות רק לאחר שמו"ע וקדיש "תתקבל", ולכא' הלא צדקו דברי הגרא"י וועסטהיים הנ"ל, שצריך להיות להיפך. וחשבתי שאולי אדרבה, מזה שהשו"ע והפוסקים לא ביארו כלל כיצד נוהגים בתפילת ערבית, מוכח מיניה שהמנהג היה לכבות את האורות ולהדליק נר אחד רק לאחר ערבית ולא קודם.

דהנה מקור מנהג זה הובא ברא"ש תענית פ"ד ל"ח ובהגה"מ תעניות פ"ה ובמהרי"ל ובעוד פוסקים, וכל דמקורו עפ"ש"כ באיכ"ר פ"א (א', א') שקרא הקב"ה למלאכי השרת ואמר להם: "מלך בשר ודם כשמת לו מת והוא מתאבל, מה דרכו לעשות? אמרו לו: "מכבה את הפנסין". אמר להם: "כך אני עושה, שנאמר "שמש יורח קדרו וכוכבים אספו נגהם", עכ"ד המדרש. ואולי י"ל שנהגו להתחיל מנהג אבלות זה רק משעת העיסוק בחורבן, היינו באיכה ובקינות, ולא קודם לכן בשעת תפילת מעריב, שאין בה שום איזכור לאבלות.

והנה ראיתי דבר פלא במשנה ברורה. דהנה הרא"ש וההגמ"י והב"י והמהרי"ל וכל שאר הפוסקים הערו מקור מנהג זה מד' המדרש איכ"ר הנ"ל, ואילו המשנ"ב כתב: "אין מדליקין וכו', משום דכתיב "במחשכים הושיבני". וצ"ע מהיכי נפק ליה להמשנ"ב טעם זה. ואכן שמחתי למצוא מש"כ הלבוש, וז"ל: "אין מדליקין נרות בביהכ"ס, לומר שכבה נר ישראל, וכתיב "שמש יורח קדרו" וכתיב "במחשכים הושיבני", עכ"ל. ואמנם עדיין צ"ע מדוע הביא מקור אחר מכל דברי הראשונים והפוסקים, ובפרט שגם להבוש עצמו (שהמשנ"ב, אגב, לא הזכירו) הביא ב' טעמים נוספים נוספים לזה, ואת הטעם המובא בהראשונים, וצ"ת. שוב הראוני שגם במנהגים (טירגא) הובא טעם זה.

ואולי אפשר בדרך אפשר, שהמשנ"ב כיוון בזאת להדגיש דוקא את הטעם המובא כפוסק באיכה, לומר דבאיכה והקינות דייקא מתחילים במנהג כיבוי האור, אך לא קודם לכן, דכיוון דהאי קרא ד"מחשכים הושיבני" נאמר באיכה, ע"כ מקריאת האיכה ממעטין האור ויושבין במחשכים. ומצינו גם בקדמונים שהמנהג לשבת על הקרקע החל מאיכה ולא מתפילת מעריב.

ויש מקצת ראייה לדברינו ממש"כ הט"ז ריש סימן תקנ"א דהב"י בשם אבודרהם כ' שבת"ב שחל במוצ"ש מברכים על הנר קודם איכה, ונ"ל הטעם דבאיכה כתיב "במחשכים הושיבני", ע"כ יברך תחילה על המאור, עכ"ל. ומשמע דרק מזמן איכה לא משתמשים באור. ומ"מ אין זוהי ראייה ברורה, כיון שבלא"ה לא מברכים אף פעם על הנר קודם מעריב. ומרן הגר"ח קניבסקי כ' לי בזה כך "המנהג גם במעריב למעט האורות".

**הארות והערות לימי בין המצרים ותשעה באב
בקש רבי לעקור תשעה באב חל להיות
בשבת, ואמאי לא בקש לעקור י"ז בתמוז**

במגילה ה. – ה: אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא רבי נטע נטיעה בפורים, ורחץ בקרונה של ציפורי בשבעה עשר בתמוז, ובקש לעקור תשעה באב ולא הודו לו, אמר לפניו רבי אבא בר זבדא רבי לא כך היה מעשה [פרש"י], לא בקש לעקור לגמרי אלא אותה בלבד] אלא תשעה באב שחל להיות בשבת הוה ודחינהו לאחר שבת ואמר רבי הואיל ונדחה ידחה ולא הודו לו חכמים, קרי עליה טובים השנים מן האחד (ופרש"י) טובים השנים אילו לא שמעתי הייתי טועה בדבר עכשיו טוב לי שלימדתי האמת) עכ"ל הגמרא.

והנה בסוגיין מבואר דרבי רחב"ז בתמוז, ונחלקו הראשונים בהבנת דבר זה, התוס' שם ד"ה ורחץ הקשו וא"ת מאי איריא לרחוץ אפילו לאכול נמי מותר כדתינא בר"ה יח: אין צרה ואין שלום רצו מתעניין לא רצו אין מתעניין, וי"ל דכיון דקבלוהו כבר אבותינו על עצמם מסתמא גם הם קבלוהו עכ"ל, ומבואר דכיון דברצו תליא מילתא לא קבלו עליהם אלא איסור אכילה, וכ"כ הרשב"א שם ד"ה ורחץ.

אבל הריטב"א שם כתב ב' תירוץ וז"ל ולפיכך רחץ רבי ב"י בתמוז, ואפשר דהוא הדין שאכל דרצו אין מתעניין כלל, אלא דנקט רחץ דמיפרסמא מילתא, אי נמי לא אכל כיון דנהוג בה איסורא כגון בזמן הזה נהגו בו עיניו שלא לפרוץ גדרם של ראשונים שנהגו כן ע"ש.

ומה שרצה לעקור ת"ב - בתוס' ד"ה ובקש הקשו היכי ס"ד דהאי תנא דרבי היה רוצה לעקור ט' באב לגמרי, והא אמרינן (תענית ל:) כל האוכל ושותה בתשעה באב אינו רואה בנחמתה של ירושלים, ועוד דהא אין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חבירו אלא א"כ גדול ממנו בחכמה ובמנין, ויש לומר דלא רצה לעקור אלא מחומרא שיש בו יותר משאר תעניות, אי נמי י"ל דרצה לעקור מתשיעי ולקבעו בעשירי כדאמר רבי יוחנן (תענית כט.) אילו הואי התם קבעתיה בעשירי עכ"ל.

ומקשים העולם לדברי רבי אבא בר זבדא דס"ל דתשעה באב שחל בשבת היה רוצה לעקור הואיל ואדחי אדחי, הא י"ז בתמוז באותה שנה חל נמי בשבת (דהלא חדש תמוז חסר) והוא היה מוחה ואמאי לא רצה רבי לעקור.

ויש ליישב בכמה אופנים-

א. למה שכתב הריטב"א הנ"ל דמה שרחץ רבי ב"י בתמוז הו"ה שלא התענה לק"מ ד"י בתמוז עקרו גם כשאינו חל בשבת, וכ"ש כשחל בשבת, והרבותא שעקר נמי תשעה באב שחל בשבת.

ב. וי"ל עוד דגם בימי רבי היו מתעניין אלא כיון דברצו תליא מילתא היה עיקר הדיון של רבי לעקור תשעה באב דצריך להתענות בו מדינא ובכללו נכלל כל אותן הצומות שרצו מתעניין, וי"ז בתמוז בכלל, וכל בקשת רבי היתה עוד לפני י"ז בתמוז של אותה שנה.

ויש לרמוז בזה מה דאמר ליה טובים השנים מן האחד, וכוונתו דלמאי דאמרת דהמעשה היה **בת"ב שחל בשבת ובקש לעקור הואיל ונדחה ידחה**, ולפי"ז נתחדש דרצה לעקור ב' תעניות וטובים השנים מן האחד, דלמאי ששמעתי שרצה לעקור ת"ב דילמא בקש לעקור רק תענית ת"ב וכמו שכתבו התוס' דבקש לעקור מחומרא שיש בו יותר משאר תעניות ודו"ק.

ג. בימי רבי היו מקדשין עפ"י הראיה כמבואר בר"ה כה. דאמר ליה רבי לרבי חיי אזיל לעין טב וקדשיה לירחא ע"ש, ויתכן דבשנה זו היה י"ז בתמוז ביום ו' ולא היה צריך לעקרו, ועברו לתמוז ות"ב חל בשבת, שו"ר שכבר כתב כן בשו"ת חת"ס או"ח סי' ל"ג.

ד. עוד יש ליישב עפ"י מש"כ בבני יששכר לחודש תמוז אב מאמר ג' אות ב' וז"ל בקש רבי לעקור ת"ב שחל להיות בשבת אמר כיון דאדחי אדחי וחכמים לא הודו לו, ונראה לפרש מה שרבו הקדוש דוקא בקש לעקור תשעה באב שחל להיות בשבת, דהנה אמרו בגמרא (ירושלמי מו"ק ג הלכה ז) אחד מבני המשפחה וכו' תדאג כל המשפחה, נולד בן זכר באותה משפחה נתרפאה כל המשפחה, והנה בתשעה באב לאחר חצות זמן לידת בן דוד, והנה בתשעה באב שחל להיות בשבת הנה רבנו הקדוש (שבת נו.) דמבית דוד קאתי הרגיש בשבת שכבר נולד בן דוד ונתרפאה כל המשפחה, ובקש לעקור את התענית לגמרי ואמר הואיל ואדחי אדחי, משא"כ שאר החכמים שאינם מאותה משפחה לא הרגישו בזה עכ"ל, וכ"כ באגרא דפרקא בליקוטיים שבסוה"ס אות ט', וכיון דכל מה שבקש לעקור ת"ב הוא מחמת לידת משיח לא בקש לעקור אלא תשעה באב שאז נולד משיח ולא שבעה עשר בתמוז.

ה. בשו"ת חת"ס או"ח סי' ל"ג כתב זת"ד דבי"ז בתמוז לא ס"ל כיון דאדחי אדחי דהרי גם י"ח בתמוז הוא בין המצרים, משא"כ ט' באב שמשעבר היום ליכא איבול למ"ד מר"ח עד אחר התענית, וע"כ אמר כיון דאדחי אדחי ע"ש.

טעם המנהג בלימוד מסכת מועד קטן בימי בין המצרים ות"ב

בשו"ע או"ח סי' תקנ"ד ס"ב ומתר ללמוד מדרש איכה ופרק אלו מגלחין עכ"ל, ויש שנהגו ללמוד ב' פרקים הראשונים לפני ת"ב ופרק אלו מגלחין בת"ב ולעשות סיום וסעודת מצוה במוצאי ת"ב.

ויש לבאר מנהג זה עפ"י מש"כ באוהב ישראל פינחס וז"ל למה קורין פרשת פינחס בשבת בין המצרים ברוב שנים, אשר כל עקרי המועדים כתובים בפרשה זו, וע"כ לא דבר ריק הוא, אך בכונה מכוונת עשו חז"ל זה ברוח קדשם, אמנם י"ל בהעיר לב ושום שכל דאלו הכ"א יום שבין י"ז בתמוז לט' באב הם מקוריים ושרשיים לכל המועדות של כל השנה שהם בכלל גם כן כ"א יום, היינו שבת ור"ח, ז' ימי הפסח, יום חג השבועות, ב' ימים של ר"ה, יום הכיפורים, ח' ימי חג הסוכות, וסימנך אך טוב לישראל ואלו הכ"א שבין המצרים הם מקוריים ושרשיים להם וכו', ואם ירצה ה' כשזכרה במהרה בימינו לעשות תשובה ומעשים טובים לזכך החומר ולהעביר זהם הזהב, אז יתגלה רב טוב הצפון וכו' ואז יהיו הכ"א ימים ימים טובים גדולים ונוראים אשר אין להעריך וכו', ועל כולם יהיה ט' באב למועד יותר גדול, ולזה אנו קורין פרשת פינחס אשר כל המועדות כתובים בו בימים האלו, כי מהם נמשכים כל המועדות, והמשכיל יבין כל זה, ע"ש עכ"ל.

ובדרך זה אף אנו נמי נימא דמה"ט נהגו ללמוד בימים אלו מסכת מועד קטן בו נכללים הלכות חול

המועד, כי ימים אלו גנוזים בהם שרשם של המועדות ודו"ק.

כל רודפיה השיגוה בין המצרים

בעבודת ישראל פירש כל רודפי ה' השיגוה בין המצרים, ודבר גדול דיבר כי ידוע כי העולם הזה הוא משל והכל רמיזא דחכמתא וממנו ליקח לעבוד את ה', ובאירו בספרים דבזמן שמתעורר אהבה לגשמיות יוכל להתעורר לאהבת ה', וכן כשמתעורר יראה יוכל להתעורר ביראת ה', וכן בזמן שמתעורר רדיפה ממנו נקח לעבוד את ה' ונדעה נרדפה לדעת את ה' כשחר נכון מוצאו.

תפקיד החבר טוב

גיטין נה: אקמצא ובר קמצא חרוב ירושלים, ומקשים והלא קמצא היה אוהבו של בעל הסעודה ולא עשה כלום, ומה אשמתו בחורבן ירושלים.

ובפשטות י"ל הכונה כמבואר במדרש איכה פרק ד' סי' ג' הדא דבריאתא אמרין בין קמצא ובין בן קמצא חרב מקדשא, ופירש העץ יוסף וז"ל זהו שהבריות אומרים למשל בפיהם בין וכו' כלומר בין טעות שנפל בין קמצא כו' שלא דקדק השליח היטב עכ"ל, ובדרך זה נפרש דברי הגמרא דאין הכונה שבאשמת שניהם חרבה ירושלים אלא הכונה על הטעות שארע בין קמצא לבין בן קמצא ע"י השליח ודו"ק.

וברך רמז י"ל דיש טענה הטענה על קמצא אוהבו, הלא כל מטרות חבר טוב הוא למידות טובות, וכמבואר באדר"ן פרק ח' וקנה לך חבר כיצד מלמד שיקנה האדם חבר לעצמו, שיאכל עמו וישתה עמו ויקרא עמו וישנה עמו, ויגלה לו כל סתריו, סתר תורה וסתר דרך ארץ, שכשיושבין ועוסקין בתורה וטעה א' מהם הלכה או ראש הפרק, או שיאמר על טמא טהור או על טהור טמא, ועל אסור מותר ועל מותר אסור חבירו מחזירו ע"ש, וזו הטענה על קמצא כיצד יתכן שקמצא היה לו אוהב שיבזה לאדם באופן נורא כ"כ, אשרי המשכיל.

מעלת עין טובה חשובה יותר מבנין בית המקדש

בגיטין נו. אזל שדר בידיה עגלא תלתא, בהדי דקאתי שדר ביה מומא בניב שפתים, ואמרי לה בדוקין שבעין, וכו' סבור רבנן לקרוביה משום שלום מלכות וכו', סבור למקטליה אמר להו רבי זכריה יאמרו מטיל מום בקדשים יהרג, אמר רבי יוחנן ענוותנותו של רבי זכריה בן אבוקולס החריבה את ביתו ושרפה את היכלו והגליתו מארצנו עכ"ל.

ובפני מנחם ואתחנן תשנ"ג מאמר ב' כתב וז"ל ועל זה אמר רבי זכריה בן אבוקולס יאמרו בעלי מוין קריבין לגבי מזבח, שסבר בדעתו שעדיף שיחרב בית המקדש ותישאר עין טובה, סבור למיקטליה וכו' אמר להו רבי זכריה יאמרו מטיל מום בקדשים יהרג, שיסברו שנהרג בגלל שהטיל מום אבל לא בגלל המסירה, לא בגלל צרות עין ולשון הרע, ואין ראוי שיהיה כך, וזהו ענוותנותו של רבי זכריה וכו', שסבר שאפילו אם יחרב בית המקדש אין לוותר על עין טובה עכ"ל, והוא דבר מבהיל.

ובאמת יש לזה מקור ביומא נג: מעשה בכה"ג אחד שהארץ בתפלתו ונמנו אחיו ליכנס אחריו התחילו הם נכנסין והוא יוצא, אמרו לו מפני מה הארכת בתפלתך אמר להם קשה בעיניכם שהתפללתי עליכם ועל בית המקדש שלא יחרב,

אמרו לו אל תהא רגיל לעשות כן שהרי שנינו לא היה מאריך בתפילתו כדי שלא להבעית את ישראל עכ"ד, הרי דבכדי שלא להבעית את ישראל לא היה לו להאריך ולבקש על בית המקדש שלא יחרב.

*

איכה ישבה בדד

יש להמתיק ולפרש איכה ישבה בד"ד ר"ת בכל דרך דעהו, כי בעמקי החשך והקליפות שם נמצא השי"ת.

*

לא אליכם כל עוברי דרך

יש לפרש בב' אופנים דקאי על זהירות ומיעוט לילך בדרכים בימים אלו וכמבואר בשו"ע סי' תקנ"א צריך ליזהר משבעה עשר בתמוז עד תשעה באב שלא לילך יחיי מארבע שעות עד תשע שעות.

עוד יש לפרש דקאי על זהירות מלילך בדרכים וכמבואר בספרים עה"פ ואיש אשר יהיה טהור הוא משום דבדרך לא היה, ובפרט בחודשי תמוז ואב שהם חודשי העינים.

*

נר מערבי בזמן הזה

בקניות קינה י' - איכה ישבה חבצלת השרון אות ק' וכבה נר הדולק במערב, ויש להעיר על מש"כ השפ"א בשם החידושי הרי"מ חנוכה תרל"א על נר מערבי כיון שדולק בנס דולק גם עתה בנס במקום שנגנז עכ"ל.

*

משה ואהרן בהר

בקניות קינה מ"א - אוריד דמעות, עדי יהיו כנחל, ויגיעו לקברות שני שרי אצילך, משה, ואהרן בהר ההר, ותמוה דהא מקום קברות אהרן היה בהר ההר וכמבואר במדבר פ"כ פס' כ"ח, וקבורת משה היה בהר נבו כמבואר דברים לד, א'.

וראיתי דיש שהפסיקו בין משה לאהרן וה"פ שני שרי אצילך משה, ואהרן שמקום קבורתו היה בהר ההר, אלא דתמוה שלא הזכירו מקום קבורת משה.

ואולי מ"ש משה, ואהרן בהר ההר קאי על זמן פטירת אהרן שהיה עמו משה בהר ההר, ויום פטירתו היה בא' אב ובספרים שזכותו מגין על עם ישראל בחודש זה שהיה חורבן בהמ"ק, ודו"ק.

*

לדעת – אוצר ידיעות / הרב אליעזר הלוי אפל חורבן הצפוי מראש

בין שני החורבנות שאירעו ביום תשעה באב היה הבדל גדול ובולט. בעוד בבית ראשון הרי "לא האמינו מלכי ארץ כל יושבי תבל כי יבא צר ואויב בשערי ירושלים", בטוחים היו ישראל כי הבית יהא נכון לעולם, ולא האמינו אפילו לנבואות הנביאים שניבאו על חורבנו, הרי שלגבי הבית השני מבואר במקומות שונים כי ידעו גם ידעו כי סופו של הבית להחרב. עד כדי כך שהיו רבים שלא רצו לעלות לארץ ישראל עם עזרא הסופר, בטענה כי אין זו גאולה שלמה.

עדות לכך אנו רואים בדברי סדר היום, הכותב בסדר קריאת שמע - "ושמעתי, שזה השבח של אמת ויציב שלחו בני הגולה שהיו רחוקים מירושלים, ולא היו עם עזרא בבבל, ושלוש עזרא אחריהם ולא רצו לעלות, באמרו, **שכיון שהיו עתידין להגלות פעם אחרת ובית המקדש עתיד ליחרב למה לנו להכפיל יוגוננו פעם אחרת** טוב לנו לעמוד במקומו ולעבוד את ה'. ושמעתי שהם אנשי טוליטולה והקרובים אליהם. וכדי שלא יחזיקו אותם באנשי רשע ומחוסרי אמנה חלילה, כתבו להם זה השבח הגדול וענין הג' גליות והגאולות הנרמזים בו".

כדברים האלו כותב גם האברבנאל, בספרו משמיע ישועה, וכלשונו, "אבל אמתת הענין הוא, שאנשי הגולה ידעו שבבית שני לא היה ארון כפורת וכרובים, ולא תתמיד הנבואה ורוח הקדש, ולא יהיו שם שאר הדברים הקדושים, ושהיה **בית שני עתיד להחרב**, ולכן לא רצו לעלות שמה ולא בחרו באותה פקידה, אף כי בראותם כי דניאל נביא קדוש ה' לא עלה שמה... וגם אשר היו בספרד ובקצוות המערב לא רצו לעלות לבית שני, אולי שנתפרסמו אצלם נבואות דניאל וידעו מהגלות העתיד וגם מחמשת הדברים הקדושים שחסרו מבית המקדש ומפני כן לא רצו לעלות, וכן היו עולי בבל עם היותם יותר קרובים לירושלים".

סיפורים כעין אלו מופיעים במקומות נוספים. רבי שלמה עדין בעל הפירוש **מלאכת שלמה** על המשניות, מגדולי חכמי תימן ותלמידו של רבי בצלאל אשכנזי בעל השיטה מקובצת, כותב בהקדמה לפירושו, "ועוד קיבלנו כי אנו מן הכת ששלח להם עזרא לעלות בבניין בית שני ויתנו כתף סוררת ויקללם". גם כאן ידועה המסורת כי היה זה מפני שידעו כי אין זו גאולה שלמה ועתיד הבית להחרב.

מסורת נוספת בענין זה מובאת בסדר הדורות [ח"א בהשטות דף צ"ג.] בשם הסמ"ע, כי הטעם שהיו גזירות רבות בוורמייזא יותר מבשאר הקהילות היא, כי בחורבן בית ראשון נתיישבו היהודים בוורמייזא, ואחר כלות גלות בבל בע' שנים כשחזרו ישראל לירושלים ולארץ ישראל, לא רצו בני וורמייזא לחזור, "כי היו חשובים בעיני השרים והיו עשירים גדולים, ובעוון זה נתחדש עליהם גזירות".

אך מפליאים ביותר הם דברי הגמרא במסכת נזיר, שם נאמר כי לא רק זאת שידעו ישראל כי הבית עומד להחרב, אלא אף ידעו באיזו שנה בדיוק יהא הדבר! וכך מופיע שם בגמרא (נזיר לב:), "כשעלו נזירים מן הגולה ומצאו בית המקדש חרב, אמר להם נחום המדי, אילו הייתם יודעין שבית המקדש חרב הייתם מוזרים, אמרו לו לא, והייתן נחום המדי. וכשבא הדבר אצל חכמים אמרו, כל שנזר עד שלא חרב בית המקדש – נזיר, ומשחרב בית המקדש אינו נזיר". (נחום המדי וחכמים נחלקו בדיני נזירים אם פותחין בנולד, ראה בתוס' ובמפרש שם).

ובגמרא שם אומר רב יוסף, "אי הוא התם הוא אמינא להון, הכתיב (ירמיהו ז ד), היכל ה' היכל ה' היכל ה' המה, זה מקדש ראשון ומקדש שני!".

רב יוסף תמה על אותם נזירים שנזרו לאחר חורבן הבית בלי לדעת שכבר חרב הבית, להם פסקו כי אינם נזירים מאחר שנזירותם היא נזירות טעות. וכי לא ידעו שהבית היה עומד להיחרב? הלא כבר ניבא ירמיהו, "היכל ה' היכל ה' היכל ה' המה", שלש פעמים, המורה כי הבית השני יחרב ויקום שלישי תחתיו!

ותירצו בגמרא, "נהי ידיעין להון דיחרוב מי יודעין לאימתי", אכן נזירותם של הנזירים בטעות היתה, כי גם אם ידעו שיחרב בית המקדש, לא ידעו אימתי יהיה הדבר.

וחזרו והקשו, "אמר אביי, ולא ידעין לאימתי", וכי לא ידעו מתי יהיה הדבר, "הכתיב (דניאל ט כד), שבועים שבועים נחפתך על עמך ועל עיר קדשך", הלא כבר נבא דניאל שמעת חורבן בית ראשון ועד חורבן בית שני יעברו "שבועים שבועים" – שבועים שמיטות, שחשבונם ארבע מאות ותשעים שנה, ולאחר ניכוי שבועים שנות גלות בבל, יצא החשבון כי הבית השני יעמוד ארבע מאות ועשרים שנה, כאשר אכן היה! ומדוע אמרו כי לא ידעו הנזירים את זמן החורבן?

ותירצו, "ואכתי מי ידעין בהי יומא", בכל זאת אין אנו יודעים באיזה יום בשנה זו יחרב הבית, ועדין היה מקום לנזירים לחשוב שעדין לא חרב.

מדברי הגמרא אנו למדים, כי חשבון שבועים השמיטות לא היה פירוש שנאמר למפרע, לאחר החורבן, אז הבינו את פירוש הפסוקים, אלא מראש אכן ידעו ישראל את הפירוש המדוייק ואת הנבואה הנוראה כי הבית עומד להיחרב. אף לא היה זה דרש בעלמא כי אם מציאות ברורה עד שרצו לפסוק הלכה על פיה.

על פי דברים אלו כי אכן ידעו ישראל כי חורבן הבית מתקרב בשנה היעודה, ניתן להבין את דברי החתם סופר בתשובותיו (או"ח קנז), הכותב כי בסוף ימי בית שני החלו ישראל להתענות את ארבע התעניות הקבועות על החורבן, וכלשונו, "בסוף ימי בית שני, משגלו סנהדרין וקודם לזה, כבר התענו כל ד' צומות כמוכח ביוסיפון" (לעת עתה לא מצאתי את מקור הדברים ביוסיפון). הדברים לכאורה מתמיהים – מה ראו ישראל להתענות על בית הקיים ועומד? אך על פי האמור, אכן בסוף ימי הבית ידע כל אחד כי מתקרב זמן חורבנו, וכבר הרגישו בנפשם אבלות על החורבן הממשמש ובא.

אכן ארבעים שנה קודם החורבן כבר היו גם סימנים אחרים שהורו כי החורבן קרב, כדברי הגמרא (יומא ט:), "תנו רבנן, ארבעים שנה קודם חורבן הבית לא היה גורל עולה בימין, ולא היה לשון של זהורית מלבין, ולא היה נר מערבי דולק, והיו דלתות היכל נפתחות מאליהן, עד שגער בהן רבן יוחנן בן זכאי. אמר לו: היכל היכל! מפני מה אתה מבעית עצמך? יודע אני בך שסופך עתיד ליחרב, וכבר נתנבא עליך זכריה בן עדוא פתח לבנון דלתיך ותאכל אש בארזיך".

למרות שמפשוטות הגמרא נראה כי רבן יוחנן הבין מפתיחת הדלתות כי החורבן קרב, הרי שכאמור כבר היה הדבר ידוע לכל כי החורבן עומד לבא, ואף ידעו את השנה המדוייקת.

יתכן שאף רבי צדוק שהתענה ארבעים שנה קודם החורבן שלא יחרב הבית, כדברי הגמרא (גטין נו.), עשה כן על פי חשבון זה כי החורבן קרב. אם כי ראיתי בספר יוחסין כי רבי צדוק עשה זאת על פי הסימנים המזכרים בגמרא שאירעו ארבעים שנה קודם החורבן.

הדברים האמורים כי כבר ידעו מיום בנין הבית כי החורבן בא יבא, נידונים גם לענייני הלכה. כידוע תיקן הלל הזקן פרוזבול שלא תשטם השמיטה את החובות. בגמרא במסכת גטין (לו.) הקשו איך יתכן לתקן תקנה זו לעקור מצוות שמיטה מן התורה. ותירצו שהלל תיקן בזמן הזה שאין שמיטה נוהגת אלא מדרבנן.

ותמה ר"ת בתוס' שם (ד"ה בזמן שאתה משמט), איך יתכן לומר כן והרי היו יבולות נוהגים בבית שני, כמו שהוכיח שם רבנו תם. ותיירץ כי הלל תיקן הפרובול לדור שאחר החורבן, וכלשון התוס' "ולא תיקן הלל פרוזבול לדורו, שהרי היה בזמן הבית, ודהלל ושמעון גמליאל ושמעון נהגו נשיאותן בפני הבית ק' שנה (שבת טו.) אלא לאחר חורבן, **דהו ידעי דחרוב ביתא כדאמרינן בניזיר**".

אכן הרמב"ן שם תמה על עצם רעיון זה לתקן תקנות לזמן שלאחר החורבן, וכדבריו, "אי אפשר לומר שיתקן הלל ויאמר לכשיחרב בית המקדש יעשו פרוזבול, חס ושלום שלא היה פותח פיו לשטן ולא מתקן תקנות לחרבן, אף על פי שהיו יודעין שיחרב".

במקום נוסף מצאנו בגמרא כי כבר ידעו ישראל כי החורבן עומד לבא. במסכת יומא (לח.) שנינו, "של בית אבטיס לא רצו למד על מעשה הקטורת", ואמרו על כך בגמרא, "אמרו להם חכמים, מה ראיתם שלא ללמד, אמרו **יודעין היו של בית אבא שבית זה עתיד ליחרב** אמרו שמא ילמוד אדם שאינו מהוגן וילך ויעבוד עבודת כוכבים".

כמו כן מצאנו במסכת חגיגה (טז:) כי יהודה בן טבאי בבואו להשבע, נקט לשון "אראה בנחמה", ופירשו שם תוס' (ד"ה אראה), "לישנא קלילא הוי בלשון קצר, כלומר לא יוכל לראות בנחמות ציון אם לא עשה זה". המהרש"א שם עומד ותמה, הלא יהודה בן טבאי היה בתקופת הזוגות, זמן רב מאד לפני החורבן, ואיך נשבע בנחמת ירושלים.

ואכן היעב"ץ בהגהותיו שם מיישב על פי הדברים האמורים כי ידעו שסופו של הבית להחרב, ועתידה לבא נחמה אחריו.

לא נותר לנו כי אם לקוות, כי כשם שראינו את נבואת דניאל מתקיימת במועדה, כך נזכה לראות את נבואתו על קץ הימין במהרה בימינו.

**לית ח"ן / הרב חיים נתן היילפרין, מח"ס
לקוטי שערי תשובה' (מנצ'סט)
שפ"ת "לא ידעתי" – אשמע!**

לפעמים שומעים דרשה ונהנים, ולפעמים יש דרשה – אפי' קצרה – שמראשה עד סופה מלאה תוקן! דברים מאירים השופכים אור, דברים המעוררים וקולעים אל השערה. השנה בליל ש"ק פ' דברים תש"פ, סובבו מן השמים שאתפלל במחזיקי הדת פה במאנשעטסער יצ"ו זוכיתי לשמוע דברים נפלאים בין קבלת שבת למעריב מהרה"ג ר' ישראל ראקוב שליט"א ר"מ בשיבת שערי תורה, פשט רמז ודרוש, מילי מעלייתא ויסודיים לקראת המועד הבעל"ט, המועד שמקוים שיהפך לימי ששון ושמחה בעגלא ובזמן קריב. ונעתיק יסודות הדברים ולהרחיב בהם בס"ד כדי ה' הטוב עלינו.

דבריו סובבו על הפסוק בפרשת דברים (א', ל"ב) ובדבר ה'זה (-שהוא מבטיחם להביאכם אל הארץ) אינכם מאמינים בידוד אלקיכם – וצ"ב היתכן אשר הדור דיעה שראו מול עיניהם אותות ומופתים של יציאת מצרים וקריעת ים סוף, מתן תורה וירידת המן ועוד ועוד, לא יאמינו!?

משנת האמרי פנחס

ולפני שנמשיך בביאור הדבר, נקדים מימרא מהרה"ק ר' פנחס מקוריץ ז"ע בספרו אמרי פנחס (שער ד – שבת ומועדים אות שס"ט) וז"ל "בימי בין המצרים, האדם הוא בחי' קטנות, ויכול לראות גדול פחיתות וגריעות עצמו, ומימים אלו ימשיך בחי' זו על כל השנה כמו בסוכות שממשיכין שמחה על כל השנה" – ויבאר למטה בעזרתו יתברך.

השורש של ט' באב

והנה המתבונן בט' באב, ידע שמקור הבכי כבר מושרש בדור הדיעה, כאשר חזרו המרגלים (במדבר י"ד, א') ויבכו העם בלילה ההוא. ובגמ' תענית (כ"ט) שנינו על האי פסוק "הם בכו בכיה של חנם ואני אקבע להם בכיה לדורות", וע' ברמב"ן עה"ת שהוא מפורש בקרא (תהלים קו כד ז-כ), וימאסו בארץ חמדה ולא האמינו לדברו וירגנו באהליהם ולא שמעו בקול ה' וישא ידו להם להפיל אותם במדבר ולהפיל זרעם בגוים ולזרותם בארצות, וכפרש"י שם. ולכן כאשר נבין ביתר עומק פרשת המרגלים, ולמה בו כולל ישראל נגיע לשורש הדברים בס"ד.

ביאור טעות המרגלים

והנה החפץ חיים בשמירת הלשון (ח"ב פרק י"ט) מרחיב בביאור חטא המרגלים, שכלל ישראל בכו ולא האמינו, הרי היו קדושי עליון המוכנים בשם "דור דיעה" והיתכן שיהיה להם נסיון להאמין ביכולת השם? ומבאר הנהן הגדול מאחיו מרנא החפץ חיים, כי טעו לחשוב, שבכדי לזכות לנצח עם רב כזה וגיבורים כאלו, צריך לזה זכות גדולה ונוראה, אבל לא לאנשים כמותם שמקורב עשו העגל וגם בשר תאוה (והגם שעשו תשובה על זה ובכו כדאיתא בפרקי דר"א מ"מ לא האמינו שהיו במדרגה הראויה. ומגלה הח"ח דברים יסודיים וחיזוק רב כי כל עוד שהאדם אינו מורד ח"ו בהקב"ה יכול לרוות לכל טוב ונעתיק לשונו הזהב בזה –

"ועל שאתם אומרים, שהבטחת הקדוש ברוך הוא בנתינת הארץ היא דוקא אם נהיה צדיקים, היא טעות מעקרה. הקדוש ברוך הוא אינו מדקדק על האדם לומר, אושיעך רק באפן שתהיה צדיק, רק אומר לו, לא אושיעך אם תהיה מורד, חס ושלום, ולזה סימו: הושע וכלב ואמרו (שם ט'), "אף בה' אל תמרדו". וכל זמן שאין אדם מורד בהקדוש ברוך הוא לעקר מצותיו

בכונה, יוכל לקוות לכל טוב (!!) והיינו הכוונה בפסוק בפרשת דברים הנ"ל "ובדבר הזה אינכם מאמינים בה' אלקיכם" כי לא האמינו שהם ראויים לזכות לארץ ישראל.

רמז וביאור חסידי מרא"ש עה"ת

והנה גילה הרה"ג ר' ישראל שליט"א הנ"ל דבר נפלא ביותר בדברי פירוש הרא"ש בפרשת ויצא (כ"ט, ד - ה) עה"פ "ויאמר להם יעקב אחי מאין אתם ויאמרו מחרן אנהנו: ויאמר להם הידעתם את לבן בן נחור ויאמרו: ידענו" ואלו דבריו "אחי מאין אתם ויאמרו מחרן אנהנו הידעתם את לבן בן נחור ויאמרו ידענו. פשט לעתיד לבא ישאלו את ישראל הבאים מתחת יד הגלות, "אחי מאין אתם, ויאמרו מחרן אנהנו". פירוש מחרנו של מקום אנהנו, שבטי רוגז ועגומי נפש, "הידעתם אם הלבני עונותיכם בניחור גרון אשר צעקתם מתוך הלחץ

אשר לחצו אתכם בגלות", ויאמרו ידענו! כן יהי רצון במהרה". עכ"ל. זאת אומרת כי לעתיד לבוא, כאשר יוצאים בגלות – שיהיה בקרוב בימינו – ישאלו אותנו האם ידענו או לא ידענו? ומה רוצים לברר שידענו או לא? והוא, "אם הלבני עונותיכם בניחור גרון אשר צעקתם מתוך הלחץ אשר לחצו אתכם בגלות?", ושאלה זו יהיה כאשר שבעים רוגז ועגומי נפש מחרנו של מקום (ב"ן נחור") – שיהיה חרוף אף עלינו, ובכל זאת רוצים לברר האם ידענו שהיה לנו היכולת "ללבן (לשון "לבן") עונותינו! ומבואר כאן עוד חידוש, שיש מציאות של ליבון עונות בניחור גרון אשר צעקתם מתוך הלחץ אשר לחצו אתכם בגלות" שצריך ביאור וביור, איך יתכן כפרת ומחילת עונות בלי תשובה, ויתבאר בהמשך. אולם בינתיים עלינו לראות מה שמבואר כאן שנאמר לעתיד לבוא על זאת השאלה – "ידענו!", כי אמנם ידוע לנו שיש לנו היכולת והכח, אף מתוך שפלי המדרגה, בזמן שיש עלינו חרוף אף, מ"מ בידינו לצעוק לו יתברך. וצ"כ במקום שנאמר עלינו "ובדבר ה'זה (-שהוא מבטיחם להביאכם אל הארץ) אינכם מאמינים בידוד אלקיכם" נאמר ובדבר ה'זה הינכם כן מאמינים בידוד אלקיכם!

ולפני שנבוא לביור ענין זאת הצעקה, חייבים להשריש בנו זאת הנקודה כי אף כאשר עומדים בשפלי המדרגה, תמיד יש לנו היכולת והאופן לגשת אליו יתברך – לצעוק מתוך הלחץ, ומעתה עלינו לדעת כי כאשר יבוא הגאולה במהרה, נאמר על זאת השאלה – "ידענו!" ואולי דברי האמרי פנחס הנ"ל יהיה להם פנים חדשות, "בימי בין המצרים, האדם הוא בחי' קטנות, ויכול לראות גדול פחיתות וגריעות עצמו" – כי אף כאשר ראויים עצמינו בפחיתות וגריעות עצמו, ושפלות זו מדה טובה, מ"מ חייבים לזרה שלא לילך באותם טעות של דור המרגלים, ולפחד כי מחמת פחיתות מדרגתינו, לא נזכה ח"ו להגאולה, כי אדרבא כל עוד שלא מורדים בו יתברך ח"ו, יכולים לבטוח בו!

חיזוק גדול בהמשך דברי החפץ חיים

וכמה נפלאים הם המשך דברי החפץ חיים וחיזוק והוראה למעשה, ואלו דבריו שם "ועתה נבאר מה שכתבנו בתחלה, שמי יצר הרע זה של מרגלים נמצא גם אצלנו והוא, דאם נבוא לאיש הישראלי ונאמר לו, אתה מאמין שיש שר גדול למקמי התורה? וישב לך, בודאי אני מאמין באמונה שלמה, שישעה אמת של קרת רוח בעולם הבא מקל ח"י העולם הזה. ואם תאמר לו, אם כן, למה אתה מתרפה מלמוד התורה, ועל ידך זה בא ממילא רפיון גדול לקיים המצוות? וישב לך, אמת, אשרי מי שזכה ללמוד התורה ולקיים מצותיה, ויזכה בזה לענג גדול של ח"י העולם הבא, אבל מי יוכל לזכות לזה, אם לא אנשים יחידים בעולם, כי לזה צריך להפקיר כל כחות

הגוף, ולא יהיו חיינו חשובין אצל כלל, דהיינו שצריך לפרש מכל עניני העולם ולישב בבית המדרש יום וליילה, ויהיו כל מחשבותיו דבוקות בה' ובתורתו, ולהנהיגה כזו צריך להיות איש קדוש. איש קנה זוכה לגן עדן, אבל לא אנשים פשוטים כמוני!

אכן באמת זוהי טעות מעקרה. לא חייבה תורה לבעל הבית, שילמד כל היום וכל הלילה ולא יתעסק בעסק קלל, רק שיתעסק בעסק ויקבע עתים לתורה. (כמובן, מי שביכולתו ללמוד, ופרנסתו מצויה לו, מחוייב במצות תלמוד תורה, ומרנא הח"ח מיירי במי שמפרנס בני ביתו, וקובע עתים לתורה), אכן זה צויה התורה, שיהיה העסק באמונה וכל תרומית, כמו שאמרו חכמינו זכרונם לברכה (שבת ל"א), שישאלין לו לאדם, נשאת ונתת באמונה? קבעת עתים לתורה? וכן לכל המצוות, כאשר נתבונן היטב נמצא, שלא החמירה התורה כלל על האדם, וזהו מה דכתיב בקרא (מילה ו' ג'), "עמי, מה עשיתי לך ומה הלאיתיך, ענה ב". ורק העקר צריך להזהר שלא להיות, חס ושלום, מורד במלכו של עולם, דהיינו שלא לבטל, חס ושלום, בידים מצות עשה של תורה שלא לקמן או לעבר בידים על הלאוין שבתורה. אבל אם איננו מורד, בודאי יזכה למעלה באפן היותר נעלה".

ביאור דברי הרא"ש לזכות לליבון עונות ע"י צעקה מתוך לחץ הגלות

והנה אודות החידוש בדברי הרא"ש כי בצעקה מתוך הלחץ מספיק לליבון עונות, וכלשונו הנ"ל "הידעתם אם הלבני עונותיכם בניחור גרון אשר צעקתם מתוך הלחץ אשר לחצו אתכם בגלות", ביאר הג"ר ישראל שליט"א ע"פ חידושו של ה"ב איש חי בספרו "בניהו בן יהודע" על הגמ' (חגיגה ה.). "אמר רבי חנינא בר פפא כל העושה דבר ומתחרט בו מוחלין לו מיד, שנאמר "ולא יראוני", הא יראוני, מוחלין להם מיד". והתוס' מעוררים מהגמ' (ימא פ"ו) שיש ארבע חילוקי כפרה, והרי על לא תעשה, אין התשובה מספקת, ומקדים ה"ב איש חי לדייק הלשון "ומתחרט בו", ומבאר כי המתחרט מכח יראת העונש, הרי אינו מתחרט רק מכח דבר צדדי, משא"כ מי שזכה ליראת הרוממות, דקודשא בריך הוא רב ושליט על כולא, הרי אז "מתחרט מכח גופו של אותו דבר שעשה שנמאס בעיניו", וזו חרטה דבוקה בגופו של אותו דבר. ובנוסח הישיבות, הוסיף מטעמים, כי מי שזוכה ליראת הרוממות, ומגיע להכרה יתירה בו יתברך, הרי אז הוא בגדר "מקח טעות", כי מעולם לא הכיר, מיהו המצווה לו שלא לעבור על זאת העבירה, וממילא המכירה אינה חלה מעיקרא.

ולכן כאשר "צעקתם מתוך הלחץ אשר לחצו אתכם בגלות", הרי אז זוכים לליבון עונות, כי הצועק מתוך הלחץ, הרי מכיר כי אין עוד מלבדו, וקוב"ה רב ושליט על כולא, והרי זאת גופא מספקת לזכות למחילת עונות. וביותר, בימים אלו כאשר ממשכים לראות עד כמה הקב"ה "רב ושליט על כולא!" בכל רחבת תבל, רואים בחוש, שהוא מושל בכל! שואלים לחתן, מתי מתחתן, מהו התשובה "לא ידענו" שואלים מה יהיה? מה עונים "לא ידענו". ובהכרה זו צועקים לו יתברך.

ורמז נאה שמעתי אודות השנה תש"פ – בפסוק "שפת לא ידעתי אשמע", "שפת" היינו תש"פ, מה שומעים כל הזמן "לא ידענו, לא ידעתי", והיינו "שפת" (תש"פ), "לא ידעתי" – אשמע! ודבר זה גורם ליראת הרוממות, באופן שיכולים לצעוק אליו יתברך, ואז אף כאשר הוא מצב של "בן נחור" (חרון אף) הרי זוכים ל"לבן" ליבון עונות. ומוטל עלינו ביחד להיות "צועק מתוך הלחץ" מכח ההכרה הברורה ביראת הרוממות ולזכות למחילת עונות, ולצאת מהגלות בקרוב – אמנ!

מה הפירוש חטאה בכפלים לקתה בכפלים
אמרו חז"ל בילקוט: חטאו בכפלים שנאמר חטא חטאה ירושלים ולקו בכפלים שנאמר, כי לקתה מיד ד' כפלים בכל חטאתי ומתנחמים בכפלים, שנאמר נחמו נחמו עמי.

וצ"ב מה ביאור הענין "כפלים" שהזכירו חז"ל?

מה שגרמו לאומות העולם להידרדר
אלא פירש הרב יעקב נוימן בספרו דרכי מוסר (שבת נחמו) ולדעתי אפשר לפרש, כי הקב"ה נתן את התורה לעם ישראל, לא רצה שהתורה תהי' רק לבני ישראל וכל הגוים ישארו פראים, כי רחמנותו ואהבתו של הקב"ה גם על הגוים היא חלה, כי הם יציר כפיו ולכן החזיר הקב"ה על כל האומות, שיקבלו את התורה. אבל הם לא הבינו את האושר של התורה בשביל כל האנושיות. רק עם ישראל הבין, כי בלי תורה, נחרב כל העולם והבריאה לא יכולה להתקיים. כי פשוט בלי התורה, איש את רעהו חיים בלעו.

ובני ישראל קבלו על עצמם להשפיע על כל העולם מרוח התורה, כמו שכתוב "כי מציון תצא תורה". בשביל זה התורה נתנה בשבעים לשון, כי הקב"ה רצה, שכולם יבינו את התורה. ואמרו חז"ל בפסחים (דף פ"ז) לא הגלה הקב"ה את ישראל בין האומות אלא כדי שיתוספו גרים, רואים, כי תעודת ישראל היא, לא רק שהם לבד ישמרו את התורה, אלא להשפיע ולהפיץ את רוח התורה על הגוים.

אבל ההשפעה של עם ישראל על האומות, היא לא בחרב ובחנית, אלא ע"י התנהגותו הקדושה בצניעות ובמדות טובות בזה משפיע ישראל על האומות, כמו שמספרים על האדמו"ר מקוצק זצ"ל, כשספרו לו, כי באו גנבים וגנבו מביתו כל מה שהי' שם, אמר בתמיהה, איך זה יכול להיות, והלא כתוב "לא תגנוב": כשבני ישראל מגיעים למדרגה גבוהה כזו, אם כתוב לא תגנוב, הם לא מבינים, איך גונבים, זה מוכרח להשפיע גם על הגוים, שהם לא יהיו גנבים פשוטים.

כשנסעתי להלוי' של ה"חפץ חיים" זצ"ל, ספר לי איש אחר, כי פעם נסע ברכבת עם ה"חפץ חיים" וראה כשהמבקר נכנס לבקר את הכרטיסים, הראה לו שני כרטיסים, ושאל אותו, רבי, הלא אתה נוסע לבד ולמה אתה מראה שני כרטיסים, אמר לו, היות כי החוק הוא, כי על כרטיס אחד יכולים להוליך פוד משא, ודעתו כי בחבילה יש יותר מפוד, לכן לקח עוד כרטיס כדי שלא תהי' בזה גזילה, וכן ביום שנפטר ה"חפץ חיים" דבר מושל המחוז לפני פקידיו בעיר לידא על גדולתו של ה"חפץ חיים" כשהי' צריך לשלוח מכתב ע"י שליח, הי' קונה בול והי' קורע, כדי שלא לגזול את אוצר המלוכה, כשהגוים היו שומעים דברים כאלה הי' עושה רושם עליהם.

לכן אם רואים בזמננו, שהגוים נעשו פשוט חיות טורפות, כ"כ ירדו פלאים, שנאבד מהם צלם האלקים, שלא מרחמים על אנשים ונשים וטף והורגים במיתות משונות, אל יחשוב כל בן ישראל מה הוא אשם בזה, כי אולי אנחנו אשמים בזה, כי אילו אנחנו היינו במדרגה גבוהה במדות טובות, כמו שהתורה דורשת מאתנו, אז היינו משפיעים על הגוים, שהם לא יהיו לכל הפחות חיות טורפות, כי אנחנו צריכים להיות המורים לכל העולם, וכן כשרואים ברחוב חילול שבת בפרהסי' אל יחשוב האיש החרד, מה אני אשם בזה, כי יכול להיות אם החרדים היו בעצמם שומרים את השבת כמו שצריכים בכל הקדושה ובכל היראה, אז היה משפיע גם על החפשי שלא יחלל שבת. כמו

שמצינו בימי חז"ל, שאמרו כי בקושי התירו לומר שלום בשבת, כי הם הגיעו למדרגה, שהרגישו כ"כ את קדושת השבת, שהי' קשה להם להגיד שלום בשבת. לכן בזמננו גם העמי הארץ פחדו להגיד דבר שקר בשבת. ועם הארץ, אעפ"י שכל השבוע אבל לא מאמינים לו, שהפירות הן מעשרים, אבל בשבת מאמינים לו, מפני שאימת שבת עליו. מרן הגאון ר' ישראל סלנטר זצ"ל אמר, כי בית המוסר בקובנה משפיע בלי ידיעה על הפרופסור בברלין, שלא ימיר דתו. אבל אם אנחנו יורדים, אז כל העולם יורד, כי אנחנו המורים לכל העולם, לכן חטאים בכפלים, מפני שאנחנו אחראים בעד החטאים של הגוים, ולקינו בכפלים בשביל חטאתינו ובשביל החטאים של כל הגוים. ומתנחמים בכפלים, כי אנחנו מקוים ליום הגאולה, כי לא לבד שאנחנו נעמוד במדרגה גבוהה, אלא כל הגוים ילמדו מאתנו, כמו שכתוב והלכו גוים לאורך. עכ"ד הרב נוימן זצ"ל.

כל מה שיגרם מחמת החורבן יזקף עליהם
והגרי"ש אלישיב זצ"ל ביאר (ה"ד בגליון שואלין ודורשים ת"ב תש"פ) שנחשב שחטאו בכפלים כיון שכל חטא הוא גם גרמא בנזיקין של חורבן בית המקדש ולכל הצרות והפורענויות ר"ל שבאו בעקבות החטא. ואם כן חטאו בכפלים, ומידה כנגד מידה אף נענשו כפליים.

ואף הנחמה תהיה בכפליים כמבואר בבבא קמא (ו, ב) "כי תצא אש ומצאה קוצים שלם ישלם המבעיר" - למרות שהבעיר מדורה קטנה בתוך חצרו, חייב על שיצאה מעצמה והזיקה. כמו כן אמר הקדוש ברוך הוא למרות שאתם הבערתם את האש בציון שהרי עוונותיכם גרמו למקדש שיחרב, בכל זאת אני אשלם את הבערה כאילו אני הצתתי את האש שנאמר "כי אתה ה' באש הצתה", אני אנחם ויבנה את בית המקדש כהמשך הפסוק "ובאש אתה עתיד לבנותה". וכיון שיש חילוק גדול בין מי שעושה טובה ובונה בית חרב לבין המחריב עצמו שמתוך שמכיר באשמתו בוודאי יבנהו יותר בשלמות. כך זו הנחמה בכפליים שלמרות שאנחנו החרבנוהו בחטאינו, אך הקב"ה יתייחס בזמן הנחמה כאילו הוא החרבו, ולכן זכה לנחמה גדולה בכפליים.

ונראה שהנחמה בכפליים היא מידה כנגד מידה' וכעין שהחטא נחשב כפליים, כך כל מצוה נמדדת בכפליים הן על עצם המצוה, והן על הטובות והברכות הרבות שמשפיע על העולם בעקבות כך. וממילא אף שכרו בכפליים על המצוה ועל הישועה והגאולה שבאה מחמתו.

ואל לנו לשכוח כי אם האדם נתבע כגרמא בנזיקין, כמה שכר יקבל על ההצלה שהביא במעשיו הטובים, שהרי כל מעשה טוב, כל לימוד, כל שמירת ההלכה וכל התגברות על ניסיון, השכר עצום הן לאדם עצמו והן להגנת כל הסיביבה. ואמרו חז"ל "מדה טובה מרובה על מדת פורענות אחת לחמש מאות" (רש"י שמות לד, ז), וממילא אם משלמים כך במידת פורענות בצרות הרבות ל"ע, הרי שבמידה טובה השכר פי חמש מאות.

כמה טובה ונחמה בכפליים מביא לכל העולם כולו בכל מעשה קטן, בשיעור אחד, בכוונה נוספת בתפילה, בחיזוק במוסר, איננו יכולים לראות בעיני בשר ודם כמה מחלות מנענו וכמה חרון אף הסרנו בכך.

אם רק נאזין ונתעורר לקול הדופק על פתחי ליבנו לאורך שנות הגלות בהן לא התעוררנו, שהרי "כל שלא נבנה בית המקדש בימיו, כאילו נחרב בימיו", זכה להיות גרמא להיטיב, ועל ידי כן נביא ברכה, רפואה ורוב טובה עם גאולת ציון וירושלים במהרה בימינו. עכ"ד הגרי"ש אלישיב זצ"ל.

לחזור על אותה עבירה אי"ז רק פעמיים אותו חטא, אלא החטא גדול וחשוב כפלים

והרב אליהו ברך פינקל כתב לישיב וי"ל ע"פ מה ששינו (יומא פה, ב) האומר אחטא ואשוב אחטא ואשוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה, ובגרמא יומא פז, או פריך למה לי תרי זימני, ומשני דכיון שעבר אדם עבירה ושנה בה נעשית לן כהיתר, והנה ברמב"ם בהלכות תשובה פ"ד ה"א קרי ליה כפי גודל חטאו, ומבואר שפעמיים לחזור על אותה עבירה אי"ז רק פעמיים אותו חטא, אלא החטא גדול וחשוב כפלים.

כיון שהיו גרים בירושלים נחשב למרידה גדולה

עוד י"ל בכוונת המדרש דדוקא באנשי ירושלים נחשב כפליים, כי בכל עבירה גודל המרידה בהקב"ה תלוי במי שעבר את העבירה, ומה שאדם גדול יותר עובר את העבירה היא חשובה מרידה גדולה יותר, ולא רק מצד חילול ד' שבו אלא העבירה עצמה גדולה יותר, ואנשי ירושלים שהיו על יד בית המקדש שזה מקור להשראת יראת שמים כמו שכתב תוס' בב"ב ובא, א ד"ה כי מציון, לכן אצלם החטא נחשב כפלים. ודוק. עכ"ד הרב אליהו ברוך פינקל זצ"ל.

לתגובות: P0583271323@gmail.com

כמו כן ניתן להאזין לשיעורי למעשה בקול הלשון 07222741111

הערות בעניני תשעה באב

א. משנכנס אב ממעטים בשמחה: משנכנס אב ממעטים בשמחה (תענית דכ"ו ע"ב), ולכאן היכן יש דין שמחה דבעי למעטה בימים אלו. [נעי' בשעה"צ ס' תקנ"א סק"א שהביא דעות אם בימים אלו רק ממעטים בשמחה או שאין שמחים בו כלל]. ושמעתי לפרש ע"פ המבואר בפסחים דל"ו ע"ב דמעצרת ועד החג (סוכות) הוא זמן שמחה לפי שאז הוא זמן קצירה ולקיסה, וד"ז נפק"מ לדינא לענין ביכורים ע"ש בסוגיא, לפיכך אמר' שבימים אלו אף שהם ימי שמחה מ"מ בעי למעטה קצת מהשמחה. ומצאתי עוד בספרי עה"פ ובי"ם שמחתכם' (במדבר י', י'), דאיכא למ"ד דקאי על שבתות שהם ימי שמחה ותענוג, ואיכא למ"ד דקאי התמידים, שבכל יום ויום שמחים ישראל על שקרבנם מתקבל לרצון לפני אביהם שבשמים. והנה לדברי כולם אין לזה שייכות להא דאמרו משנכנס אב ממעטין בשמחה, שהרי בשבת ליכא כלל דיני אבילות ואין ממתעטים בשמחה, ובכל יום ויום בזה"ל דליכא תמידים לא שייכא כלל האי דין שמחה, ולא רק משנכנס אב, ובע"כ צ"ל כמו שכתבנו לעיל.

ב. בשר ויין לקטנים שלא הגיעו לחינוך להתאבל על ירושלים (9-10), המג"א (ס"ק ל"א) מיקל, וכ"פ הח"א, והא"ר (סכ"ד) והדגול מרבבה (טע"ו ט') אוסרים, וכ"פ המ"ב (סק"ע) והשעה"צ (ס"ק ע"ו). והוכיח הדג"מ מדברי הרמ"א סעי' ט' דמראש חודש מצניעין הסכין של שחיטה, משמע דאף קטנים אוסרים בבשר. ולענין בשר שנשאר משבת, הברכ"י (אות ו') כתב שיש מקילין, ואף דלמעשה לא מקילין בזה כמש"כ השע"ת (בסעי' ט'), מ"מ כתב המקור חיים (לבעל החוות יאיר) שלתינוקות עד גיל חינוך לחורבן הבית מותר להאכיל ממה שנותר משבת, וכ"פ הגר"נ קרליץ צ"ל.

ג. גדרי האבילות דט"ב: הנה מציון באבל על המת, דיום הראשון חמיר מאוד וקרין ביה 'ואחריתה כיום מל' ואסור להניח בו תפילין, ואח"כ ג' ימים לבכי, ואח"כ ז' לאבילות. ובפשוטו אין לדבר הבנה, על מה מתאבלים ובוכים, הא הכל בגזירת עליון והכל לטובה. ומציון בראשונים ב' נוסחות, הנמוקי' במועד קטן (דף י"ח מדפי הרי"ף ד"ה כל המתקשה) כתב, שרצון הקב"ה שיבכה ויתאבל כשיעור כדי שישמר מן החטא ויפחד מדינו, ע"כ, והיינו שזה כדי לחזק את האמונה בשכר ועונש. ובחינוך (מצוה רס"ד) כתב, שנצטוו להתאבל משום שאנו מאמינים שהקב"ה לא עשה בלי סיבה, ולכן נתנו את זמן האבילות כדי שיתבונן בנפשו שעוונותיו גרמו, וכשיתבונן בזה ישית דעתו לעשות תשובה ויכשיר מעשיו לפי עתו. ובסוף דבריו כתב, ולאפוקי מהכופרים שסוברים שמות של בהמה ושל אדם אחד הוא זהו ממקרי הזמן, ולכן נצטוו להתאבל כדי להשריש בקרבינו שהכל נעשה ע"י מסובב. ומבואר שזה כדי לחזק באמונה שהכל נעשה בהשגחה, ועל ידי זה יחזור בתשובה.

אולם אבילות דתשעה באב ענין אחר לגמרי, והוא צער על החסרון הנורא שנוצר בנו שהפסדנו את בית חיינו, וירושלמי בפ"א דיומא אמר', אמרו לו דר שאינו נבנה בימינו מעלין עליו כאילו 'הוא' הרחיבו. ובספרי האחרונים הגדירו זאת, דאבילות על המת הוא בשביל לעורר דברים חיצוניים הנ"ל, אבל אבילות דט"ב הוא על החסרון הפנימי שכל אחד הפסיד, וד"ז יבואר עפ"מ"כ בבית ישי (ס' ק"ט) לבאר הא דאיתא בסוכה (דכ"ה ע"א) דאבילות של מת היו טרדא דרשות,

ופרש"י שאע"פ שהוא חייב לנהוג אבילות של נעילה רחיצה וסיכה להראות כבוד מתו, אינו חייב להצטער, ע"כ, והיינו כי מצות אבילות על המת אינה אבל דין התנהגות חיצונית להראות כבוד המת אבל לא צער פנימי בלב, ונדע דמק"ל מת שאין לו אבלים באים עשרה בב"א ויושבים במקומו כל ז' ימי האבילות ושאר העם מתקבצים עליהם (שבת דף קנ"ב ע"א, שו"ע יו"ד ס' שעי"ו ס"ג), ודבר זה אינו אלא התנהגות חיצונית של אבילות לכבוד בעלמא, ע"כ. ולפ"ז יובן מש"כ ביחזקאל (פרק כ"ד פסוק כ"ב) שאין אבילות אלא במקום מנחמים ואין לנהוג מנהג אבילות אלא במקום שיש מנחמים, וע"ש במצודות. ולפ"ז שמעתי מחכ"א חידוש לדינא, דהנה השו"ע באו"ח ס' תקנ"ד ס"ג לענין איסור תלמוד תורה בתשעה באב כתב דאסור אף בהרהור, ומאיך ביו"ד הלכות אבילות השמיט דין זה, ואמר ליישב ע"פ הנ"ל דאבילות על המת שהוא רק התנהגות חיצונית ואין צריך צער בלב שרי להרהר בדברי תורה, ובזה חלוק אבילות על המת מאבילות על החורבן, [ובאמת מציון כן בלקט ישר הל' שמחות, דאבל מותר להרהר בד"ת רק שלא יוציא בשפתיו, ולהנ"ל אפשר דלענין אבילות דחורבן ביהמ"ק מודה דאסור]. אולם דבריו מחודשים ואינם מוכרחים, דאפשר דאיסור תלמוד תורה אינו מחמת הלימוד בעצמו אלא מחמת השמחה שבא מלימוד התורה דכתיב פקודי ה' ישרים משמחי לב, ולפיכך אין נפק"מ אם לומד בפה או בהרהור, וצ"ע. [נעפ"ז יובן הא דאיתא בתענית ל' ע"א דדיני אבילות בט"ב שוה לאבילות על המת, ומ"מ כתבו המאירי הרא"ש והריטב"א שכל זה במצות ל"ת אבל במצות עשה שבאבל כגון כפית המטה ועטיפת הראש ט"ב אינו שווה לאבילות על המת, והיינו כנ"ל דכל הדברים החיצוניים אינם שייכים לאבילות דט"ב דהוי אבילות שבלב].

ולפ"ז אפשר דמה דאיתא ביבמות דמ"ג ע"ב דאבילות דט"ב קילא טפי משום דהיא אבילות ישנה ואבילות של רבים, אין זה משום שבאמת היא קילא טפי מאבילות על המת, אלא משום דאבילות דחורבן ביהמ"ק ענינו שיעטער בליבו, והיינו צער אמיתי ולא חיצוני לבד, ולכן אי אפשר לחייבו להיות בהנהגת צער יותר מדי, דא"כ יוצא שאין זה צער אמיתי.

ובאמת הדברים מפורשים בטור בס' תקנ"ב סעי' ב' דהנה מדיני דגמ' ערב ט"ב אסור בבשר משום שיש בהם שמחה, ודעת רבי עזרי דבבשר עוף דלית בהן שמחה מותר, והטור השיג דאף שאין בו שמחה אסור שלא משום שמחה לבד אסור בשר אלא כדי להרבות אבל, תדע שהרי אבל אחר מצוה להשקותו יין כדאמרין לא נברא יין אלא לנחם בו אבלים שמצוה לנחמו לשכח צערו שנאמר תנו שכר לאובד ויין למרי נפש, והכא אסור יין כי אם ישתה ישכח רישו ומצוה שיזכור החורבן הבית ויצטער עליו, הלכך מטעם זה יש לאסור אפילו עופות כמו שאר בשר, ע"כ. ומבואר דאבילות חדשה דהיינו אבילות על המת הרי הוא אבל בעצם, אלא שנתנו חכמים דיני הנהגת אבילות משום כבוד של מת, אבל אין דברים אלו באים כדי שיעטער ויתאבל, ואדרכה רש"י כתב שאין כלל דין שיעטער, אבל באבילות ישנה דהיינו אבילות על חורבן ביהמ"ק הוא עשיית דברים כדי שיזכור את מה שהיה לנו ויתאבל ויצטער, ולכן בזה אסור אף בבשר עוף. ובזה יתישב עוד, הא דאמרו שם ביבמות דלר"י כל שלשים יום אסור ליארס מפני האיבול, ופר"ק ק"ח מהא דאסור בשבעה שחל בו ט"ב משא ומתן ואפ"ה מותר ליארס, ק"ו באבילות על המת דמותר במשא ומתן כ"ש דשרי ליארס, ומשני לבסוף שאני אבילות חדשה מאבילות ישנה

ושאני אבילות דרבים מאבילות דיחיד, ופרש"י דתשעה באב הוי אבילות ישנה ואבילות דרבים הלכך קילא, והקשה תוס' דא"כ תיקשי אמאי אסור במשא ומתן, ותיקשי ק"ו כדמיעקרא. ולהנ"ל א"ש דכונת התרצן שלכן אבילות ישנה גידרו אחר לגמרי, דאינו דיני אבילות כמו אבילות על המת, אלא זה כדי לעורר את הצער, ולפיכך דיניו שונים שאסרו משא ומתן שזה מעורר את האבילות יותר, והתירו אירוסין.

ד. גדרי אבילות של ימים אלו: חורבן הבית מובא בספרים שהוא בגדר מיתה בכלל ישראל, דלקיחת המקדש הוא כלקיחת הנשמה, ונשארנו אנו כגוף בלא נשמה. ערב ט"ב גדרי האבילות הוא כמותו מוטל בפניו (וקו הוא בלשון הגמ' בתענית דף ל' ודומה כמי שמתו מוטל לפניו) ויש לו דין אונן שאסור בבשר ויין, ובט"ב עצמו דעת מן הגר"י שגידרו כאבילות שבעה ובלא דין אנינות. אולם בימי המצרים לא נתבאר גידרו אם הוא כאבילות שלוש ימים או כאבילות י"ב חודש דקיל טפי. והנה דעת הרמ"א שאין מסתפרים מ"ז בתמוז, ומציון באחרונים שאין בו היתר דשיעור גערה דאיכא באבילות ד"ב חודש, וכדמבואר בפתחי תשובה יו"ד ס' שז סק"ד בשם החת"ס (ס' שמ"ז) שבני אשכנז שרגילים לגלח זקנם שיעור גערה שלשים יום, אם תכפוהו שלשים לאבי ואלאמו עם אבילות דרבים מ"ז בתמוז יסתפר כל שהוא ביום י"ח, ע"ש. הרי דלא היתר להסתפר כהיתר דשיעור גערה, אלא רק להסיר קצת כדי שלא יהיה ראוי לגערה, א"כ חזין שעשהו כאבילות שלשים. אולם לדינא לא קיל הכי, דיעו' במ"ב ס' תקנ"א מ"ב סק"פ דקודם ר"ח מותר לו להסתפר כדרכו, ומר"ח קודם שבוע שחל בו – לט"ז מותר ולא"ר אסור להסתפר כדרכו, ומשבוע שחל בו לכו"ע אסור להסתפר כדרכו. וע"ע בשעה"צ שם סק"ד בשם חת"ס, שאבילות זו קילא מאבילות בתוך שלשים לענין תספורת לבעל בית, ע"ש.

ה. אבל בתלמוד תורה: אבל אסור בשמחה ולפיכך אסור בתלמוד תורה שמביאה לשמחה דכתיב "פקודי ה' ישרים משמחי לב", אולם אין השמחה נגרמת מחמת המצוה כ"א מחמת גוף התורה, וכדחזינן שסוגית החורבן ועניני אבילות מותרים לתלמוד בט"ב אף שמקיים בזה מצות תלמוד תורה, ולפיכך לא יועיל שילמד סוגיא בש"ס ויכין שאינו חפץ לקיים בזה מצות ת"ת.

ונחלקו הפוסקים האם בט"ב מחויב במצות תלמוד תורה בדברים המותרים, דדעת הכף החיים (תקנ"ד סק"י) שאינו אלא רשות, וכן הביא השדה חמד (אס"ד בין המצרים ס' ב' אות י"ב) בשם השלחן גבוה, ודעת השדה חמד (שם) והערוך לנר (מו"ק טו ע"א) שבדברים המותרים הרי הוא מחויב מדין והגית בהם יומם ולילה. ולמעשה הריטב"א (במו"ק שם ד"ה ואי קשיא לך) הביא בזה ב' דעות, אולם בדבריו מבואר דליכא חובה לילמוד כל היום וסגי במה שקרא ק"ש שחרית וערבית. ויש שדייקו מדברי הטור בס' תקנ"ט שאין אומרים בת"ב בקדושה פסוק 'ואני זאת בריתי' כיון שהכל בטלים בו, ופי' הב"י שכונתו שבטלים מדברי תורה, ומשמע שאין כלל חיוב בתלמוד תורה. והנה בנדרים דף ח' ע"א איתא, אמר רב גידל אמר רב האומר ראשונים ואשנה פרק זה אשנה מסכתא זו נדר גדול נדר לאלהי ישראל, ומקשי' והלא מושבע ועומד הוא ואין שבועה חלה על שבועה, ולכא' לצד שאבל פטור ממצות תלמוד תורה, אמאי לא משני דרב גידל קאי בט"ב או באבל דפטור ממצות ת"ת ושפיר חלה השבועה. ושמעתי ליישב בכמה פנים, א' דהסיבה שבאמת אבל פטור מת"ת אף דשרי ליה לילמוד בדברים המותרים, וא"כ אית ביה החיוב דהגית בו יומם

ולילה, נראה שמלבד מה שאינו מחויב משום שתורה משמיה לב, איכא עוד מיעוט במו"ק דף טו ע"א אבל אסור בדברי תורה מדקאמר רחמנא ליחזקאל דום, והיינו שביום הזה יש ענין שיהיה שקוע באבלו שנתדום, ולפיכך אין זה חובה כ"א רשות, ומעתה נראה שבזמן שאינו דום ומתעסק בדברים אחרים ודאי שהוא מחויב בתלמוד תורה, ולפיכך גם אז הוא מושבע ועומד מהר סיני. ב' הנה בסוגיא בדברים קשה עוד אמאי חשיב מושבע ועומד מהר סיני, וכי יש חיוב לילמוד דוקא מסכתא זו, וע"ש בשלמי זרדים שתי' שאף שאינו מושבע לילמוד דוקא פרק זה או מסכתא זו מ"מ כשלומד מקיים מצוות ת"ת שהוא מושבע עליה מהר סיני, וא"כ אין שבועתו חלה משום שהוא שבועה על שבועה, ע"ש, ולפ"ז גם בט"ב, אף שאינו מצווה אז במצוות ת"ת מ"מ כשלומד מקיים מצוה דאורייתא ושפיר חשיב מושבע ועומד. ג', ואפשר עפ"מ"ש"כ הר"ן שם שהטעם דחשיב מושבע ועומד משום דאמר' בקידושין דף ל' ע"א ת"ר ושננת שיהיו דברי תורה מחודדין בפיך שאם ישאלך אדם דבר שלא תגמגם ותאמר לו וכו', ואפשר שמצד והגית בו יומם ולילה אין מצווה לילמוד דוקא פרק זה, אבל מצד ושננתם הרי הוא מחויב כל רגע לשנות ולשנות כל התורה כולה, ומעתה נראה שכיון שהמצוה שלא תגמגם ותאמר לו, א"כ מחויב אף בזמנים שאינו חייב במצוות ת"ת כדי שבסוף ידע ולא יגמגם לו, ולהכי אף בט"ב כשיכול לילמוד חשיב מצווה ועושה.

ולענין תהילים, המ"ב בסי' תקנ"ד סק"ז הביא בזה דעות, והחזו"א אמר שאשה יכולה לומר תהילים, וראיתי מובא בשם מרן הגר"ח קנייבסקי שליט"א שאמר דיתכן שזה דוקא לאשה שאינה מצווה לילמוד לכתוב אף על תהילים דין של דברי תורה, אבל איש שמחוייב בת"ת אפשר דאסור בזה, עכ"ל. ולא זכית' לירד לעומק סברתו, וכי ס"ל שליש יהיה מותר לילמוד גמרא כשאינו מתכוין למצוות תלמוד תורה כ"א לידיעה בעלמא, וצ"ע. ושמעתי עדות נאמנה מחכ"א, שהחזון איש עצמו אמר תהילים בת"ב, ולפ"ז ברור הדבר שאף לאיש מותר לומר תהילים.

ו. קימה בפני תלמיד חכם: במועד קטן דכ"ז ע"ב איתא, הכל חייבים לעמוד לפני נשיא חוץ מאבל וחולה ובט"ב אי מחויב לעמוד בפני ת"ת לא תפרכו בש"ע, ובגליון מהרש"א סי' שע"ו כתב בשם השבות יעקב (שו"ת ח"א סי' כ"ו) שאין צריך, וטעמו מבואר בשב"י דכיון דדרשינן בקידושין דל"ב ע"ב שחייב רק בקימה שיש בה הידור, ומה"ט בבית הכסא אין צריך לקום כיון שאין בקימה זו משום הידור, כן נמי אבל שמעולל בעפר אין זה קימה שיש בו הידור. אבל יש לדון שבתשעה באב שכולם באותו מצב א"כ אפשר שאז היא קימה של הידור, וחייבים לקום לת"ח או לזקן, אולם גם אם חייבים לקום מ"מ אפשר דאבל בט"ב א"צ לקום מאחר דאבילותו שונה ואין צריך לקום, וצ"ע.

[והנה הורה החזו"א שאבל אף שאינו חייב לעמוד בפני תלמיד חכם, מ"מ רשאי לעמוד. וכן מבואר בתוס' במו"ק שם ד"ה לכל אומרים, שאבל וחולה אפילו עמד אין צריך לומר שבו, וכן משמע בהרמב"ם (פי"ג מאבל ה"ה). וד"ז א"ש לטעם זה שלא נתמעט מחובת קימה כ"א משום שאין זה קימה של הידור].

ז. שו"ע סי' תקנ"ט סעי' ה', בשעת קניות אסור לספר דבר ולצאת חוץ, כדי שלא יפסיק לבו מן האבל. ומה"ט נמי יש נוהגים שלא לעשות מלאכה בט"ב כדמבואר בשו"ע סי' תקנ"ד סעי' כ"ב כדי שלא יסיח דעתו מן האבילות, ואפילו לרמ"א שהתיר אחר חצות, מ"מ כתב המצ"ב (שם ס"ק

מט) שלא ימשוך בעסקיו כדי שלא יסיח דעתו מן האבילות. ומ"מ לדברי כולם חזינן שעד חצות חמיר טפי, ולפיכך יש שנהגו שלא לדבר דברים בטלים כלל עד חצות כדי שלא לסיח דעתם מן האבילות.

ח. בירך בפה"ג על היין או שהכל על בשר לאחר ר"ח אב (ולבני ספרד משובע שחל בו), י"א שיטעום מעט, מאחר שמדינא דגמ' כל האיסור הוא רק בסעודה המפסקת ורק ממנהגא אסור מר"ח, כדמבואר בר"ס תקנ"ב, ולכן כדי שלא יהיה ברכה לבטלה עדיף שיטעום מעט.

אולם כשבירך על המאכל בתענית עצמו, אף כשהוא נדחה, כיון שאסור באכילה ושתייה שב ואל תעשה עדיף, אף שע"ז תהא הברכה לבטלה, מ"מ כיון שגם האיסור ברכה לבטלה היו רק מדרבנן לכן שב ואל תעשה. אולם כשבירך ביום, י"א דלפמ"ש"כ המ"ב בסי' ר"ו סק"ב דבשתיקה אפילו שהה הרבה לא היו הפסק כל שלא הסיך דעתו, א"כ אפשר דבכה"ג נצרכוהו שישתוק עד סוף התענית, ואז ישתה.

ט. ציצית בט"ב, כשלוש טלית קטן בבוקר אם פשטו בלילה יש דעות אם צריך לברך עליו בבוקר (עי' מ"ב סי' תקנ"ה סק"ב), ובלקט יושר (הלכות ט"ב) הביא מהתרומת הדשן שלא היה פושט הט"ק בלילה כשהלך לישון כדי שלא יצטרך לברך עליו, וכן נהגו כדי לצאת נפשם מידי ספיקא אם לברך בבוקר, [אפי' שדעת התורה"ד שאם פשט צריך לברך עליו בבוקר כדמבואר בלקט יושר שם, מ"מ יש חולקים]. ומ"מ בט"ב יש להצניע הט"ק תחת בגדיו עד חצות, ולא כמו כל השנה שיש ענין ללושבו על בגדיו כדי שתמיד יראהו ויזכור המצוות, (שו"ע סי' ח' סעי' א', וסי' תקנ"ה סעי' א').

ברכת שעשה לי כל צרכי, דעת הגר"א (הובא במעשה רב אות ח') שמברך רק בלילה כשנעל מעליו, ובמ"ב סי' תקנ"ד סק"א הביא שהסכמת הרבה אחרונים דאף בט"ב וביה"כ יכול לברך שעשה לי כל צרכי. וע"ע במ"ב סי' נ"ב סק"י שהביא פלוגתא עד מתי אפשר לומר ברכת השחר, ומסק' דלכתחילה צריך להזהר שלא לאחר הברכות יותר מל שעות על היום ובידיעבד עד חצות, ע"ש, ומשמע דעכ"פ אחר חצות אין לאומרים כלל. ומ"מ בזמנינו שהולכים עם נעלי בית דעת הגר"א"ל שטיינמן צ"ל שלכו"ע יכולים לברך ביום, ורק בזמנם שהלכו רק עם גרבים בלי נעלים כלל דעת הגר"א שלא לברך.

במוצאי ט"ב נוהגים לחזור וליטול הידים כד"ו, ונטילים נטילת שמונה כקימת שחרית.

י. בית חיינו: בתפילת שבת ר"ח אומרים 'ונטל כבוד מבית חיינו', וכן בברכת ההפטרה 'רחם על ציון כי היא בית חיינו', ואמר מרן הגר"א"ל שטיינמן צ"ל שהעולם סבור שבלי בית המקדש זה חיים אלא דיש איזה חסרון במעלה, אבל כאן כתוב אחרת שהיא בית חיינו, ובלי ביהמ"ק חסר לנו כפשוטו בעצם החיים.

יודוע דבריו הנוראים של רבי חיים מוולוז'ין צ"ל, דהנה כתיב (שמות לח, כא) אלה פקודי המשכן משכן העדת, ופרש"י המשכן משכן שני פעמים רמז למקדש שנתמשכן בשני חורבניו על עונותיהן של ישראל, ומבואר דלקיחת המקדש היה בתורת משכון. והקשה ר' חיים דכיון דמקדש היא בית חיינו, א"כ איך הקב"ה יכול לקחת מאיתנו המקדש בתורת משכון, הא כתיב (דברים כד, ו) 'לא יחבל רחים ורכב כי נפש הוא חובל', דילפינן מיניה שלא משכננו בדברים שעושים בהן אוכל נפש, וא"כ איך נטל מהם המקדש. ובאר שאין הני נמי, דכשיגיע הזמן ונגיש שבית המקדש היא עצם החיים שלנו, מיד יחזירוהו הקב"ה לנו, וכל גולתינו הוא על המצב והריחוק שאין אנו מרגישים זאת שהיא בית חיינו.

[יודוע מש"כ החסיד יעב"ץ בסידורו 'בית יעקב' וז"ל: אלמלא לא היה אלא עון זה בידינו שאין מתאבלין על ירושלים כראוי, די להאריך גלותנו, והיא בעיני הסיבה קרובה היותר גלויה עצומה וחזקה לכל ההשמדות המפולגות הגדולות הנוראות המבהילות הרעיונים אשר מצאנו בגלות בכל מקומות פזורים על צוארנו נרדפנו, לא הונח לנו להרגיע בגויים עם שפלותינו ענינו ומרודינו, לפי שיצא האבל הל' מלבינו, בהיותנו שוקטים בארץ לא לנו, ע"ש. והנה הוא כתב שהכל הוא עונש על מה שאין אנו מתאבלין כראוי, אך לדברי הגר"ח אין אף קודם שנטהר מעונותינו היינו נגאלין והיה נבנה ביהמ"ק].

ועפ"מ"ש"כ רש"י דהמקדש נלקח בתורת משכון, ביאר הגר"ח מבריסק צ"ל מה שכתוב 'ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה', ד'שביה בצדקה' היינו דמה שישונו בתשובה זה צדקה, אבל 'ציון במשפט תפדה' היינו מה שירושלים תפדה זה ע"פ דין, דביהמ"ק נחרב בתורת משכון על עונותיהן של ישראל וא"כ כשישוב בתשובה יחזור להם המקדש ע"פ דין. והביא לזה משל לאחד שלוה מהשני כסף ואח"כ מחל לו על החוב, דעתה הערב פטור ע"פ דין ולא משום הטובה שמחל, [וכן אם מחל לו על החוב ואח"כ מחזיר המשכון, דעתה מה שמחזיר המשכון הוא ע"פ דין ולא שזה חלק מהטובה במחילתו].

יא. בת"ב מצינו הנהגות סותרות, מצד אחד הוא יום צער שמתאבלים בו, ומצד שני הוא נקרא מועד, עד שאין אומרים בו תחנון אפי' מערב ת"ב, היתכן? עוד מבואר בספרים שאדם יכול לפעול ישועות בתפילתו בעת שיושב על הארץ, וצריך להבין מהו סגולת יום זה. וראיתי מביאים אבני נזר שאמר בשם הרבי מוולוב'ין בפסוק (נחום א') לא תקום פעמים צרה, כי כל הניסים שנעשו לישראל נעשה רושם באותו זמן, ובכל שנה נעשה הזמן הזה מתעורר הנס בצד מה, כענין פסח ושאר המועדים שמתעוררים האורות שהיו אז בשעת הנס, אך הצרות ר"ל לא נשאר מהן רושם בזמן, וזהו לא תקום פעמים צרה, שמן הצרה אינו נשאר רושם בזמן לפעם אחרת. מ"מ הרחמים והריצוי שהיה בזמן הזה, שכיחה חמתו בעצם ובאבנים, והריצוי שנעשה עי"ז, שנעשו בני המקום, עד כדי שאמרו ביומא דף ד' ע"ב כשכנסו להיכל ראו כרובים המעורים זה בזה, וזהו סימן שהם עושים רצונו יתברך כדמבואר בב"ב דף צט ע"א, [ודבר זה מפורש בגמ' במכות דף כג ע"א ונקלה אחיך לעיניך' כיון שלקה אחיך הוא], וריצוי זה נשארה וחוזרת חלילה כל שנה ושנה, וכידוע שהאותיות לו 'צרה' מתהפכים להיות 'רצה', באופן שמתרצים לו יתברך מדי שנה בבוא יום התענית. אולם עדיין הוא יום שמויעד לפרענות מדור המדבר, עבור שבכו בכיה של חיים, ולכן אם כל הרחמים העצומים שמתחדש עלינו מחמת כל צרה מחודש, מ"מ יום זה מסוגל שנקבל בכיה בחיים, וכמה חובה עלינו להתאבל ולבכות על ירושלים וגלות השכינה, ובזה נמנע מאיתנו שלא נצטרך לקבל ח"ו בכיה אחרת ר"ל.

יב. שו"ע סי' תקס"א ס"ב, הראה ירושלים בחורבנה אומר 'ציון היתה מדבר שממה' וקורע, וכרואה בית המקדש אומר 'בית קדשינו ותפארתנו אשר הללך בו אבותינו היה לשריפת אש וכל מחמדיו היה להרבה' וקורע. והנה ירושלים בחורבה היינו שרואה את חומות ירושלים העתיקה, וכן הובא על החזו"א שקרע בשער יפו כשראו את העיר העתיקה. אולם לענין ראיית המקדש מצינו פלוגתא, דעת הב"ח (שם) ופאת השולחן (סי' ג' ס"ב) דהיינו שרואה את כיפת

המסגד וכלשונם 'כשרואה הקובה שעל מקום המקדש', ודעת האילת השחר שהיינו דוקא כשרואה את הר הבית, אבל כשרואה רק את הכותל אין צריך קריעה, ודעת החזו"א שאף על ראיית הכותל המערבי צריך קריעה.

והנה דעת מרן ה'קהילת יעקב' דמה שמובא בשו"ע שצריך לקרוע פעמים, היינו כשרואה את ירושלים בזמן אחד ומקום המקדש בזמן אחר, אבל אם דעתו להגיע למקום מקדש סגי במה שקורע במקום המקדש על שניהם. וכן נוהגים העולם לקרוע רק במקום המקדש, [אך כיון שכבר נתחייב בראיית חומות ירושלים לפיכך לא יהני מה שיקנה בגדיו לאחר שראה חומות ירושלים קודם שבא לכותל]. אולם על מרן החזו"א הובא כשנסוע לכותל קרע פעמים, פ"א בשער יפו, ופעם שניה ע"י הכותל.

ויש שכתבו לחדש דכל חיוב קריעה הוי כשרואה, אבל כשעוצם עיניו אף שנמצא שם אינו חייב בקריעה. וכן הובא על הסטייפלר זצ"ל שהחמיר על עצמו כשנסוע לכותל, דאפשר שכבר נתחייב בקריעה מזמן שרואה את ירושלים בחורבנה, לפיכך עצם את עיניו עד שהגיע למקום המקדש כדי לא להתחייב בקריעה על ירושלים. וכן מרן הגרא"ל שטיינמן זצ"ל כשהלך לכותל לא קרע, אלא עצם עיניו בכל זמן שהותו שם כדי לא להתחייב בקריעה. אולם יש שדנו בכל זה, דאפשר דכשעומד במקום החורבן אינו מועיל עצימת עיניו.

ויש שמקנים בגדיהם לאחרים כדי ליפטר ממצות קריעה. ויל"ע דהנה המהר"ל דיסקין זצ"ל (קונטרס אחרון אות קפ"ה) הסתפק במי שראה בשבת אם צריך לקרוע במוצאי שבת. ולדבריו לא יהני מה שיקנה בגדיו מ"מ כשיגיע בביתו יקרע בגדו. אולם הסכמת הפוסקים דכל החיוב קריעה הוי כשעומד מול מקום המקדש ולא כשחוזר בביתו. מ"מ אמר מרן הסטייפלר זצ"ל דלא מהני מה שמקנה ביגדו לאחר, דהנה במועד קטן דף כ"ו ע"ב איתא, רשב"ג אומר האומר לחבירו השאילני חלוקך ואלך ואבקר את אבא שהוא חולה והלך ומצאו שמת קורע ומאחו וכשיבא לביתו מחזיר לו חלוקו ונותן לו דמי קרעו ואם לא הודיעו הרי זה לא יגע בו. וכ"ה בשו"ע (יו"ד סי' שמ סעיף לד): "האומר לחבירו השאילני חלוקך שאבקר את אבא שהוא חולה והלך ומצאו שמת, קורעו ומאחו ומחזיר לו חלוקו ומשלם לו דמי קרעו, ואם לא הודיעו ה"ז לא יגע בו", עכ"ל. ומבואר שכיון שידע המשאיל שהוא הולך לבקר את אביו השוכב על ערש דווי, יש כאן אומדנא שהבעלים אינו מקפיד ויכול ליקרע את הבגד אפי' אינו שלו. וא"כ כ"ש הכא שאותו אדם שיקנו לו את בגדו ודאי אינו מקפיד אם יקרעו אותו שהרי הבגד באמת אינו שלו, ואין בכונתו לדרוש אותו ממנו לעולם, א"כ ודאי שהקנאת בגדו לא תפטר את לובשו מחיוב הקריעה. ואפי' באופן שמקנה לו במתנה ע"מ להחזיר, א"כ המקבל המתנה אינו חפץ שיקרעו, דא"כ יתחייב לשלם שהרי מחויב להחזיר, מ"מ כיון שאם נותן לו רשות קורע ומשלם, וכמו שאמרו קורע ומאחו וכשיבא לביתו מחזיר לו חלוקו ונותן לו דמי קרעו, א"כ שפיר יכול לקרוע ומה שהמקבל מתחייב לשלם לא איכפת לו, כיון שהקורע חייב לשלם על הנזק שעשה, ולכן אין ההקנאה מהני מידי. ובאמת בעצם ההקנאה כדי לבטל מצות קריעה יש בו חשש איסור מה"ת, דאיתא בקידושין דף ל"ג ע"א יכול יעצום עיניו מקמי דלמטי זמן חיובא, ת"ל תקום ויראת, ופירש"י יש לך לירא מן היוצר היודע מחשבותיך שאתה מבקש תחבולות להפטר ממצותו, הרי מפורש שאף קודם זמן המצוה איסור לעשות תחבולות. ויש הרבה להאריך בזה אך אין כאן מקומו.

במאמר שלפנינו נכתוב בעז"ה אודות המנהג הרע שרוב רובם של הספרים הק' מדברים בגנותו והוא: זריקת בובקעס בתשעה באב. ולכאול' היה מן היה מן הראוי להשמיט בכתרת של מאמר זה את סימן השאלה, אלא שהמעייין בדברים יראה שיש מי מהספרים שכתב טעם לזה המנהג אפי' שהוא מכנהו בשם 'מנהג גרוע' (שכיהום כבר כמעט ונשתקע לגמרי, מפני דעתם הנחרצת של הפוסקים כנגד זה הדבר)

כתב בס' קיצור של"ה (עמ' רסח'): על כן רע עלי המעשה בישובים ובכפרים, החוצפות והקלות ראש שנעשים בתשעה באב בבית הכנסת אין להם שיעור וערך, כל המרבה לעשות חוצפות הרי זה משובח, זורקים זה בזה באבנים וצורות ואין מוחה בידם. והלא ידוע איך שהיה מיהודים בכרך גדול ביתר צדיקים גמורים, והא ראה אחר שהרגם אנדרינוס קיסר העמידם סביב לגינתו כ"ב מיל ועמדו כך כ"ב שנים ולא הסריחו ורימה לא היה שולט בהם, ואפילו הכי נהרגו משום שלא התאבלו על חורבן ירושלים. ואמרו רז"ל (תענית ל" ע"ב), מי שלא מתאבל על חורבן ירושלים אינו זוכה לראות בנחמות ירושלים. ובפרט בבית הכנסת שהוא לנו למקדש מעט בגלות המר הזו, איך יתכן לשחוק לעשות חוצפות בבית הכנסת ליום שראוי להתאבל. על כן כל פרנס או מנהיג או גבאי שאינו גוזר בקנס לצדקה העושים שחוק וקלות ראש בתשעה באב בבית הכנסת המה יתפסו בעוונם, על כן ראוי להשגיח על זה מאוד, ע"כ.

כתב השו"ע (סי' תקנט' סעי' ה'): בשעת הקינות אסור לספר דבר ולצאת חוץ, כדי שלא יפסיק לבו מן האבל, וכו'. וכתב באליה רבה (סי' ק"ז): וכל שכן שרע עלי המעשה במה שקצת נוהגין קלות ראש וזורקין זה לזה בבית הכנסת, ע"כ. והובא דבריו במשנה ברורה (סי' ק"ב) וכתב: ועון גדול הוא דאפילו שלא בתשעה באב אסור להראות קלות בבית הכנסת, וכל שכן בתשעה באב ובשעת קינות, שעם ישראל מקוננים על בית ה' שנחרב ועל עמו שנתפזרו בכל העולם. ובחיי אדם (כלל קלה סעי' יד') כתב: ואותן אנשים שיושבים בבית הכנסת ועושין שחוק, עליהם נאמר כל מי שאינו מתאבל כו', וגדול עונם מנשוא. ועי' בביאור הלכה (סי' תקנ"ג ד"ה ולכן) שהביא משם ספר מאמר מרדכי שמחמת כן רצה להתיר לימוד תורה בט' באב, אלא דאין בידינו להתיר איסור חז"ל המפורש בש"ס, ע"ש.

בספר זיו המנהגים (עמ' קלה') כתב: וראה בקיצור של"ה ושאר ספרי מוסר, איך שמתרעים נגד מנהגי הנערים שזורקים ברקנים על אומרי הקינות כאילו לזכר (איכה ג' נג') 'ידו בי אבן' ונוהגים קלות ראש בשעות הכואבות האלו, ולא יפרוש את עצמו מאבלי ציון וירושלים, כי לא נחרבה ביתר למרות שהיו צדיקים גמורים, אלא על שלא נתאבלו על ירושלים כראוי, וכל המתאבל על ירושלים זוכה וראה בשמחתה.

בספר איש צדיק היה (עמ' 24) מביא דבר נורא אודות זריקת איצטרובלים בת"ב מזכרונות הגה"צ ר' אריה לוי זצ"ל: בעת אמירת קינות בישיבה זרקו נערים שובבים שישקעס (איצטרובלים) כשהגרי"י חריף יושב על הארץ ואומר "קינות", נפלו השיסקעס בזקנו של הגרי"י והתחיל לצעוק בקול מר: בית המקדש נשרף. ואכן בלילה זה אחר חצות נפלה דליקה בשכונה, ונשרף הבית עם הנערים,

ובט' באב אחר אמירת "קינות" הביאו את האפר לקבורה.

אמנם בשו"ת דברי ישראל (לרבי ישראל וועלץ דומ"ץ דקה"י בודאפעסט - סי' קנה', באה"ד) כתב: ולי ההדיוט יש פנים להמציא טעם גם על המנהג הזה יען כל מנהגי ישראל תורה היא ואפילו מנהג גרוע נובע ממקור טהור ואפי' מנהג שיש בקבלה ביד נשי ישראל הזקנות אין לסתור, עי' שו"ת רשב"א (סי' ט') ובשו"ת חת"ס (או"ח סי' נא') שאין לפשוט יד במנהגי ישראל כי אותן שחושבין שהם מנהגי בורות הם בארות חצובים ממקור מים חיים, ע"כ אחראין וערבאין אנו ליישב אפי' מנהג גרוע הנ"ל, וי"ל עפמ"ש כי כל המצות צריכין לעשות בשמחה ואפי' לקונן על גלות השכינה כביכול, ובה מפרש הפסוק (איכה ב') 'קומי רוני בלילה לראש אשמורת שפכי כמים לברך נוכח פני ה'. והיאך אפשר לרנן אם נשפך לבו כמים, רק שע"ז שיועד שהוא נוכח פני ה' בזה יש לו לשמוח, וכו'. ועפ"ד י"ל כי בשנים קדמוניות שהיו בני עליה וכשהיו יושבים בט' באב על הארץ וקורין הקינות היו בוכים ומצטערים הרבה על גלות השכינה ועל חורבן הבית כמעט עד כלות הנפש כמ"ש על ר' יהודה הלוי ז"ל, אבל באמת צריך להיות בשמחה אפילו בשעה שמקונן על שזוכה להרגיש צער השכינה כביכול, לכך הנהיגו לזרוק קוצים וכו"ב שע"ז יהיו מתעוררים קצת שלא לבוא לידי עצבות בעת אמירת הקינות, ולפיכך אין לבטל זריקת הקוצים שנהגו התינוקות כי לא לחנם נהגו כן בשנים קדמוניות.

מנהג מעניין אנו מוצאים בספר אוצר דינים ומנהגים (ערך - ל"ג בעומר) שכתב, ונוהגין לילך לשוח ביערות ולירות בקשת של עץ בדרך שחוק. יש נוהגין כן גם בתשעה באב אחר הקינות, והולכים לחצר מות עם הקשתות, לרמז כי הם יוצאים למלחמה עם שונאיהם שגרמו בחורבן הבית, וכן לאלה שהרגו את תלמידי רבי עקיבא במלחמתם עם הרומיים.

וכדאי הוא בית אלקינו להצטער על חורבנו עכ"פ יום אחד בשנה.
(מ"ב ס"ו תקנד')

בענין סיבת הגלות הוא מחסרון בטחון בהש"ת

איאת ביומא (ט, ע"ב): מקדש ראשון מפני מה חרב? מפני שלשה דברים שהיו בו: עבודה זרה, וגלוי עריות, ושפיכות דמים. עבודה זרה - דכתיב ... גלוי עריות, דכתיב ... ושפיכות דמים - דכתיב ... אבל מקדש שני, שהיו עוסקין בתורה ובמצות וגמילות חסדים מפני מה חרב? מפני שהיתה בו שנת חנם. ללמדך ששקולה שנת חנם כנגד שלש עבירות: עבודה זרה, גלוי עריות, ושפיכות דמים. רשעים היו, אלא שתלו בטחונם בהקדוש ברוך הוא ... רבי יוחנן ורבי אלעזר דאמרי תרומיהו: ראשונים שנתגלה עונם - נתגלה קצם, אחרונים שלא נתגלה עונם - לא נתגלה קצם. אמר רבי יוחנן: טובה צפורן של ראשונים מכריסן של אחרונים. - אמר ליה ריש לקיש: אדרבה, אחרונים עדיפי, אף על גב דאיכא שעבוד מלכות - קא עסקי בתורה! אמר ליה: בירה תוכיח, שחזרה לראשונים ולא חזרה לאחרונים. שאלו את רבי אלעזר: ראשונים גדולים או אחרונים גדולים? - אמר להם: תנו עיניכם בבירה. איכא דאמרי, אמר להם: עדיכס בירה, ע"כ.

שנת חנם הוא מחסרון בטחון בהש"ת

ומבאר מדברי הגמ', דעיקר סיבת החובן בית ראשון היה משום שעברו על ג' עבירות חמורות, אבל חורבן בית שני היה משום שנת חנם. ושו"ש השרשים של שנת חנם הוא מנח חסרון בעיקרי אמונה ובטחון בהש"ת, דמי שמאמין באמונה שלימה בהש"ת, יודע דאפילו אם נראה שחבירו עשה לו דבר רע הוא אינו סיבת הרעה, רק הכל מן הש"ת, וכבר האריך החינוך בענין זה בביאור איסור נקמה (מצוה רמ"א) וז"ל, "משרשי המצוה, שידע האדם ויתן אל לבו כי כל אשר יקרהו מטוב עד רע, הוא סיבה שתבוא עליו מאת השם ברוך הוא, ומיד האדם מיד איש אחיו לא יהיה דבר בלתי רצון השם ברוך הוא, על כן כשיצערהו או יכאבתי אדם, ידע בנפשו כי עוונותיו גרמו והשם יתברך גזר עליו בכך, ולא ישית מחשבותיו לנקום ממנו כי הוא אינו סיבת רעתו, כי העוון הוא המסבב, וכמו שאמר דוד עליו השלום (שמואל ב' טז, יא): הניחו לו ויקלל כי אמר לו השם יתברך, תלה הענין בחטאו ולא בשמעיו בן גרא. ועוד נמצא במצוה תועלת רב להשבת ריב ולהעביר המשטמות מלב בני אדם, ובהיות שלום בין אנשים יעשה השם שלום להם", עכ"ל.

הבטח בהש"ת אפי' אם עובר עבירות הוא יותר טוב ממי שעוסק בתורה ואינו בטוח בהש"ת

והוכיח הגר"א מהגמ' הנ"ל (המובא מהגר"א אבן שלמה פ"ג) וז"ל, "ועיקר הכל הוא הבטחון, ומי שהוא מחסר בטחון אין תורתו מתקיים בידו וכו', ומי שלבו טוב במדת הבטחון אף על פי שעובר על עברות חמורות, הוא יותר טוב ממי שמחסר בטחון שע"ז בא לידי קנאה ושנאה, אע"פ שעוסק בתורה ובגמילות חסדים, שכל זה אינו אלא לעשות שם", עכ"ל. וכתב הגר"א (בכורות ח, א) וז"ל, "ואמרו (יומא ט, ב): ראשונים עדיפי או אחרונים עדיפי, ואמרו ראשונים עדיפי, אדרבה אחרונים עדיפי דעסקי בתורה, ואמרו תנו עיניכם בבירה כו'. והענין כי ראשונים שנתגלה עונם נתגלה קצם, אחרונים כו'. והטעם כי הראשונים היו מעשיהם הטובים טמונים ועונותיהם גלויים, כי לבם היה טוב, ואחרונים להיפך, ורחמנא ליבא בעי, כמ"ש (סנהדרין קו, ב): רבותא למבעי בעיי בשני דרב יהודא כו' ע"ש. ואמרו (יומא שם):

ראשונים שהיה בהם עבודה זרה גלוי עריות ושפיכות דמים אלא שתלו בטחונם בקב"ה, נמצא כי מעשיהם רע מאוד שכולן ביהרג ואל יעבור עבירות חמורות שבתורה, ולבם היה טוב מאוד, שמעלת הבטחון על כולם כנ"ל, ואחרונים עסקו בתורה ובגמילות חסדים ומפני מה רבה מפני שנת חנם ללמדך ששקולה שנת חנם כו' (ברכות סג, א) איזה פרשה קטנה כו' והשנאה ממנה, ולכן ראשונים הגלו בשלש מלכיות שסימן טהרה שלהם מבפנים וסימן טומאה שלהם מבחוץ, ואחרונים בגלות אדום שנמשלה לחזיר (ויק"ר). שהוא בהיפך והוא פושט טלפיו להראות סימני טהרה שלו ושבע תועבות בלבו (משלי כו, כה ועי' ב"ר פר' סה, יא), עכ"ל.

ומאחר שמבואר שישוד של חורבן בית שני היתה משום חטא של שנת חנם, וישוד החטא הוא משום חסרון אמונה ובטחון בהש"ת, א"כ החובה מוטלת על כל אחד ואחד, להתחזק עצמו במדת האמונה והבטחון בהש"ת. שאמרו שחז"ל, "כל דור שלא נבנה בית המקדש בימיו כאילו נחרב בימיו", וע"כ העבודה מוטלת על כל אחד ואחד, שע"י תיקון החטא שגרם חורבן בית שני יזכה לבנין בית השלישי במהרה בימינו, אכ"ר!

גאולה בזכות הבטחון

ומאחר שמבואר שעיקר ישוד בסיבת החורבן היתה מצד החסרון אמונה ובטחון בהש"ת, א"כ אילו מתקן חטא זה, ראוי וכדאי אנו לגאולה. וכן איתא במדרש (ילקוט שמעוני תהלים רמז, תשלו) דמצי זכות הבטחון בלבד כדאי ליגאל, וז"ל, "למנצח לדוד מזמור שיר קוה קייתי ה' ויט אלי. זש"ה ואמר ביום ההוא הנה אלהינו זה קיונו לו ויושיענו, אין ביד ישראל אלא הקויו, כדאי הן לגאולה בשכר הקויו, וכן הוא אומר טוב ה' לקויו, ואומר שוב לבצרון אסירי התקוה, שמא תאמר עבר קציר כלה קיץ ואנחנו לא נשענו תלמוד לומר קוה אל ה' חזק ויאמץ לבך וקוה אל ה' קייתם וליב נוסעתם, קוה ושובו וקוה, וא"ת עד מתי קוה וליב יחל ישראל אל ה' מעתה ועד עולם, ואומר חזקו ויאמץ לבבכם כל המיחלים לה', ומה כתיב אחריו לדוד משכיל אשרי נשוי פשע, דוד שקוה לי עניתיו. אמר דוד מתוך הקויו ויט אלי וישמע שועתי וישמע אלהים את נאקתם", ע"כ.

וכן איתא במדרש (ילקוט שמעוני איכה רמז תתקצ"ז) וז"ל, "דור שהוא מצפה למלכותו מיד הם נגאלים, שנאמר: יש תקוה לאחריתך נאם ה' ושוב בנים לגבולם", ע"כ.

וע"ע במה דאיתא במדרש (בראשית רבה פרשה צ"ח) וז"ל, לישועתך קייתי ה', אמר רבי יצחק הכל בקויו, יסורין בקויו, קדושת השם בקויו, זכות אבות בקויו, תאותו של עוה"ב בקויו, יסורין, הה"ד (ישעיהו כו) אף אורח משפטיך ה' קייתוך, אלו יסורין, לשמך זו קדושת השם, ולזכרך זו זכות אבות, תאות נפש זו תאותו של עוה"ב, חנינה בקויו (שם לג) ה' חננו לך קייתוך, סליחה בקויו (תהלים קל) כי עמך הסליחה, מה כתיב בתריה קייתי ה', לפי שהיה יעקב אבינו רואה אותו וסובר בו שגאולה מגעת בימיו, כיון שראה שמת מיד אמר לישועתך קייתי ה', ע"כ. ופי' העץ יוסף וז"ל, הכל בקויו, כלומר שאפילו אין האדם כדאי, זוכה לכל המתנות בזכות הקויו כדמפרש והיינו בזכות האמונה והבטחון. ועז"א לישועתך קייתי ה' שאפילו לא יהיה כדאי כל כך לגאולה וישועה מ"מ תהיה הישועה בזכות הקויו והבטחון", עכ"ל.

והוסיף על זה החיד"א (מדבר קדמות מערכת ק אות טז) דזהו כוונת מה שאנו אומרים בשמונה

עשרה "כי לישועתך קיונו כל היום" וז"ל, "קיווי - אמרו בילקוט תהלים רמז תשל"ו אפי' אין ביד ישראל אלא הקיווי כדאי הם לגאולה בשכר הקיווי וכו' וישמך תאמר עבר קציר וכו' ת"ל קוה אל ה' חזק ויאמץ לבך וקוה אל ה' לא נוסעתם קוה ושובו וקוה וכו' ע"ש ובה פירש הרב הגדול מהר"ר יוסף דוד זלה"ה בספרו הנחמד צמח דוד הנדפס מחדש ד' קל"ג פ' יוחי מטבע ברכת את צמח דוד מהרה תצמיח וקרנו תרום בישועתך כי לישועתך קיונו כל היום דאמרו כי לישועתך אינו מובן מה נתינת טעם היא דאם מן הדין זכה בלא קיווי והן לא מה יועיל הקיווי אבל ע"פ האמור א"ש והכי פירושה את צמח דוד וכו' וכי תימא שאין לנו זכות מ"מ תצמיח כי לישועתך קיונו ויש לנו הקיווי ובשכר הקיווי כדאי שתגאלנו", עכ"ל.

אפילו רשע ובטוח בהש"ת חסד יסובבנו

ועוד מבואר מדברי הגר"א (הנ"ל), דראשונים עדיפי שזכו לבנין בית שני, משום דבבית ראשון הגם שעשו עבירות חמורות מ"מ כיון שבטחו בהש"ת, זכו לבית שני. הרי מבואר דהגם שהיו רשעים מ"מ כיון שהיה בידם מדת הבטחון, זכו לחסדי הש"ת. כדברי המדרש (ילקוט שמעוני תהלים רמז תשי"ט): "רבי אליעזר ורבי תנחום בשם רבי ירמיה, אפילו רשע ובטוח בה' - חסד יסובבנו", ע"כ.

ויש להוסיף כאן חיזוק נורא. דהנה הבן יהודע והמהרש"א דבר נורא, דבבית ראשון נתחייבו כלל ישראל כליה, וזה כיון שבטחו בקוב"ה, שפך חמתו רק על עצים ואבנים! וז"ל הבן יהודע: "רשעים הם אלא שתלו בטחונם בהקב"ה - כלומר, מה שלא נעשה בהם כליה אלא שפך חמתו על עצים ואבנים, מפני שתלו בטחונם בהקב"ה, דאע"פ שהיו עע"ז לא היתה עבודתם בלב שלם אלא היה נוטה לבם לשמים", עכ"ל. וז"ל המהרש"א (שבת קלט, ע"א): "והיה ראוי לבא עליהם פורענות זה המכלה הכל אלא לפי שבטחו במי שאמר והיה העולם דהיינו כיון שבראו באמירה יקיימו ג"כ הוא גם אם אנו מעוותים המשפט לפיכך ר"ל שתלו מיהת בטחונם בו מביא הקדוש ברוך הוא עליהם ג' פורעניות על ג' עבירות לא בכליון גמור כמו בסדום ...", עכ"ל.

ומצינו ישוד זה אצל דתן ואבירם שהקשה הרא"ש (על התורה פרשת בא) וז"ל, "יש לשאול מאי שנא שמתו כל הרשעים בתוך שלשת ימי אפלה, ודתן ואבירם לא מתו שהיו רשעים גמורים? יש לומר אף על פי שהיו רשעים לא נתייאשו מן הגאולה", עכ"ל. דברים נוראים, דתן ואבירם שהיו רשעים גמורים, מ"מ בזכות הבטחון זכו לגאולה.

מי שמאמין בהש"ת כאילו נבנה בית המקדש בימיו

איתא בברכות (לג, ע"א): "ואמר רב אמרי: גדולה דעה שנתנה בין שתי אותיות, שנאמר ... אמר רבי אלעזר: גדול מקדש שנתן בין שתי אותיות, שנאמר: פעלת ה' מקדש ה'. ואמר רבי אלעזר: כל אדם שיש בו דעה - כאילו נבנה בית המקדש בימיו; דעה נתנה בין שתי אותיות, מקדש נתן בין שתי אותיות", ע"כ.

ועי' במש"פ הרשב"א (חידושי אגדות שם) ז"ל, "ומי שחננו דעה השם יתברך ידע וישכיל אמתת מה שהוא בכח השכל האנושי להשיג באמתתו יתברך ובמדותיו, וידע אז להתהלך

בדרכי העבודה ובמצות התורה כתקן ולשם פועלתן יתברך כדכתיב: כי אם בזאת יהלל המתהלל השכל וידוע אותי וגו'. ואחר כך כי אני ה' עושה חסד וצדקה בארץ כי באלה חפצתי נאם ה', ר"ל מי שישכיל וידע אותי, ידע אז וישכיל כי אני עושה חסד משפט וצדקה בארץ וגו', ואז תתכן לו העבודה והעסק במצוותיו, כי יעסוק בהם בכוונה אמיתית כי באלה חפצתי .... ומפני שבית המקדש מכון לשבתו והוא בנוי לכבוד ולתפארת וכליו ועניניו רומזים לעינים שכליים, כדאמר במשכן וראה ועשה בתבניתם אשר אתה מראה בהר וכו', ושם מורה התורה ומביני הדעת ומשם שאבים רוח הקודש, אומר שהוא גדול שניתן בין שתי אותיות הללו, ומי שיש לו דעה ידע וישכיל כל מה ששיג מציורי בית המקדש, וכל מה שיוורה מורי התורה אשר שם ע"כ אמר: כל שיש לו דעת כאילו נבנה בית המקדש בימיו, לומר שמדעתו משיג מה ששיג ממורי הדעת והתורה ומציורי בית המקדש בהיות המקדש בנוי", עכ"ל.

ומבואר מדברי הרשב"א דיסוד בכוונת דברי הגמ' דמי שיש לו דעת כאילו נבנה בית המקדש בימיו, היינו מי שברור לו בעיני אמתת אמונה בהשי"ת, דזהו תכלית של הבית המקדש, וזהו ענין של "דעה". וזהו הענין לבנות המקדש בתוכנו, כמו שאמרו חז"ל, ועשו לי מקדש ושכנתי "בתוכם", "בתוכו" לא נאמר אלא בתוכם, בתוך כל אחד ואחד, והאופן לשרות השכינה בתוכינו הוא כדברי הגמ', לידע אמיתת אמונה בהשי"ת.

ויהי רצון מלפני אבינו שבשמים, שיבנה בית המקדש במהרה בימינו, ותן חלקנו בתורתך, ושם נעבדך ביראה כימי עולם וכשנים קדמוניות, אכי"ר!

והבוטח בה' חסד יסובבנו!!

לתגובות: adebstein@gmail.com

צער השכינה

עיקר הצער הוא – על גלות השכינה. על זה עלינו להתאבל לבכות. אמנם 'גלות השכינה', אלו מילים גבוהות. קצת מפחידות.

הבעיה היא, שאנחנו עשינו אותן גבוהות ומפחידות.

הן גבוהות! מאוד! אבל גובה שמתאים לגבוהו של יהודי. כל יהודי. לפחות כל בן תורה.

ננסה לבאר קצת, במילים השוות (לכמעט) כל נפש.

הסוגיא – גדולה ורחבה. אבל אפשר לנסות לגעת בה. לא צריך לחשוש מהמילים הגבוהות!

מלכות

אנחנו אומרים כל בוקר: לך ה' – הגדולה, והגבורה, והתפארת, והנצח, וההוד, כי כל בשמים ובארץ, לך ה' הממלכה. אלו מידותיו של הקדוש ברוך הוא.

ובאמת – אין לו 'מידות'. מידה, היא סוג של 'דחף'. משהו שדוחף אותך לעשות. אולי 'מניע' זו המילה הנכונה יותר. מנוע פנימי.

אם אתה בעל חסד, יש לך 'רגש' חזק של חסד, והוא מניע אותך – להשפיע. לתת. לכן אתה עושה חסד.

אם אתה בעל מידת הגבורה, יש לך מנוע של 'עצירה'. לעצור. ליצור גבול ומידה.

התפארת – היא השילוב של שניהם. להעניק – במידה הנכונה, כזו שהמקבל יוכל לשאתה. לדוגמה – אם האמא תשתמש רק במידת החסד, יהיה זה שפע ללא גבולות. היא תשפוך על תינוקה חבית של חלב. אם היא תשתמש רק במידת הגבורה – היא לא תתן לו מאומה. אמנם – כשהיא משלבת, היא נותנת לו בקבוק קטן. בתוכו – חלב, חסד. הבקבוק עצמו – גבורה. הגבורה צמצמה את הפתח עד לכדי שני מלימטרים, כדי שהתינוק יוכל לאכול – ולא יחנק מעודף חסד.

וכן הלאה. נצח והוד. לא נאריך.

היסוד, הוא מרכז את הכל, ומעביר הלאה. למלכות.

המלכות – היא ה'מוציא לפועל'. המעשה.

המילה 'מלכות', מגדירה את כח המעשה יותר מכל. כי רק למלך יש את היכולת – הבלתי מוגבלת – לעשות. להוציא לפועל – את כל רצונותיו. מלך – פורץ גדר. ואין מוחין בידו.

ובאמת, לכל אדם יש את כל המידות. אמנם – יש מידות שחזקות אצל אחד יותר, ואצל האחר – פחות.

אדם, הוא המשל – למידות העליונות. למידותיו של הקב"ה.

אצלו יתברך, המידות אינן מוכרחות, וגם אינן מכריחות. הוא רק – **מתנהג** בהן. מנהיג את עולמו – בהן.

הוא עצמו, מעל ומעבר לכל תפיסה והשגה. דהיינו – אם דמיינת משהו, חשבת איזו הגדרה, דע היטב – זה לא הוא. המידות, ובשפה אחרת – הספירות, הן אופני ההנהגה שלו.

מידת המלכות, שונה מכל המידות האחרות. מידת החסד – לדוגמה – היא מידה קיימת. מציאות קיימת. גם גבורה. וכן הלאה.

המלכות אינה כך. היא קיימת – רק כל עוד שהעם, הנתונים, הממליכים – אכן ממליכים. אם אין מקבל מלכות, אין מלכות.

מלכותו – ברצון קיבלו עליהם. רצון דיקא. אם יהיה זה בכפייה – הוא ייקרא מושל. אולי רודן. מלך – הוא לא יהיה. ולכן ההמלכה צריכה להיות – מתוך רצון. מתוך אהבה למלך.

היום קשה לנו להשיג מלכות. אין בעולם מלך אדמו"ר של חסידים. הוא מלך – כי הם רוצים בו. הם מוכנים למסור את נפשם למענו. למען כבודו (אם הקורא מדמיין משהו הלבוש כחסידי, המוכן למסור נפש רק למען משב"ק זה או עסקן אחר, ורק אם במקום אותה נפש הוא מקבל תמורה הולמת – אין זה חסיד אמיתי. אנו עוסקים במי שממליך את האדמו"ר עצמו, ומחשבתו – רק על האדמו"ר עצמו).

המלך, במשל דגן – האדמו"ר, ליבו – לב העם. הוא יודע את צרכיהם, ודואג להם, הרבה יותר מאשר הוא דואג לעצמו.

יחס של אהבה

היחס בין המלך ועמו, הוא יחס דו צדדי – של אהבה עזה מאוד. אהבה שאין לה גבולות. הפאר וההדר, העשירות הבלתי נתפסת, הכבוד האדיר – כל אלו מהעם. הם מוכנים להקריב את כל מה שיש להם, כולל את חייהם, למען כבוד המלך.

והוא מצידו, דואג לעמו – ולא לעצמו. רק להם. ליבו, כל ליבו, לב העם.

כשהמלכות חזקה, והמלך טוב, המדינה נראית בהתאם. הכבישים סלולים היטב. החשמל זורם ללא הפסקות. הסעות חינם ניתנים לכל דורש. אין עניים במדינה. מחלקת החסד הממלכתית יודעת על כל נזקק, ומתקנת את המצב באופן מיידי. ואולי נכון יותר – מלכתחילה אין אפשרות של עניות. הכסף זורם כמו מים. יותר ממים. והמים עצמם... ננסה לחשוב כיצד נראית מלכות שמים בתפארתה.

ברור, שאין צרות בכלל. אין משכנתא. אין בוס/ראש כולל 'על הראש' שלך. אין כל כאב. לא גופני, ולא נפשי. גם לא הקטן ביותר!

יש לך את כל מה שאתה צריך. ובשפע עצום. משרתים לרוב מצפים לכל ניד עפעף שלך.

האוכל – טעים מאוד מאוד. הפרי המתוק ביותר שיש כיום, חסר טעם לחלוטין ביחס לפירות שהיו אז.

והשפע עצום. אין גבול. אתה נהנה, ונהנה עוד, ואין לזה סוף.

העולם הרוחני שלך הופך להיות רב גוני, מלא ברבדים ועומקים שלא חלמת שיתכנו. אתה מבין את התורה ברמות שתנאים ואמוראים לא התחילו להבין. ומצד שני – כל מילה של תורה ממלאת אותך באושר עצום, בל יתואר.

השפה שלנו דלה. דלה מאוד מאוד. קשה לתאר את העונג הרוחני, והגשמי, שמעניקה מלכות שמים.

וכל זה – כבוד המלך עצמו.

כי כשיש שפע במדינה, זה מראה על המלכות – שהיא טובה, שהיא חזקה. זהו כבודו של המלך.

וכשאתה מכניס את ידך לכיס, ליטול ממנו שקל, ואיך מוצא – ורק בכיס השני מצאת, זה חיסרון בכבוד שמים.

הלא זה נקרא ייסורים. וכשאדם מישראל מצטער, שכינה אומרת – קלני מראשי. נעדר הכבוד שלי.

מלכות – זו שכינה. השוכן איתם. המשכן של הש"ת בעולם הזה.

העם, ממליך את המלך. למה – כי בכל אחד יש משהו שיכול להמליך. בכל אחד יש נקודת מלכות,

שרק הוא יכול להעניק למלך. ה'מלכות' – היא הקשר הזה, שבין המלך והעם. היא השילוב הזה, של המלכה של העם, והיכולת של המלך למלוך.

וזה מה שנקרא ושכנתי בתוכם – בתוך כל אחד ואחד. הקשר הזה. השייכות הזו. המציאות הזו, שאני ממליך את ה'. ובלעדי – הוא לא מלך.

החיסרון

וזהו צער השכינה.

אתה מסתכל סביבך. עם ה'. אתה. המשפחה שלך. החברים שלך. העם שמצד היותו נושא מלכות שמים, היה צריך להיות חי בשפע אדיר ובפאר והדר בלתי נתפסים.

העם הזה – מושפל. מבזזה. בעיות ללא סוף – בבריאות, בפרנסה. עם המשפחה, עם החברים. עם הסביבה כולה. עם עצמך. מחלות גוף ונפש בלי סוף.

מקום שלומדים בו תורה, היה צריך להיות ארמון פאר כזה, שכל המקומות היפים ביותר בעולם חיורים מאוד לעומתו. הלא כאן הוא המקום בו לומדים את ציוויו של המלך. כאן היחידה המובחרת ביותר. כאן מוציאים לפועל את המלכות במלא תפארתה.

הארמון הנ"ל, לא צריך מציג. אתה רק מביע בבל של רצון, והפועלים הטובים ביותר בעולם 'מרימים' לך את ההיכל היפה ביותר שתוכל לדמיין.

ואיך זה נראה היום?...

נחשוב על זה. נתבונן. נבין מה חסר לנו. מה חסר לכבוד שמים.

בזכרנו את ציון

אבותינו, אז – בחורבן, אמרו: על נהרות בבל. שם ישבנו. גם בכינו. בזכרנו את – ציון. נחשוב לרגע.

כל השפע הנ"ל, נלקח מהם בן רגע.

הכשדים התאכזרו אליהם בצורה בלתי אפשרית. נבזזרזרזן טבח והרג ללא שבעה. אלפים ורבבות. גדולי ישראל למאות ואלפים. 'גדולים שבהם איבדתי'.

כל אחד מהגולים היה אוד מוצל מאש. היו להם ילדים – שנופצו אל הסלע. נשים שעונו. אבא ואמא שנהרגו באכזריות.

הם עצמם היו בעלי מומים. ירמיהו מצא את איבריהם בדרנו אחריהם. הערבים שבדרך התלו בהם, וברשעות יוצאת דופן – תוך ניצול הצמא הנורא שלהם – הרגו בהם עוד.

ולאחר כל זה, הגיעו הגולים ל'מנוחה'. הם ישבו סוף סוף. על נהרות בבל. והם בנו.

על מה? האם על השפע העצום שנעלם? אולי על אבא ואמא – ועל העולל הרך שזה עתה נולד – שנטבחו באכזריות מחרידה?

'בזכרנו את ציון'.

השראת השכינה. האושר הרוחני הבלתי נתפס. זה מילא את כל עולמם. וכשנלקח מהם באחת – היתה זו בכיה נוראה ואיומה. צער שאי אפשר לתאר בשפת אנוש. צער כזה, שמאפיל על כל הצרות המזעזעות שעברו עליהם.

אולי עכשיו אנחנו מבינים – עד כמה אנחנו לא מבינים.

אבל ברור שהיה שם משהו שקשה מאוד לתאר את קצה קצהו. וברור שזהו אושר שאנחנו לא מסוגלים לדמיין. אושר לנו, ואושר למלכנו-אלוקנו.

נתחיל – מהשלא לשמה. כמו בכל עבודת ה', זו
הקומה הראשונה. מה חסר לי. מה יהיה לי טוב
יותר כשתגיע הגאולה.
אבל לא נישאר שם. מספיק היינו שם. נעבור
מהר מהר – לצער השכינה. וזה לא כל כך קשה,
בתקוה שהצלחנו להבהיר את הדברים בשורות
אלו.

לתגובות: 0533127133m@gmail.com

גברת ק. גוטליב היא עובדת סוציאלית במקצועה, תושבת המושב בני דרום, שהדריכה בעבר עולים חדשים מאתיופיה. סיפורה התפרסם לפני כ- 15 שנה בבטאון של ישיבת 'אש התורה' ונביא אותו בקצרה ובעריכה קלה:

"בתחילת שנות העשרים של חיי, עבדתי כמורה באתר הקראונים 'בת-חצור', ליד גדרה. אתר שבו היו 700 קראונים, שאיכלסו אלפי עולים חדשים מאתיופיה. היה זה לאחר 'מבצע שלמה', מבצע שבו הובאו לארץ בערך 14,500 עולים מאתיופיה, ברכבת אווירית. העולים מאתיופיה שמרו שבת, הכירו את רוב החגים ושמרו על ההלכה היהודית, אך ברור היה שלא הכל היה ידוע להם. הם לא ידעו דבר, למשל, על חנוכה ופורים.

הגיע ראש חודש ניסן, והחלטתי להתחיל ללמד בכיתה את הלכות ומנהגי חג הפסח.

היו לי בכיתה 20 תלמידות צעירות בכיתה ג'. היום ראש חודש ניסן, וזהו חודש שבו אנו חוגגים את חג הפסח, פתחתי את השיעור. 'פסח הוא אחד משלושת הרגלים. בפסח נהגו כל היהודים לעלות לירושלים, לבית המקדש'.

אך בשלב זה, קפצה אחת התלמידות וקטעה את דברי: 'המורה, את היית פעם בבית המקדש?' חייכתי אליה, מתוך הבנה שהיא קצת מבולבלת.

'לא, מה פתאום, זה היה ממש מזמן!' התלמידה התעקשה, ואליה נוספו כמה זוגות עיניים: 'כן, בסדר, מזמן, אבל את היית שם? היית בבית המקדש פעם מזמן?'

שוב חייכתי, הפעם קצת מבולבלת. חשבת לעצמי: מה היא לא מבינה? אולי העברית שלי קשה לה?

החלטתי להסביר בהירות: 'לא, מה פתאום! זה היה ממש ממש לפני הרבה מאד שנים. לפני הרבה זמן!', קיוויתי שהפעם הבהרתי את עצמי כראוי.

אך כעת שאר התלמידות הצטרפו אליה, ושאלו בהמולה ביחד: 'אף פעם לא היית שם?', 'המורה, איך זה להיות בבית המקדש?', 'איך נראה בית המקדש?'

'שקט!', ניסיתי להרגיע את הרוחות, 'תקשיבו, אין בית המקדש! היה לנו בית המקדש לפני הרבה מאד שנים, אבל היום אין! הוא חרב! הוא נשרף! אני לא הייתי שם, אבא שלי לא היה שם, סבא שלי גם לא! כבר אלפיים שנה אין בית המקדש!'

ההמולה בכיתה רק התגברה יותר ויותר, כשכעת הם התחילו לדבר ביניהן באמהרית, מתוכחות, מתרגמות, מסבירות, צועקות, ואני כבר לא מצליחה להשתלט על הסדר בכיתה. כשצלצל פעמון בית הספר, הן אספו את חפציהן ורצו הביתה. יצאתי מבית הספר מותשת ומבולבלת לגמרי.

למחרת בבוקר צעדתי בשלווה לכיוון שער בית הספר. השומר שעמד בשער קיבל את פני במבט קצת מבוהל. 'תגידי', הוא פנה אלי, 'מה קורה פה היום? יש לך מושג?', שאלו והצביע לכיוון שער בית הספר. הרמתי את מבטי, וראיתי שם התקהלות לא קטנה של עולי אתיופיה מבוגרים, כנראה הוריהם של התלמידות שלי. מה הם עושים פה? ועל מה כל הצעקות שלהם?

ניגשתי אליהם, מנסה להבין מתוך מעט האמהרית שהבנתי, על מה כל הרעש. כשהתקרבותי אליהם, פתאום השתרר לו שקט

גמור. אחד המבוגרים, שידע עברית ברמה טובה יותר, שאל אותי: 'את המורה של הילדות שלנו?'

'כן', עניתי, 'מה קורה פה, אדוני'

הילדות חזרו אתמול הביתה, ואמרו לנו שהמורה שמלמדת אותן, סיפרה להם שכבר אין בית מקדש בירושלים. הוא הביט עלי במבט כועס.

'אני אמרתי להם! דיברנו על בית המקדש, הרגשתי שהן קצת מבולבלות, אז הבהרתי שבת המקדש נשרף לפני אלפי שנה, ושהיום אין לנו שום בית-מקדש. זה הכל. על מה כל המהומה?'

הוא הביט עלי במבט לא מאמין. 'מה? על מה את מדברת?'

עכשיו הייתי עוד יותר מבולבלת. 'אני לא מבינה. על מה הכעס? פשוט הזכרתי להן שבית המקדש נחרב, שאינו קיים היום'.

האיש פנה לשאר חבריו, ותרגם עבורם בגמגום ובקול רועד את דברי. פתאום ההמולה התחדשה, אך אפילו בטונים גבוהים יותר מאשר קודם. הנציג שלהם השתיק את רעיו, ושוב פנה אלי. 'את בטוחה? לא הבנתי על מה הוא מדבר. 'ברור שאני בטוחה!', עניתי.

הקבוצה החלה לדבר ביניהם בשקט, במילים מהירות, מבולבלות ומתקשות להאמין. האיש שוב פנה לחבריו, ובטון דרמטי תרגם את דברי. ואז אשה אחת נפלה על האדמה, השניה פרצה בבכי קורע לב. איש מבוגר שעמד לידם הביט לצדדים כלא מאמין. קבוצה של שלושה גברים התחילו לדבר ביניהם בשקט, מילים מהירות, מבולבלות ומתקשות להאמין. הילדות עמדו בצד, הביטו במתרחש במבוכה ניכרת. עוד אשה פרצה לפתע בבכי נרגש ובעלה ניסה להרגיע אותה.

עמדתי מולם, והייתי המומה. הרגשתי שהבאתי אליהם בשורת איוב שהיתה קשה מנשוא. כאילו בישרתי להם על מותו של אדם אהוב. עמדתי מול קבוצת יהודים שממש התאבלו על חורבן בית המקדש שבירושלים!

*

כשקראתי לראשונה את הסיפור הזה, הופתעתי עד מאד. בבדיקה קצרה באנציקלופדיה, גיליתי שאכן כך היו פני הדברים, עד שהגיעו לארץ. כאן בארץ, מיד כששמעו על כך, פרצו רובם בבכי חסר מעצורים והתקשו לעכל את הבשורה המרה.

מדובר בעובדות מצמררות. כי גם אנחנו רוצים להזדעזע, לבכות בבכי נורא, להרגיש ממש את הכאב. אלא מאי? התרגלנו. גדלנו, כבר משחר ילדותנו, מתוך ידיעה שבית המקדש נחרב כמעט לפני אלפיים שנה.

כדי לחדד בנו את התחושות, אולי נקדיש יותר זמן זמן לקרוא וללמוד מהספרים הקדושים שמסבירים לנו מה חסרנו, מה היתה עבודת המקדש ומהי היתה דרגתם הרוחנית של עם ישראל, בתקופה שהקב"ה השרה את שכינתו בבית מקדשו. אי אפשר להרגיש מבלי ללמוד ולהחכים, לרכוש ידע שמסביר את המעלה של אז ואת החיסרון של עכשיו.

שמתי לב לאחרונה לגמרא מפורשת, שמעיון בה נוכל להמחיש לעצמנו יותר מה חסרנו. "אמר ריש לקיש: בשעה שנכנסו נכרים להיכל ראו כרובין המעורין זה בזה, הוציאו לשוק ואמרו: ישראל הללו, שברכתן ברכה וקללתן קללה, יעסקו בדברים הללו?" (יומא נד, ב)

חייליו של טיטוס הרשע קראו לנו בפשטות "אנשים שברכתם ברכה וקללתם קללה". הם ראו בעיניהם, בחוש ובפועל, באותם הימים שלפני החורבן, כשכולם ראו בחוש את הקירוב שבין ישראל לאביהם שבשמים, ואת ההשפעה הפיזית

של כל יהודי על הבריא, שכל יהודי שבירך או קילל – הברכה או הקללה התקיימה. כך היה, עד אשר חרב המקדש ומחיצת ברזל חוצצת בינינו לבין הקב"ה, כדברי חז"ל. דבר המונע לראות בעיני בשר את קרבת ד' המיוחדת אלינו.

חיילי טיטוס סחו לפי תומם שזהו כוחו של כל יהודי. וכן, הם דיברו אמת. שכשיהודי בירך באותם ימי הוד, ברכתו התקיימה. כשיהודי הוציא דבר קללה מפיו – קללתו התבצעה. ומה איתנו? כמה אנו רחוקים ממושגים שכאלה...

גם אם ידענו כבר מילדותנו שבית המקדש נחרב לפני אלפיים שנה, עדיין נוכל להתרגש, אם נשקיע מעט יותר מחשבה והתבוננות.

יהי רצון שייבנה בית המקדש במהרה בימינו!

שבת שלום ומבורך!

לתגובות: blu.israel@gmail.com

חשיבות אמירת תחנון

בימי בין המצרים אנו צריכים להתחזק ביותר באמירת תחנון בכוונה יתירה, ובפרט ביום שני וחמישי שאנו מוסיפים בהם תפלת "הוא רחום", ולדאבוניו הרבה אומרים אותה במרוצה ובלי כוונה נכונה, והבית יוסף (ס' קל"ד) כבר העיד "טעם תיקון זה דוהוא רחום מפורש בכל בו (ס' יח) דעל ידי מעשה נס גדול נתקן".

וכן מובא סיפור זה בעוד ספרי ראשונים, בספר המנהיג (ס' סח) ובארחות היים לרא"ה, ובסידור הרוקח: "מעשה היה בזמן חורבן בית שני בספינה אחת שהגלה אספסינוס ובה יהודים תושבי ירושלים וביניהם שלשה זקנים אנשי שם והגיע ספינתם למקום גלות אצל ממשלת הגמון אחד ואמר לשלשה הזקנים רצוני לנסות אתכם בכבשן אש כמו לחנניה מישאל ועזריה, ואמרו לו תן לנו זמן שלוש יום ונתן להם, והתענו ויצעקו את ה' בצר להם ומצוקותיהם הוציאים וישבו בצומות ובתעניות ולבשו שקים על בשרם ושיחרו לה' ויסדו והוא רחום, ובכל יום מה שחלם אחד מהם סיפר לכולם, ואחד מהזקנים גבר דחיל הטאין ולא חכים כולי האי אמר להם בסוף שלוש יום ראיתי בחלומי שקורין פסוק אחד שכתוב בו פעמיים "כי" ושלשה "לא" ולא ידעתי מהו.

אמר לו אחד מהזקנים שחכם היה בודאי הראו לך הפסוק (ישעיה מג ב) "כי תעבור במים אתך אני, ובנהרות לא ישטוף, כי תלך במו אש לא תכוה, ולהבה לא תבער בך", ולכן אתה ודאי תכנס לאש ותנצל, כי ודאי יעשו לך נס מן השמים, הגיע הזמן ועשו עבדי ההגמון אש גדולה מאד והזקן ההוא שחלם החלום נכנס ראשונה לתוך האש ונחלק האש לשלשה חלקים ונכנסו אליו שני הזקנים האחרים והללו שיבחו להשי"ת והתקינו והוא רחום, האחד אמר עד אנה מלך רחום וחונן וכו' והשני אמר אנה מלך רחום וחונן וכו' עד כי אל מלך הנון ורחום אתה, והשלישי אמר אין כמוך חנון ורחום וכו' והתקינו לומר זאת בשני וחמישי שהוא יומא דדינא".

ומסיים שם הרוקח "ולאחר שהושיעם וגאלם גואל ישראל מחמת המצר שלהם במיתה מרה וקשה, כתבוהו בכתב ועל ידי המעשה שלחו בכל מקומות ישראל לקבל עליהם לומר והוא רחום בשני ובחמישי. וכל קהלה שקבלה על עצמה לאמרה בשני ובחמישי עדיין היא רגילה ומתמדת בו, וכמו שהושיעם צור ישראל וקדושו כן וישיענו מכל צרותינו הא-ל המושיע, ואומרים קהל ביחד בכל כוונת לבם והוא רחום כי תחינה טובה היא וכל האומרה בכוונת לבו הוא נענה והיא מליאה פסוקים טובים חמודים".

הרי שתפלה זו היא התפלה שאנו צריכים להאריך בה בימי הגלות, שהיא "מליאה בפסוקים טובים" כדברי הרוקח הנ"ל, כגון "חוסה ה' על עמך ואל תתן נחלתך לחרפה למשל בם גוים, למה יאמרו בעמים איה אלקיהם, הביטה דל כבודינו בגוים עד מתי עוזך בשבי ותפארתך ביד צר וכו' שוב מחרון אפיך והנחם על הרעה לעמך והסר ממנו מכת המות כי רחום אתה וכו' והסר ממנו מכת המגפה וגזרה קשה כי אתה שומר ישראל וכו' מהר יקדמונו רחמיך בעת צרותינו אל תשחית את זכר שאריתינו, הבט משמים וראה כי היינו לעג וקלס בגוים נחשבנו כצאן לטבח יובל להרוג ולאבד ולמכה ולחרפה ובכל זאת שמך לא שכחנו נא אל תשכחנו".

ידוע מהרבה צדיקים שהיו מקפידים ביותר על אמירת תחנון, ובפרט לעת מגיפה או צריכים להתחזק בה ביתר שאת, וכדמסופר (הובא בגליון באיין תמוז תש"פ) שפעם שלחו מעיר אחת להרה"ק הבית אהרן מקרלין זי"ע שמגיפה משתוללת בהעיר רח"ל, והבית אהרן תלה הדבר במה שנהגו שם קצת זלזול באמירת תחנון, ולכן היה חסר להם השמירה מהמגיפה.

בספר כנסת ישראל (עמ' עב) מהרה"ג ר' אשר יונה וויינברגר זצ"ל מביא ששמע מהגאון ר' יוסף צבי דושינסקי זצ"ל רבה של ירושלים עיה"ק, שתמה למה תפלת ונתנה תוקף אומרים כולם בכוונה יתירה, ותפלת והוא רחום דנוסדה על ידי נס גלוי וחלום מן השמים ושלחו התפלה לכל אחד לומר, עכ"ז אומרים אותה במרוצה!

הרי שתפלת תחנון היא מתנה טובה שעל ידה אנו יכולים לבטל מעלינו גזירות רעות, ופלא היא איך שאנשים מדלגים עליה בכל אמתלא, (אין דבריו אמורים ח"ו על אותם שמנהג אבותיהם ורבותיהם להקל בזמנים מסוימים, אלא על אותם שמזלזלים בלי שום הצדקות) ואם היו באמת יודעים גודל כוח תפלה זו ומה טמון בתוכה היו אומרים כל מילה בכוונה יתירה. ובספר גזי ישראל מאת זקני הק' האדמו"ר רבי ישראל מטשארטקוב זצ"ל ביאר על דרך זו מה שאנו מתחננין בתחילת תפלת התחנון, "ואתה צדיק על כל הבא עלינו, כי אמת עשית ואנחנו הרשענו", דצריכים להבין מהו הלשון "הרשענו", ועוד "כי אמת עשית", הכי יתרון הוא כי הקב"ה עושה אמת, וגם ההיפך של אמת הוא שקר, ולמה אומרים הרשענו.

אבל באמת, שכוונה אחרת עמוקה טמונה פה, לפי מה שאמרו בגמ' (ברכות ה). "לעולם יריגז אדם אדם יצה"ט על יצה"ר ואם לאו יעסוק בתורה, נצחו מוטב ובאם לאו יקרא ק"ש, ואם לא זיכיר לו יום המיתה". נמצא לפי"ז שמטרו לנו חז"ל שלשה עצות טובות הללו כדי לצנח היצר הרע ולהחזירו לטובה כח סגולת דברים האלו, תורה, ק"ש, מיתה. וזה הקב"ה בתיבת של אמת נוסריקון א', אחד ק"ש בקבלת עומ"ש, מ', מיתה, ת', תורה, וע"ז אנו מתוודים וקובלים לפני הרבש"ע בתשובה שלימה "כי אמת עשית", לזכות אותנו בכלי קרב נאמנים, ואנפ"כ נתרשלנו בעבודה זו, ולבסוף עדיין "אנחנו הרשענו", וצריכים אנו עוד עזר וסייעתא דשמיא, ע"כ.

וכן הדברים אמורים לגבי תפלת תחנון גופא, שהיא עצה טובה לנו ומתנה טובה בימי הגלות להציל את כלל ישראל מיד אויביהם. ואכן לא בכדי נקראת תפלה זו בשם תחנון וכלשון הטור (ס' קלא) "ולאחר שסיים ש"ץ חזרת תפלה נופלים על פניהם ומתחננין" הרי שנקראת תחנון משום שאנו צריכים להתחנן לפני השי"ת לרחם עלינו, וכן איתא בספר עיון תפלה "התפלה שמתפללים בנפילת אפים נקראת תחנון על שם הכתוב (דניאל ט, יח) אנחנו מפילים ותחננונו לפניך".

וכבר הזהירו לנו חז"ל (אבות פ"ב משנה ג) "וכשאתה מתפלל אל תעש תפלתך קבע אלא רחמים ותחננונים לפני המקום" וביאר רבינו יונה "כי תחננונים ידבר רש כי כל אדם צריך רחמים, ואם משחקת לו השעה כי השי"ת מאריך אפו ומחול עליו לא על צדקותיו הוא מרחם עליו, וצריך להתחנן לו פן ינחם ה' על אשר נחם על הרעה כי שמא יגרום החטא ואלו כל שעתה ועתה מתרחש ניסא". וכך נפסק להלכה (או"ח ס' צ"ח ס' ג) "יתפלל דרך תחננונים כרש המבקש בפתח" וביאר המשנה ברורה "וישים אל לבו שאין ביד שום

נברא מלאך או מזל או כוכב למלאות שאלתו כי אם ברצונו יתברך".

ובמכתב מאת הגר"ח פרידלאנדר זצ"ל (הובא בשפתי חיים מועדים א עמ' קי) הקשה זז"ל "ואם תאמר, יהודי זה שיש לו ב"ה פרנסה קבועה, יש לו גם הון ששם במקום בטוח, יש לו כשרונות וקשרים טובים וידיים טובים, יש לו משפחה ובית וכו' איך יוכל יהודי זה לעמוד לפני הקב"ה כרש שאין לו כלום, כעני בפתח?

אלא על האדם לדעת שכל מה שיש לו הוא רק ברצון הבורא ית' ועד כמה שהבורא רוצה- יש לו. ואם ח"ו אין זה רצון השי"ת, יכול לאבד את הכל בן רגע ח"ו אם שהכל מה שיש לו לא יעזור לו במצב של אסון ושל מחלה ח"ו. האדם צריך לקבל הכל מחדש ועכשיו עומד לפני כסא הדין כעני ורש שאין לו כלום וכולו תלוי בחסיד השי"ת הוא וכל אשר לו".

*

ויש להוסיף עוד על דבריו מדברי המדרש רבה עה"פ "ואתחנן אל ה' בעת ההיא", "אמר ר' יוחנן עשרה לשונות נקראת תפלה ומכולן לא נתפלל משה אלא בלשון תחננונים. מכאן אתה למד שאין לבריה כלום אצל בוראו".

מדברי המדרש רבה אנו רואים ש"תחננונים" ו"חנם", שורש אחד להם, שמרגיש האדם שמגיע לו כלום, אי"א לו לתבוע, ויכול הוא רק להתחנן "אולי יחוס עני עני ואביון אולי ירחם". וזהו שפירש רש"י "אע"פ שיש לצדיקים לתלות במעשיהם הטובים אין מבקשים אלא מתנת חנם", שלשון ואתחנן מורה על מי שמבין ומכיר שאין לו כלום אצל בוראו ואינו יכול לתלות על מעשיו הטובים לעזרו ממיצר.

והנה במגיפה זו נוכחנו לראות איך שכולנו תלויים רק ברצון השי"ת, ופתאום כל העולם התמוטט ובאו כולם להכרה "אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה'" (משלי פרק כא, ל) ו"רבות מחשבות בלב איש ועצת ה' היא תקום", ודבר זה צריך לעורר אותנו שכולנו ביד ה' וכדלים ורשים דפקנו דלתך.

בגמרא לא מובא על איזה צד יש לפול, וברמ"א (ס' קל"א) פסק "כשנופל על פניו נהגו להטות על צד שמאל", וכבר מצינו בספרי הראשונים טעם הדבר וז"ל רבינו בחיי (במדבר טז, כב): "ובשם רבינו האי גאון ז"ל כי מן הראוי לאדם ליפול על פניו בצד שמאל, ונתן טעם בזה כדי לשעבד בנפילת אפים היד הרומזת חירות בליל הפסח". וכזה הובא גם במחזור ויטרי (ס' צג) וז"ל "וכשהוא מוטא יטה לצד שמאל דתנין שמה הסיבה, ובאותו צד שהוא נראה כבן חורין צריך להיות נכנע".

והיינו שאין לאדם לבטוח "בכוחי ועוצם ידי", ומה אנו מה חיינו מה חסדינו, עפר אני בחיי ק"ו במיתתי, ולכן כשהוא נופל על פניו צריך להכניע צדו השמאלי שמרמז על חירותו, דצריך לזכור תמיד שאנו תלויים ברחמי ה'.

וכזה סיפר החפץ חיים זצ"ל (עה"ת פ"ב האזינו עמ' ר"צ) מעשיר אדיר אחד, שבן לילה נעשה עני גדול עד שהיה מחזר על פתחים. פעם מזרקה מפיו של עשיר זה היה לפני אחד מגדולי הרבנים, כי עשירותו רבה כל כך עד שהד הנמנע הוא לו שיד מנכסיו המרובים. הרב גער בו מיד בבזיפה וצהו אותו לשוב מדבריו, אבל העשיר סירב ובביטול הביט על הרב.

זמן קצר אחר כך פגש הרב האיש הזה בעיר אחרת כאשר הוא מחזר על הפתחים. האיש סיפר לו בדמעות איך חיילי הצבא עברו דרך אחוזתו,

ובעברם על הגשר, ראש הצבא נחלק מעל 100 ונפל עם הסוס אל המים. העלילו עליו כי בכונה הסיר חתיכת עץ מעל הגשר למען יפול הנופל ממנו, ומיד פסקו את דינו כמורד במלכות. ברגע האחרון הצליח העשיר לברוח משם בחשכת לילה טרם תפסו אותו, ויצא נקי מכל נכסיו ונעשה עני ומחזר על הפתחים. וכאשר האיש פגש את הרב הנ"ל נזכר בדבריו הקודמים אשר הטיח אז כלפי מעלה, והתודה בלב נשבר על העבר אחרי אשר נוכח כי אין חכמה ואין תבונה נגד ה'.

ויסוד זה כבר מובא בגמרא כתובות (10): "תנו רבנן מעשה ברבן יוחנן בן זכאי שהיה רוכב על החמור והיה יוצא מירושלים והיו תלמידיו מהלכין אחריו, **ראה ריבה אחת שהיתה מלקטת שעורים מבין גללי בהמתן של ערביים**, כיון שראתה אותו נתעטפה בשערה ועמדה לפניו, אמרה לו רבי פרנסני, אמר לה בתי מי את. אמרה לו בת נקדימון בן גוריון אני, אמר לה בתי ממון של בית אביך היכן הלך, אמרה לו רבי לא כדן מתלין מתלא בירושלים מלח ממון חסר ואמרי לה חסד, ושל בית חמיך היכן הוא, אמרה לו בא זה ואיבד את זה, אמרה לו רבי זכור אתה כשחתמת על כתובתי, אמר להן לתלמידיו **זכור אני כשחתמתי על כתובתה של זו והייתי קורא בה אלף אלפים דינרי זהב מבית אביה חוץ משל חמיה**, בכה רבן יוחנן בן זכאי ואמר אשריכם ישראל בזמן שעושין רצונו של מקום אין כל אומה ולשון שולטת בהם, ובזמן שאין עושין רצונו של מקום מוסרן ביד אומה שפלה ולא ביד אומה שפלה אלא ביד בהמתן של אומה שפלה".

הרי שצריך האדם להכיר שאין לנו להשען אלא על אבינו שבשמים וזהו יסוד נפילת אפים וכדביאר רבנו בחיי (במדבר טז, כב) **וז"ל "דע כי ענין נפילת אפים בתפילה יש בו שלש כוונות**, האחת למורא השכינה, והשנית להראות צער והכנעה, והשלישית להראות אסירת חושיו וביטול הרגשותיו. האחת למורא השכינה **כדי שיתלבש בזה בושט וצניעות** כי כיסוי הפנים מדרכי הענוה והבושת. השנית, **להראות צער והכנעה**, והוא כי הנופל על פניו מצטער ונכנע, וההכנעה מעיקרי התשובה ואז תפילתו מקובלת והקב"ה חושש על צערו וממלא שאלתו. השלישית, **להראות אסירת חושיו וביטול הרגשותיו**, והוא כי הנופל על פניו מכסה עיניו וסותם פיו והוא מסכים במחשבתו שאינו רואה נזקו ותועלתו ואינו יודע דרכו ועניו **ואין בידו להפיק רצונו אם אין הקב"ה מסכים על ידו**.

ויהי רצון שנזכה לקיום הפסוקים "חננו ה' חננו כי רב שבענו בז וכו' עזרנו אלקי ישענו על דבר כבוד שמך והצילנו וכפר על חטאתינו למען שמך".

פינת ההלכה מאת מרן הראשון לציון בעל ילקוט יוסף

פינת ההלכה / מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א, בעל ילקוט יוסף. נמסר ע"י הרב ונערך ע"י הרב יצחק קורלנסקי חולי ה'קורונה' בתשעה-באב

מי הם החייבים ומי הם הפטורים מן התענית?
| מי שהותר באכילה, האם צריך לאכול פחות מכשיעור? | האם נכון לגזור תענית-ציבור בעת מגיפה? | כיצד ינהוג חולי ונשאי נגיף ה'קורונה'? | ומהו החילוק בין נשאים הסובלים מתסמינים לבין נשאים החשים בטוב?

שאלה: מי הם החייבים להתענות בתשעה באב ומי הם הפטורים, ובפרט בשנה זו, לאור התפשטות נגיף ה'קורונה'?

האבל על חורבן ירושלים
תשובה: בגמרא (פסחים נד ע"ב) אמרו: "תשעה באב אסור באכילה ושתייה, והכל חייבים להתענות בתשעה באב, ואסור לפרוץ גדר", ובגמרא (תענית ל ע"ב) אמרו, שכל האוכל ושותה בתשעה באב, לא יזכה לראות בשמחת ירושלים, וכל המתאבל על ירושלים - זוכה ורואה בשמחתה, שנאמר (ישעיהו י"ו) 'שמחו את ירושלים וגילו בה כל אוהביה, שישו אתה משוש כל המתאבלים עליה'.

צום עוברות ומניקות
צום תשעה באב חמור יותר מ"ז תמוז ועשרה בטבת וצום גדליה, שבשאר צומות עוברות ומניקות פטורות מלהתענות, ואילו בצום תשעה באב עוברות ומניקות מתענות ומשלימות, כדין יום כיפורים, מערב עד ערב, כמבואר בש"ע (ש"ע ס' תקנד ס"ב ורמ"א ס' תקנ ס"א). אך עוברות ומניקות שיש להן איזה חולי, אפילו חולי שאין בו סכנה, בזה מורים להן שלא להתענות בתשעה באב, ואמנם הוא חמור יותר משאר צומות, ואין אנו מקילים בסתם, מכל מקום כיון שסוף סוף תשעה באב הוא צום דרבנן ואינו כיום הכיפורים שהוא מדאורייתא, לכן אומרים שבמקום חולי לא גזרו רבנן.

הגאון רבי צדקה חוצין זצ"ל בהיותו רבה של בגדאד (בשנות תקג-תקלג) תיקן לעירו כמה תקנות טובות, ומהן, שעוברות ומניקות לא יתענו בתשעה באב, כי ראה שמרוב החום השורר שם, באות כמעט לידי סכנה (הקדמת ספר צדקה ומשפט). ובשו"ת אבן ישראל - להגאון רבי ישראל יעקב פישר זצ"ל (ח"ט ס' סב אות י) כתב שבזמן הזה אסור למעוברות להתענות בתשעה באב. ובמחילה מכבוד תורתו הפריז על המידה להקל להן מלהתענות ביום תשעה באב, אף בסתם עוברות, כיון שלא באות לידי סכנה ואינו חולי-שאינו-סכנה, ואין כן דעת הש"ע שאר האחרונים, ורק במקום איזה חולי יכולות להקל. וכן כתב הגה"ק מקלויזנבורג זצ"ל בשו"ת דברי יציב (ס' רלב) שרק מעוברת חולנית מותרת לאכול בתשעה באב.

וכמו כן מיינקת צריכה להתענות בתשעה באב, אף אם היא מניקה בפועל. וכל שכן אם פסקה. אלא אם כן יש לה חולשה יתירה, או אם התינוק חולה קצת והרופא אומר שהתענית יגרום לילד נזק, מותר לה לאכול בשביל התינוק. וכל שכן אם יש חשש שעל ידי תעניתה יופסק החלב לגמרי, כי פעמים שינוי בין חלב-אם לתחליפים שונים גורם לחולי לתינוק, ויש לה לאכול שלא יחסר חלב האם, וכמו שכתב מרן החיד"א בברכי יוסף (ס' תקנד סק"ה).

ויולדת לאחר שלושים יום דינה ככל אדם וצריכה לצום, ואף אם מניקה בפועל כאמור. ומכל מקום אם עדיין לא נתרפאה לגמרי, והיא חלשה וצריכה לאכול, דינה כחולה-שאינו-סכנה שעדיין לא נתרפאה לגמרי ופטורה מהתענית.

מי שהותר באכילה, האם צריך לאכול פחות פחות מכשיעור?

בשו"ת מעשה נסים - להגאון רבי נסים הכהן (ח"ג ס' קח) כתב שמינקת הצריכה לאכול בתשעה באב, תאכל פחות פחות מכשיעור, דהיינו פחות משיעור כזית, ותשעה חצי שעה בין אכילה לאכילה. אולם בספר מבח אדמה (ס' תקנד) כתב שחולה בתשעה באב אין צריך לאכול פחות פחות מכשיעור, כי במקום חולי לא גזרו חכמים, ואין (מחז"ב בקונטרס אחרון ס' תקנד) ובשו"ת שערי דעה (ח"ב ס' רב) שבארבע צומות דרבנן שמותר לחולה-שאינו-סכנה לאכול, לא מצאנו שיצטרך לאכול פחות פחות מכשיעור בשהיית יותר מכדי אכילת פרס, וגדול אחד אמר שרק בחולה-שיש-בו-סכנה האוכל ביום הכיפורים הצריכו לעשות כן, לאכול פחות פחות מכשיעור, אבל חולה-שאינו-סכנה שאוכל בד' צומות דרבנן, וכן בתשעה באב, אין לנהוג כן, שאולי אכילה בשהיית יותר מכדי אכילת פרס, יכולה להזיק לו, ולכן יאכל כרגיל, והיא השערה נכונה על פי חכמת הרפואה.

גם הגר"ש ואזנר זצ"ל בשו"ת שבט הלוי (ח"ד ס' נו) כתב שסתימת הפוסקים (ס' תקנד) נמפורש שבמקום חולי לא גזרו חכמים להתענות כלל ואין כן חומרת חצי שיעור, ואילו היה צריך לאכול רק פחות פחות מכשיעור לא היו שותקים מלהזכיר יסוד גדול כזה השייך בכל חולה האוכל בתשעה באב, וביאר כי מה שכתב בביאור הלכה (ס' תקנד ס"ו) בשם פתחי עולם (סק"י) שבמקום מחלת המגפה חוליער יאכל פחות פחות מכתבת בכדי אכילת פרס, וכן בשתייה ע"פ השיעורים הנזכרים בה"ל ויה"כ (ס' תריח ס"ז-ח), לא כתב כן אלא במקום מחלה הנ"ל, שכידוע היה נעקר כל התענית לגמרי על ידי שהתירו לכל הקהל לאכול ביום תשעה באב ואם כן יש עקירת תענית חמורה, ובכדי לעשות היכר שלא תשתכח תורת צום תשעה באב לגמרי, יעץ לאכול רק ביותר מכדי אכילת פרס, ועוד שהרי עדיין אינם חולים כלל, והעצה לאכול היא רק מפני שמניעת האכילה יכול להמשיך המחלה עליו, לכן החמירו בזה, לא כן כשכבר נחלה במחלה, אפילו אין בו סכנה, אוכל כרגיל, לפי שבמקום חולי לא גזרו רבנן.

וכן כתב הגאון רבי יחיאל מיכל אפשטיין זצ"ל בערוך השולחן (ס' תקנד סוף סק"ז) דבתשעה באב שהוא צום דרבנן לא שייך להחמיר שיאכל החולה פחות פחות מכשיעור. וכן כתב הגרא"ד הורוביץ - מגדולי רבני 'העדה החרדית ים-בשו"ת קנין תורה (ח"א ס' קיח). ואמנם בשו"ת מרחשת (ח"א ס' יד) כתב שכאשר היה חולה בתשעה באב החמיר על עצמו לאכול פחות פחות מכשיעור, אולם זו מידת חסידות היא לגברא רבה כמותו, אך אין זו מידת כל אדם, ובדרבנן שומעים להקל. וגם המינקת שאוכלת כדי שלא יחסר לה חלב, יכולה לאכול כרגיל, ואין צריך לאכול פחות פחות מכשיעור.

זמן ההמתנה בין אכילה לאכילה
ובכלל מה שכתב בשו"ת מעשה נסים הנ"ל להצריך לשהות בין אכילה לאכילה חצי שעה, אינו נכון, כי אפילו לחולה-שיש-בו-סכנה ביום הכיפורים אנו נוהגים להורות להמתין בין אכילה לאכילה עשר דקות ולא יותר. וכן כתב בשו"ת חתם סופר (ח"ו ס' טז). גם בספר דינים והנהגות החזון איש

(עמ' קג) כתב שהשהייה ביותר מכדי אכילת פרס לחולה ביום הכיפורים, די בתשעה דקות. ומכל שכן בצומות דרבנן שאף להחמיר לאכול פחות פחות מכשיעור, מה שאינו מחוור, אין צורך לשהות בין אכילה לאכילה יותר מעשר דקות.

תענית הציבור בעת מגיפה

המגן אברהם (ס' תקעו וסק"ב) כתב על דברי המשנה (תענית יט ע"א, וש"ע ס' תקעו ס"ג) לענין גזירת תענית בעיר שיש בה מכת ד'ב'ר, והוא שיש שלושה מתים בשלושה ימים זה אחר זה מכל חמש מאות איש בעיר אחת, שכיום אין מתענים בשעת ה'ד'ב'ר, שאם הוא חלש ואינו אוכל ושותה, קולט ח"ו שינוי האויר. וכן כתב מרן החיד"א בברכי יוסף (ס' תקעו סק"ד) בשם הראשון לציון, מהדורת ירושלים מהר"ם בן חביב (בתשובה כת"י, מהדורת חכמת שלמה ס' עה) שכתב שהאידינא אין גוזרים תענית צבור על הדבר, וכן אמרו משם האר"י ז"ל. וכן כתבו עוד אחרונים. והמדובר הוא על צום שרוצים לגזור על הציבור בשל הצרה, ובזה כתבו שאין מצערים קהל בשעת מגיפה.

בשו"ת חתם סופר (ח"א או"ח ס' קב) נשאל מרבה של קרקא, אודות מה שאירע בעירו שהוכתה במגיפת החוליער, שבחודש כסלו נכסה הירח, ויען כי בעונות הרבים חולי הקאלרא שלט שם בעת ההיא וכבר אירע כן בחודש כסלו שנת תקצ"א גם כן, בשליטת החולי ההיא, ולא טוב היה אחריתו אז, על כן צחלו ורעדו ונצטערו הרבה בכיסוי הלבנה, ובלייל ט"ו, אחרי חצי כ"ט יום ו"ב שעות ותשצ"ג חלקים (ע"י ס' תכו ס"ג) נראית קצת, והרבה אנשים התחילו לברך ברכת החדש, ולא עלתה בידם כי חזרה ונתכסה בעבים, ויען כי נצטערו ההמון מאוד על סימנא מילתא, וידוע כי הרופאים מזהירים מאד בזמן המגפה בכלל ובפרט בחולי הנ"ל שלא יצטערו ולא יתנו על לב שום דאגה (וע"י רמ"א י"ד סוף ס' שעד ושצו ס"ג), על כן התחכם הרב להשקיט לב הדואגים להורות להם כי עוד יש תקוה גם בלייל ט"ז לחודש ולא יצטערו, וכך היה שבלייל ט"ו היה בהיר בשחשקם וראו את הירח, ובירכו כמה מאות ברכת החדש ושמחו שמחה גדולה, וסמך על הפוסקים שגם ט"ז בכלל הכשר ברכת הלבנה, ושאל האם עשה כהוגן, שהרי לא מברכים על לבנה בלייל ט"ז בחודש, שהלבנה הולכת ומתמעטת. והשיב לו החתם סופר כי יען בזמן המגיפה שהצער מסוכן להם, ומשום הכי אין גוזרין בו תענית, לכן יש לומר שהורה כהלכה ולא יאונה לצדיק כל און. ונלמד מכאן את חומרת התענית בשעת המגיפה.

חיוב התענית לחולי ונשאי נגיף ה'קורונה'
ואמנם כיום בזמנינו עדיין אין זה בגדר ה'ד'ב'ר עליה כתבו הפוסקים, והרחיב בזה בשו"ת חוות יאיר (סימן קצז). ברם, ישנו רופא שומר התורה והמצוות, מנהל מחלקת מיון בביה"ח 'אסף הרופא', ולדבריו בזמנינו זה, בעת נגיף ה'קורונה', גם אלו שאין להם חום וכל מיני תסמינים שונים, ישנה סכנת קרישיות יתר בשל התייבשות.

ולכן יש מאד להיות זהירים בדבר זה, כי מחד, ליתן היתר גורף לכל מי שנדבק בנגיף ה'קורונה' ולכל המבודדים שלא יתענו בתשעה באב, זהו בלתי אפשרי, שכן צום תשעה באב אינו כשאר הצומות אלא חמור יותר. מה שכן, מי שיש לו חום, הרי זה בגדר 'חולה' ובמקום חולי לא גזרו רבנן ומותר לו לאכול. וכמו כן מי שיש לו כאבים בפרקים ובשרירים, ושיעולים רבים, גם זה בגדר חולה שפטורו מלצום ויאכל כרגיל.

אולם שאר הנדבקים בנגיף, אם חשים הם בטוב ואין להם חולשה גדולה, חום ושיעולים וכיו"ב, יתחילו להתענות, ואם במשך יום תשעה באב

ירגישו חולשה מיוחדת, מה שלא היתה להם בצומות הקודמים, יש לחוש לדברי הרופא הנ"ל בדבר קרישיות יתר בדם, ופטור הוא מן התענית. אלא שבמצב זה כדאי להחמיר לאכול פחות פחות מכשיעור ולשתות פחות פחות מכשיעור, כיון שאינו ממש בגדר 'חולה', אלא אנו רק חוששים אולי הוא חולה, לכן אנו מקילים ואומרים שיאכל פחות פחות מכשיעור.

אך נשא הנגיף אשר הוא חש בטוב, אין לו חום וכאבי פרקים ושיעולים, ונח כל העת, ויכול לעבור את הצום ללא חולשה יתירה, עדיף יותר, כי אף שנדבק בנגיף, עדיין אין זה אומר שהוא בגדר חולה-שאינו-סכנה שנותנים לו היתר גורף לאכול ולא לצום כלל.

'לששון ולשמחה'

שהקב"ה יסיר המגיפה והחולי מעם ישראל בכל מקום שהוא, ונזכה לשמוע בשורות טובות, ושיבוא במהרה משיח צדקינו, ויבנה בית המקדש, יהפך הצום הזה לששון ולשמחה במהרה בימינו אמן.

*

דברי מרן הראש"ל שליט"א נאמרים מדי יום ישי, ערב שבת קודש, ונערכים ע"י הרב יצחק קורלנסקי. לתגובות: 8033050@gmail.com

סיפור

סיפור / הרב חנוך חיים ויינשטוק

הגם שאול בנביאים!?

נו אז מה אומרת הגמרא? שואל מוישי את חברותו שלוימי אחרי אין ספור קטיעות. הבוקר התחיל טוב עם 25 דק' של לימוד סוחף של הסוגיא, אלא שלפתע נכנס יענקל ה"נייעסיסט" לאולם בית המדרש עם החדשה התורנית. הוא לא חשב לרגע האם כדאי או מותר לקטוע את האברכים ששקועים בלימוד ערני על הבקר. אותו ענין יותר להעביר את החדשה התורנית של הבקר, אותה קיבל בבפיר לפני מספר דקות.

חדשה זו קטעה את הלימוד המתוק בו התחילו מוישי ושלומי, וגרפה אותם לכל מיני מחוזות מעל לחצי שעה. עכשיו אחרי שהכל נלעס, נעשים ניסיונות להחזיר את הסוגיא למרכז העניינים, אלא שכל "הגישמאק" חלף לו. לפתע נראתה הסוגיא הכל כך מוכרת ואהובה כלא שייכת. מספר ניסיונות רענן המוח והשבת הרוח למפרשים העלו חרס.

איי איי, למה כל הפסקות הארוכות באמצע הלימוד? מתמרמר לו שלוימי, הנה כל הסדר נהרס לנו. ואם זה היה פעם אחת "ונסלח". אבל הסיפור הזה חוזר על עצמו כמעט מידי יום, כל פעם עם הווריאציה שלו, ומה יהיה עם כל העתיד שלנו? האם בשביל זה אנחנו יושבים בכלל ומשקיעים את מבחר שנותינו כשכל יום נהרס לנו?

אתה צודק מאד, חוזר אחריו מוישי כשהוא מהנהן בראשו. גם אני חש את טעם ההחמצה. השאלה איך אנו תופסים את עצמנו ומתחילים סדר חיים חדש בו באמת לא ניתן לכל החדשות והאירועים לתפוס את חלל עולמנו.

שלומי שוקע בהרהורים מס' שניות, הוא מרים את ראשו ואומר בנימה קצת מהוססת. יש לי בעצם משהו, רעיון שכבר הופך בו זמן רב. אבל עד עתה הוא ישב בירכתי מוחי. עתה הוא חוזר ומנצנץ. זה כבר זמן מה עולות בקרבי מחשבות, שאולי כדאי לנו להעתיק את מיקומינו מירושלים שהיא עיר גדולה שמלאה טבעית בסנסציות יום יומיות מעניינות. ולהקים ישוב תורני קטן באחד הפרברים, מקום שלא יעלה לנו הון רב להשקיע בהקמתו. ואז נוכל לחיות חיים תורניים רגועים בלי

הליסחף אחרי המולת הרחוב. נייעס יפסיקו לעניין אותנו. נדאג שיגיעו למקום אברכים רציניים בעלי תוכן שרוצים להקדיש את חייהם לעליה מתמדת בלימוד. ואז נוכל למצוא את עצמנו בלי לעמוד כל יום בניסיונות אין ספור.

הרעיון כבש את לבו של מוישי, הוא לא טמן אותה בלב, וכאיש מעשי ובעל קשרים החל לגלגל אותה. הוא עמד בקשר עם יזמים בעלי מעוף שאיתרו קרקעות לא מיושבות שאינן רחוקות מירושלים ובני ברק. המקום לא היה שומם, היו מסביבו כמה ישובים ולכן הייתה שם כל התשתית. כשבשלב הראשוני אלתרו כמה עשרות קאראווילות שניתן יהיה לשבצם במבצע מהיר.

השלב השני היה למצוא אברכים שיסכימו לעבור למקום חדשני שכה, רחוק מהמולת העיר. מוישי ושלומי התגייסו לנושא. מידי יום היו עוברים בבתי אברכים שנראו להם כמועמדים רציניים, והיו נושאים בפניהם הרצאות על חשיבות ההתנתקות מכל שטף החיים והמולת הזמן, דבר שמביא אברכים בעלי מעלה להפסיד את כל יעודם. כאן התגלה כוחו המיוחד של שלומי. הוא ניחן בשפה עשירה וציורית ויכולת מדהימה לעורר עניין. הוא הצליח לגרוף אברכים רבים שהתלהבו לשמע הרעיון, לחיות חיים תורניים שקטים.

לא עבר זמן רב וכמה עשרות אברכים בני תורה נרשמו לפרויקט. הרעיון החל קורם עור וגידים וכמעט ולא נתקלו בקשיים, נראה שאוט טוטו מתיישבים. מוישי ושלומי ארגנו כנס יסוד עם המתישבים כשהם מתוויים את קווי ההתארגנות הראשוניים. האברכים העלו רעיונות יפים איך לייעל את חיי הקהילה הקטנה. דובר על חיי קהילה מסודרים, מגן ועד חידור, בית ספר לבנות, כולל, ומשרות לנשות האברכים. כשיש רצון מצד כולם נסגרים דברים בזה אחר זה. נראה היה שהכל הולך על דרך המלך, ואז החלה הבעיה הקשה לצוץ.

היה זה אברך רציני בתחילת השלושים שקרא בסער. אני לא מבין אתכם רבותי. אנחנו יושבים היום השגרתיים. ומה עם החלק הרוחני? מדובר כאן בישוב תורני מובהק, ודבר זה מצריך רב ומנהיג קהילה. אי אפשר לקחת סתם איזה רב. זו לא שכונה או בית כנסת, חייבים לאתר רב שיהיה משכמו ומעלה, שיוכל לשאת את משא הקהילה ולהנחות אותה בדרך ה'. השאלה את מי לקחת, ואם בכלל ירצה ללכת לקום חדש.

שאלה זו שהייתה במקומה החלה לעורר הדים, היא גררה אחריה דיון סוער. ושמות שונים החלו לצוץ, כפטריות לאחר הגשם. זה מציע את רב פלוני בעל ותק ברבנות, אדם משכמו ומעלה, אלא שהצעה זו תיכף נגוזת, מהסיבה שהוא מאויש באלף ואחד תפקידים, כך שגם אם ירצה לקחת את התפקיד, זה יהיה אחד חלקי פרומיל מסדר יומו. משנהו מציע רב חשוב אחר, אבל עקב האכילס שלו הוא "חדשן" ומי יודע לאן תנשב הרוח. שמו של רב שלישי פוסק חשוב הועלה, ואף הוא נדחה ע"י חלק גדול מהתושבים, בגלל שהוא כבר ישיש מידי בשביל לנהל קהילה צעירה של אברכים. וכך הועלו שמות שונים, אלא שלכל אחת מהן הייתה בעיית "חוסר תאימות" למקום החדש.

כשנראה שהמצב הוא כלאחר הייאוש, באה הצעה של אברך צעיר העונה לשם יוסף שיפר, אדם בעל מרץ בלתי נדלה, כל העת צעק שיש לו שם שיעמיד בצל את כולם, אבל משום מה לא שמעו את קולו, עתה מששככה הסערה נשמע קולו בשנית. אני מציע את השם הרב פינחס פוזננסקי,

גאון גדול בתורה ובפסק! לדעתי הוא הרב שיענה לכל הקריטריונים.

מי זה בכלל? לא שמענו את שמו. איך ניתן להתייחס לאדם אלמוני? נשמעה תגובת אכזבה מהרבה שומעים.

אתם טועים רבותי, הוא מוכר ועוד איך מוכר, ענה אותו יוסף שיפר בביטחון. הוא רב ישוב... זה שנים, והוא מתמחה בנושאי הרבנות בכל המישורים. כשהחל מעט לפרט החלו להגיע מספר תגובות של אברכים ששמעו את שמו, ודעתם הייתה מאד חיובית. מדובר ברב בשנות החמישים שמיטיב להתמצא בנושאים התורניים, ויד ורגל לו בכל נושאי ההלכה. הוא גם מצוין בפקחות נדירה, אמנם הוא כבר רב ישוב, אבל זה ישוב קטן שלא מעמית הרבה קשיים. ואין מניעה שיוכל לקחת קהילה נוספת על שכמו. סביר להניח שדמות כזו תדע ללוות את הקהילה בצעדיה הראשוניים. הנושא גרר דיון סוער בנושא. ולבסוף נפלה ההחלטה לפנות אל הרב פוזננסקי ולהטיל עליו את התפקיד.

השאלה מי מכיר את הרב הנ"ל כדי להעמיד בפניו את התפקיד.

קריינא דאיגראת איהו להווי פרוונקא [קורא האיגרת הוא נעשה לשליח, והכוונה שהמציע אמור להיות המבצע], זרק יוסף שיפר את מועמדותו.

נראה לך שתצליח לשכנעו שאלו מוישי ושלומי. תסמכו עלי, אני מכיר את הרב הזה היטב, כעל כף יד. יש לי מילה אצלו. אם אבקש ממנו הוא יגיע ועוד איך.

לא, זה לא טוב שתלך לבד, זה לא מספיק מכובד. צריכים לכל הפחות עוד שניים שיבואו יחד עמך, זה יעשה רושם אחר, חרץ שלומי את דעתו.

בסדר מצדי אני מוכן, הבה נתארגן ונסע אל הישוב ונדבר עם הרב.

אתה לא חושב שצריך להכין את הקרקע, כלומר לתאם עמדות עם הרב ולהכין אותו לכך? שאלו מוישי ושלומי כאחת.

לא, אין צורך, נעשה כפי שעשו אבותינו בעת שלא היו טלפונים ואמצעי דיבור ישרים, פסק יוסי פוסוק.

וכך יצאה לה המשלחת לדרך. הם הגיעו לישוב קטן אי שם בדרום כשהם נעים על גבי שבילים כמעט לא סלולים וחצי אפולוים. רוגע עמוק שרר מסביב, נפש חיה לא נראתה בחוץ, שקט זה נקטע מפעם לפעם על ידי געיות בקר וקרקורי התרנגולים. הם נעו אנה ואנה בין הבתים בלי לפגוש נפש חיה.

אתה מכיר את המקום? שאלו בחשש. יוסי ענה חיובית, הייתי כאן לא אחת, אני בן בית במקום. לבסוף הוא מצביע על בית קטנטן בעל מראה לא מעט מוזנח. זהו, הגענו לבית. כאן הוא מתגורר.

מוזר, חשוב שלומי לעצמו. כזה רב חשוב מתגורר בבית כה פשוט? ממש ביזיון לתורה. קשה היה לו לעצור בעד מחשבתו. תגיד לי יוסי, אתה בטוח שהוא מתגורר בבית הזה?

כן בטוח ועוד איך, ענה יוסי בשיא הביטחון. אמרתי לך שאני מכיר את הרב הזה היטב, ואני יודע שהוא גר כאן בבית הזה.

טוב, אמרת אמרת.

הם נכנסו לחצר וניגשו להקיש על הדלת, מוישי מחפש את השלט שיצביע על שם הרב, אבל השלט שבור והאותיות אכולות משיני הזמן והשמש עד שלא היו קריאות. מוישי נוקש בדלת קצבות. אחרי מספר נקישות נשמעה תזוזת כסא, זוג רגליים עייפות נשמע מדשדש לכיוון הדלת.

האיש שפתח להם את הדלת, נראה להם אדם עייף ומיוגע מאד לאחר עבודה יומית מפרכת, פראץ שזוף צרוב מהרבה שמש שקפחה עליו, השרוולים היו מופשלים וגילו זוג ידיים שחומות ושריריות שהתאימו לאדם יגיע כפיים, ולא לרב שמכה בקהילה ומתעסק בפסיקות הלכתיות. שלומי ומוישי היו אחוזי תדהמה, האם כך נראה רב גדול בישראל? הם נתנו מבט נוקב ביוסי מצפים לראות מחוויר או מסמיק, אבל יוסי משדר עסקים כרגיל.

מי אתם ומה רצונכם? שאל האיש כשהוא תמה לראות משלחת שלמה ניצבת לה בחצר ביתו. יוסי נוטל יוזמה, באנו לדבר קצת בלימוד.

בדיוק איתי? שאל המארח כשכולו תמיהה.

כן, רצינו קצת לדבר אתכם, ומאד נשמח לדבר בלימוד. הפטיר יוסי כשכולו שופע ביטחון ומרץ.

טוב אם זה מבוקשכם אז היכנסו לביתי.

ממש צדיק נסתר, חשוב. כזו ענווה ופשטות מעולם לא ראו אצל רב שהוא, בפרט כשמדובר על אדם גדול בתורה, רב שעומד ללא חת על משמר הכשרות. הם הציצו לעבר הגמרא שנמצאה על השולחן, ולהפתעתם ראו שזו מסכת פסחים. במסכת זו עסקו עתה. ניתן יהיה להתפלפל איתו בלי לשבור את הראש חשוב.

שלומי תפס יוזמה, הוא החל לדבר על כמה נקודות בתחילת מסכת פסחים. המארח שישב מולם בראש השולחן נראה מאד שמח. הוא הניע את ראשו בהתלהבות. הדברים שאתה אומר נפלאים מאד. באמת כך דיברו בשיעור. יש עוד איזו הוספה שנאמרה, אבל זה בסדר גמור. אתה ממש מבטא כל דבר בדיוק כפי שצריך.

אז באמת זה הוא, חשוב. התרגשות עזה עברה בקרבם להכיר רב חשוב בקיא בש"ס שכל כך לא עושה מעצמו משהו.

איך הצלחת לקשור איתו קשרים כה אמיצים? שאל מוישי בשקט את יוסי.

תשמע פגשתי אותו הרבה פעמים בכל מיני הזדמנויות, ואני אדם אמיץ, אז ניגשתי אליו ודיברתי איתו על כל מיני נושאים וכך הכרנו.

נראה לך שהוא יסכים לקחת את התפקיד אם הוא כזה עניו ועושה עצמו כל כך פשוט?

אל תדאג, קודם הוא כבר מכהן כרב קהילה, אז מה זה משנה קהילה זו או אחרת? ולגוף הנושא אין לדאוג לסירוב, יש לי כושר השפעה עליו, אם אבקש אותו הוא יסכים, ענה יוסי בטוחות.

בינתיים שלומי ממשיך לנהל את השיחה, והמארח משתתף בשיחה, כשכל הזמן הוא מגלה שכן אמרו בשיעור וזה ממש מתאים.

כשסיים שלומי את השיחה הציע את תפקיד הרבנות. אנו מקימים במרחק שעה מכאן קהילה חדשה בו מתכוננים להתיישב כ-50 אברכים, הסולת של עולם הישיבות, שכל מגמתם להקים בית תורני שכולו יהיה על טהרת הקודש. וחשוב לנו שתהיה דמות רבנית חשובה שתנהל את המקום. אתם מאד מוצאים חן בעינינו וחשקנו עז שתכנונו פאר, כרב הקהילה התורנית.

המארח היה שרוי בהלם. ברגע הראשון היה במצב של פגיעות, באתם לצחוק ממני? שאני אכהן כרב. ממי אתם חומדים לצון?

הסירוב הזה מצא עוד יותר חן בעיני המשלחת. הם ראו בזה את אחת התכונות הראויות ביותר לרב. לא איזה סחבק שנגרר אחרי האווירה הרחובית שסוחפת אחריה את המיטב. חלילה לא באנו לצחוק, כוונתנו רצינית ביותר. ענו שלושתם פה אחד.

חחח הגיעו ימים טובים לישראל וכל געצל יהיה רב. חבל שילדי לא נמצאים במקום כדי ליהנות מבדיחה טובה.

למה בדיחה טובה? אנו מחפשים רב שינהל את קהילתנו בראש גאון. האם יש דבר יותר רציני מזה?

אז למה שלא תלכו לרב שלנו? הוא מתאים לתפקיד זה. אני בסך הכל אחד משומעי לקחו, לא כל כך בטוח שירצה, כי אין לו זמן רב, הוא עמוס בתפקידים רבים. אבל אולי בכל זאת אם תפצירו יאות לכם.

רק רגע שאל שלומי אחוז תדהמה, אתם לא הרב של הישוב?

חחח מצאם לכם בדיחה נאותה? ענה האיש. אני אחד מתושבי המקום שעובד כל היום בפלחה, אבל משתתף קבוע בשיעורי הרב, אחרי זה יושב ומשנן את החומר, לכן ב"ה אני יודע את הנלמד. אבל איך עלה על דעתכם לעשותני רב?! ראייתם מימיכם רב שזוף שידי מיובלות? בדיחה כה טובה לא שמעתי זמן רב. אם אתם רוצים לפגוש את הרב אוביל אתכם ברצון לביתו.

כעבור מספר דקות היו ישובים בבית הרב. כעת הבחינו בהבדל הרב. ר' פנחס היה אדם משכמו ומעלה. דמות פטריארכאלית שהקרינה סמכות רבה. כבר בדקות הראשונות שדיברו איתו ראו חותם של רב על כל צעד ושעל. אכן דמות של רב כזה אין בנמצא. כשהציעו לו את המשרה לא שלל אבל לא היה מוכן להתחייב על משרה מלאה. אני משמש כאן כרב מעל עשור שנים, לא יתכן להפקיר קהילה זאת. אבל אם אתם מוכנים שאחלק את זמני יש על מה לדבר.

כל הדרך נזהרו שלומי ומוישי שלא להציץ ביוסי כדי שלא לביישו. אבל חרה להם מאד על המהתלה שחמד. כשנפרדו לא רמזו ליוסי רמז קל.

אתה יודע מה שהכי חשוב לי מכל העניין, שבירת המידות. היה לנו כאן ניסיון רציני של "מתכבד בקלון חברו" וב"ה לא כשלנו בו. אמר שלומי. תוך שחש תמימות דעים עם מוישי.

זה היה יום כל כך יפה. השמש זרחה, הציפורים צייצו, הילדים המתוקים חייכו לקראתי בבוקר כשהערתי אותם לקראת יום הלימודים. הכל נראה מבטיח ומלא תקווה, ואני לא יכולתי לתאר לעצמי כי את היום הזה אסיים בצורה שונה לחלוטין. בלי רשיון!...

ראשית, אני חייב הסבר לקוראים הנכבדים. עבודתי מחייבת אותי להשתמש כל הזמן ברכבי הפרטי, ואם כל נהג חולה-הגה יודע כי בלי האוטו, הוא ממש כמו בלי רגליים להבדיל, רח"ל. אצלי המצב חריף עוד פי כמה וכמה. אני גר בבית שמש ומתנייד בכל בוקר לביתר, ומביתר אני ממחר לירושלים, ואחרי הצהרים אני חייב להיות בפתח תקווה לשעתיים, ובערב אני לומד עם החברותא הקבועה בבני ברק את הדף היומי...

בקיצור, אצלי 'אין מצב' להיות בלי האוטו אפילו שעה אחת. האוטו הוא לא רק כמו הרגליים אצלי, אלא כלי העבודה שבלעדיו אני לא יכול אפילו לדמיין איך החיים שלי יראו.

נכנסתי לרכב במצב רוח מעולה, לאחר שהבאתי את הבן לחיידר ואת הבנות הקטנות לגן, התפללתי שחריית בשטיבל הקבוע שלי, ענית את ה'ברכו' האחרון, ולמרות שידועי דבר טוענים כי 'עלינו לשבח' היא לא תפילת הדרך, מצאתי את עצמי מתניע את האוטו כאשר שפתי ממלמלות את הפסוק 'והיה ה' למלך על כל הארץ'.

מה אני יכול לעשות, מיהרתי. על השולחן במשרד חיכה לי גל של עבודה. גל? ים!

הספקתי לנסוע בדיוק שני רחובות, כאשר מונית הגיעה מאחורי. עד היום אינני יודע מה בדיוק קרה שם באותו בוקר. הייתי צריך לעשות פרסה ונהג המונית, לא הבחין, או שהוא מיהר, עד היום הענין נתון לויכוח. מכל מקום, אני 'שברתי שמאלה' והמונית פתאום נתקעה בי במלא העוצמה.

ברוך ה', אפילו לא נשרטתי. רק הייתי קצת בהלם. האוטו? זה כבר סיפור שונה לגמרי, הוא קיבל מכה הגונה שקימטה את צד המכונית בצורה מכוערת.

ההלם שלי העמיק כשגיליתי כי המונית לעומתי נמצאת במצב הרבה יותר גרוע ונראית כמו אקורדיון. גם נהג המונית יצא בחסדי שמים ללא פגע, אבל הוא השתולל מזעם וטען כי אני אשם.

שוטר הגיע למקום עם ניידת וסירנה עוד בטרם הספקתי לומר 'פוליס', וגילה עוינות כלפי וסימפטיה גלויה לעבר נהג המונית. "בודאי שאתה אשם" אמר בפסקנות, ולפני שקלטתי מהיכן זה נוחת עלי הכריז "אני עושה לך שלילת רשיון!". "מה?!" חשבתי שלא שמעתי טוב.

השוטר חזר על דבריו באיטיות ומתוך שמחה לאיד. רשם לי דו"ח מפורט עם כמה העתקים, והודיע לי חגיגית כי רישיוןי יישלל לתקופה בת שלושה חודשים.

למראה יבבותי והיאוש הנורא שהחל לשאוג מגרוני, התרכך נציג החוק, והסכים לתת לי ארכה בת תשעה חודשים עד למימוש השלילה. "אבל לא יעזור לך כלום. בעוד תשעה חודשים רישיוןך יישלל, אתה חייב ללמוד על בשרך את הלקח".

קהל קטן התאסף סביבנו. הרבה מן הצופים טענו כי השוטר היה חד צדדי וגילה נטייה ברורה ובלתי מוסברת לנהג המונית. מה גם שחלק מהם ראו בבירור שאני כן נתתי איתנות עם הווינקר לפני שהתחלתי את סיבוב הפרסה, ולא כפי שטענו נהג המונית והשוטר.

חזרתי הביתה ושכחתי מהענין. תשעה חודשים? ילד שלם, בריה חדשה בעולמו של הקב"ה יכולה להיוולד בתשעה חודשים.

אבל המחשב במטה המשטרה לא שכח...

בהגיע היום מגיעה אל ביתי מעטפה ועליה מוטבע סמל לא מרנין במיוחד, במכתב המצורף למעטפה אני מוזהר כי עלי להתייבב בתחנת המשטרה בבית שמש עד ליום זה וזה ולהפקיד שם את רישיוןי.

עם המשטרה לא מתחילים. גם לא חלמתי להגיש ערעור כאשר נגדי עומדות עדויות של שני עדים. על פי שנים עדים יקום דבר...

הפקדתי את הרישיון בידי שוטר פלוני בתחנת המשטרה, ויצאתי לדרכי ברגל. "להתראות בעוד שלושה חודשים" לחשתי לכרטיס הפלסטיק עליו מוטבעת תמונתי הצבעונית. לא העליתי לרגע אחד במחשבתי כי לא כך בדיוק יתנהלו הדברים.

לא אומר שחיי הפכו לגיהנום. לא צריך להגזים. אבל החיים שלי בהחלט הפכו לסיט אחד גדול. פתאום למדתי לדעת כמה קשה לנסוע בתחבורה ציבורית. התחלתי להכיר מחדש את כל המדרכות השכוחות בבית שמש ובירושלים. עצרתי מוניות בלי חשבון והלכתי המון ברגל, ונרשמו לי איחורים בכל מקום.

התרגלתי. לכל דבר מתרגלים. השאלה היא רק כמה זמן זה לוקח.

ואז צצה הנסיעה לבלגיה.

*

שכחתי לציין כי אני יליד בלגיה. ומפעם לפעם אני חייב לנסוע למולדתי הישנה לכל מיני סידורים ומטלות. והעיקר, ביקור בבית ההורים שיחיו והזדמנות לקיים מצות כיבוד אב ואם מדאורייתא.

הפעם, בניגוד לרוב נסיעותי, כאשר אני מגיח לבלגיה לשבוע בגפי, החלטנו אני וזוגתי שתחיה לנסוע בהרכב מלא, עם כל המשפחה. בעיקר מפני שהדבר היה בחודש אב, כולם בחופש וזו הזדמנות טובה לשלב בצרכים הפרטיים שלי גם ביקור משפחתי, ולשמח את ההורים שראו את נכדיהם האהובים.

דיברתי עם יואב, חברי הטוב המתגורר בביתר, וסיכמנו שכיון והאוטו שלי בין כה וכה מושבת, ניסע ביחד עם ההונדה שלי לנמל התעופה ואח"כ הוא יחזיק ברכבי למשך חודש. זה נהנה וזה לא חסר.

הכל היה מחושבן, רק בעיה אחת קטנה לא לקחנו בחשבון. במקום שהוא ינהג בדרך לנמל התעופה, אני ישבתי ליד ההגה. אני מודה ומתוודה אבל שזו היתה פזיזות וחוסר מחשבה מספקת. אבל אלו הן העובדות היבשות.

נסעתי עם המשפחה מבית שמש לביתר, שם עלה יואב לרכב, ומביתר נסענו הישר לנמל התעופה. כיון שאני כבר ישבתי ליד ההגה, המשכתי לשבת שם, ויואב לידי. מה כבר יכול להיות. עוד נסיעה אחת קטנה וזהו.

נסענו מהר, המטוס בנמל התעופה מחכה.

"נהג ההונדה עצור בצד".

הרמקול הזה מתכוון אלי? עיגולים שחורים צפו מול עיני וידי החלו רוקדות על ההגה ריקודי הורה סוערים.

כן, המכונית הקטנה עם לוחיות הרישיון האדומות והכוכב הכחול שיש "מ" במרכזו בהחלט משדרת אלי. עור רמקול לא ידידותי.

פני החווירו כפניו של נפטר, בר מינן. מה פתאום הוא החליט להתביית עלי, כתוב על המצח שלי

שאני נוסע בשלילה? בקושי הצלחתי להחנות את האוטו בצד. השוטר יורד לו בניחותא וניגש אלי.

"רישיונות בבקשה!"

"מה עשיתי?" ניסיתי להיתמם.

"רישיונות בבקשה" חוזר השוטר על דבריו כמו דיסק מקולקל.

נתתי לו את רישיונות האוטו והראיתי לו את הביטוחים. הכל היה דווקא בסדר גמור. האוטו עבר טסט בזמן והוא מוחזק בידי כחוק.

רק פרט אחד קטן היה חסר.

"ואיפה הרישיון שלך, אדוני הנהג?"

אני חושב שכוס חלב היתה פחות לבנה מהפנים שלי. כך הרגשתי באותו רגע.

"אין לי" מלמלתי. "אני בשלילה".

השוטר התלקח כמו מדורת ל"ג בעומר.

"אתה נוהג בשלילה! אהה" סינן מבין שיניו. "טוב, תבוא אתי בבקשה לתחנת המשטרה. אתה עצור והאוטו מוחזרם לחודש ימים".

במושב האחורי פרצו יללות מפי הטף. "אנחנו בדרך לנמל התעופה" ניסתה רעייתי להסביר ללובש המדים. "יש לנו טיסה לבלגיה בעוד שלוש שעות" היא נפנפה לעברו עם הכרטיסים כדי להוכיח את אמיתות דבריה.

אך השוטר היה קשוח כפלדה. "חוק זה חוק" ענה בחדות, "אתם באים אתי כעת לתחנת המשטרה".

הובלנו כשור לטבח אל תחנת המשטרה, ושם לאחר אין ספור ויכוחים והפצרות, הסכים מפקד התחנה לאפשר לי להשתחרר בערבות כדי שלא נפסיד את הטיסה. פרוטוקול מפורט נרשם כדת וכדין, הרכב הוחזר לחודש, ואני הזוהרתי כי יום לאחר שובי מבלגיה בעוד שלושה שבועות (הם בדקו בכרטיס את תאריך הטיסה חזור!), עלי להתייבב בתחנת המשטרה בבית שמש, עיר מגורי, כדי להתחיל הליך של שיפוט מהיר. אחרת יהיה רע ומר והרבה יותר גרוע. כלא כבר אמרנו?

*

החופש עבר כמו חלום. כולם נהנו. ההורים שלי הפיקו רוב נחת אושר מנכדיהם המתוקים, הקטנים צהלו ברוב שמחה בכל מתקני המשחקים והגנים הציבוריים. כולם היו מאושרים.

גם אני, עד לגבול מסוים. זכרתי מה מחכה לי בארץ יום לאחר שאשוב, ודי היה בכך לקחת ממני את כל ההנאה גם במרומי הגלגל הענק בלונה פרק, כשהילדים צופים מגובה של עשרות מטרים בעולם למטה, וצורחים באושר מהול בפחד כאשר הגלגל עוצר בפסגה ומתנדנד באוויר שתי דקות הנה והנה כדי להגביר את האפקט...

כל דבר טוב נגמר בסוף. החופשה הבלתי נשכחת באנטוורפן הסתיימה. הגיע יום הטיסה הביתה. נפרדנו מההורים בברכות ואיחולים וידיים מלאות מתנות פרידה ומיהרנו לנמל התעופה. אבא שיח'י היה הנהג. ולשם שינוי בארנקו שכן רישיון בלגי כשר למהדרין.

נחתנו בארץ, שמנו את הכל במקום וכבר היה לילה. הילדים העייפים מן הטיסה וטלטולי הדרכים נרדמו בן רגע, ורק אני התגלגלתי על יצועי ולא הצלחתי לישון.

שיפוט מהיר. נהיגה בשלילה!

ראיתי מול עיני רוחי את השופט מנפנף לעברי באצבעו, יכולתי לשמוע באוזני את קולו המתכתי ואת פסק דינו המהדהד בין כתלי בית המשפט:

"אני מבקש למצות את מלוא חומרת העונש עם הנאשם, למען יראו וייראו, ומטיל עליו בזאת מאסר של שנתיים!"

לפי החוק אפשר להטיל עונש מאסר בגין הניגה בשלילה. האם להטיל עונש מאסר, כמו גם לכמה זמן, העניין נתון לשיקול דעתו של השופט. מי יהיה השופט שלי? אוי לי! זה יכול להיגמר לא טוב. מאד לא טוב.

נעשה לי רע על הלב. שפתי החלו לרחוש תפילה. "אבא יקר שבשמים, אתה השופט האמתי, ואתה יודע את האמת כי גם שלילת הרישיון לא הייתה מוצדקת, ואפילו אם כן, האם אצטרך לשבת במאסר? מה יהיה עם האשה והילדים, והעבודה, והלימודים, והחברים, והבוסות?"

"ריבוננו של עולם, תעשה לי נס" התפללתי בצר לי.

ואז, בין שלוש לארבע בלילה. כאשר כולם נמים בשלילה ובעולמו של הקב"ה שורר שקט מבורך, ורק הצרצרים משמיעים את קולם ברמה ואילו אני מתפתל ומתגלגל מצד לצד, פתאום נזכרת: כוח הצדקה! - - -

גדול כוח הצדקה שיכול להטות הכף מחובה לזכות. אדם נותן צדקה ואינו יודע כי באותו רגע הוא שינה את כפות המאזניים בשמים. האמורא שמואל והחוזזה בכוכבים אבלט רואים קבוצת פועלים צועדת ליד שפת האגם. אבלט הגוי אומר לשמואל כי פועל פלוני עומד למות. נחש ארסי יכיש אותו בעוד שעה קלה. אבל האיש חוזר בחיים, ולאבלט הנדהם מתברר כי באותו יום נתן הפועל את פת לחמו לחברו הרעב. בזכות הצדקה ניצל ממות והנחש שהיה צריך לנשוך אותו, מת בעצמו. שמואל מסביר לאבלט כי אמנם לפי המזל של הפועל היה צריך למות, אך ישראל הם מעל המזל וזכות המצוה הגנה עליו. עלינו נאמר "וצדקה תציל ממות" אומר שמואל לאבלט הנכרי, החוזזה בכוכבים. (עיין שבת קנו).

מי יודע מה ערכה של צדקה.

שמעתי סיפורים לאין ספור על אנשים שהיו בכל מיני מצבים מעיקים, ותרמו כסף לצדקה, וראו ישועה מהירה שלא כדרך הטבע.

הדבר צף ועלה במוחי ברגעים הקשים הללו, ועל המקום נדרתי. "רבונו של עולם, הריני מתחייב בזאת לתרום 200 ₪ לצדקה, עבור עניי ארץ ישראל, ובקשתי שטוחה בפניך, אנא שלח לי ישועה".

לאחר דקה כבר ישנתי כמו תינוק. שלחה גדולה ירדה עלי.

*

הגעתי לתחנת המשטרה בבית שמש. הפקיד מדפדף בניירת.

"התיק שלך הועבר לירושלים".

שיהיה כך.

נסעתי לירושלים, בתחבורה ציבורית כמובן. הרי אני בשלילה והרכב מוחרם.

הגעתי לבנין כלל' במרכז העיר, המעלית טיפסה בין הקומות והביאה אותי למטה המשטרה. בלב הולם ושפתיים ממלמלות תפילה אני ניגש אל היומנאי.

"כן אדוני".

התחלתי להסביר לו למה הגעתי לפה, ואיני יכול לשכוח את המבט מזרה האימים שעמד בעיניו ואת הניגון בעת שהטעים בחומר:

"נהגת בלי רישיון, אה?!"

טוב שלא הוא היה השופט, אחרת היה שולח אותי תיכף אל הגרדום...

"תלך עד קצה המסדרון, שם תיכנס לחדר האחרון מצד שמאל".

נגררתי ברגליים קפואות למחצה אל החדר האחרון, אחרי הקדמה כזאת!

אני מקיש בדלת ונכנס פנימה. ניגש אל אחד הפקידים-השוטרים ומתחיל לספר שוב איזה עבריו אני. מציג בפניו את ההזמנה לתחנת המשטרה.

"תן לי לבדוק, רגע. מה אמרת מספר הזהות שלך?"

הוא מעלה את הנתונים על צג המחשב, ופונה אלי.

"לא אדוני, אין לך כלום".

"מה פירוש?"

"אין לך שלילה".

"מה זאת אומרת?"

"זאת אומרת שאין לך שלילה. כל טוב לך אדוני, אתה יכול ללכת הביתה".

זאת הייתה המנגינה הערבה ביותר ששמעתי בימי חיי.

אני יורד למטה, וברחבה שלפני בנין כלל לא יכול להתאפק, שולף מכיסו את הסלולארי ומקיש בלהיטות את המספרים.

"נס!" אני שואג. "אין לי שלילה".

זוגתי שתחתי שומעת ממני את הסיפור, אבל לא ממחרת להתלהב כמוני. "זה לא יכול להיות" היא טוענת בהגיון מפוכח. "אנחנו חיים בעידן ממוחשב. היום הכל רשום ומתויק. בטח הייתה להם טעות ואח"כ אתה תסבול מזה. תחזור למשרד ותתבקש שיבדקו טוב טוב".

בלב כבד חזרתי לאותו חדר מאיים. אני ניגש שוב אל השוטר ואל מחשבו ומציג בפניו שוב את ההזמנה לתחנת המשטרה. "סליחה שאני מבלבל לך את המוח, אבל אני לא שקט. תגידי, אין כאן איזו טעות שאחר כך אני אשלם עליה ביוקר?"

"תזכיר לי את מספר הזהות שלך" הסתער השוטר על המקלדת והקיש עליה באצבע אחת. ספרה אחר ספרה.

קבצי הנתונים עלו שוב על המסך. הוא קרא שם ומלמל לעצמו.

"לא!" הודיע חגיגית. "לא חלה שום טעות. אין שום שלילת רישיון על שמך. יום טוב לך אדוני".

"אבל זה לא יכול להיות. שללו לי את הרישיון והזהירו אותי להתייצב בתחנת המשטרה יום אחר שאשוב מחו"ל".

השוטר החל לצחוק.

"שמע אותי, כרגע אין לך שום שלילה. אבל אם אתה נורא רוצה אפשר לסדר לך שלילה מידית. רוצה?"

"לא, לא. חלילה". התחלתי לסגת אחורנית. "אני מוותר על התענוג".

"אז אתה יכול ללכת".

נותר משהו קטן לברר.

"ומה עם הרישיון שנלקח ממני? איך אני אסע?" רק זה חסר לי, ששוב יתפוס אותי שוטר נוהג בלי רישיון...

"שמעת על משרד הרישיון?" לגם השוטר מבקבוק הקולה שלו, "גש אליהם והם יסדרו לך רישיון חדש. אתה משוחרר, ואל תבוא אלי פעם שלישית, כי אז אני אסדר לך שלילה כזאת שלא תשכח אותה לכל החיים".

יצאתי משם כל עוד רוחי בקרבי. והכל הסתדר כמו בחלום מתוק. קבלתי רישיון חדש, וגם הרכב המוחרם חזר לידי בשעה טובה ובצורה חלקה בלי שום בעיות.

העניין היה מוזר בעיני מאד. כיצד נעלם הרישום?

דברתי עם "מבין" אחד שמתמצא בבכתי הענין והלה אמר לי, "כנראה בעת שהעבירו את התיק מבית שמש לירושלים, הוא נאבד. אבל זה קורה אחת למיליון, ואתה הוא אחד ממיליון".

שמה ידוע לכם למה זכיתי להיות אחד ממיליון? (הסיפור כולו אמת ונרשם כפי ששמעתי מפי בעל המעשה. שמות, מקומות, ופרטים מזהים נוספים, טושטשו עד ללא הכר מטעמים מובנים)